

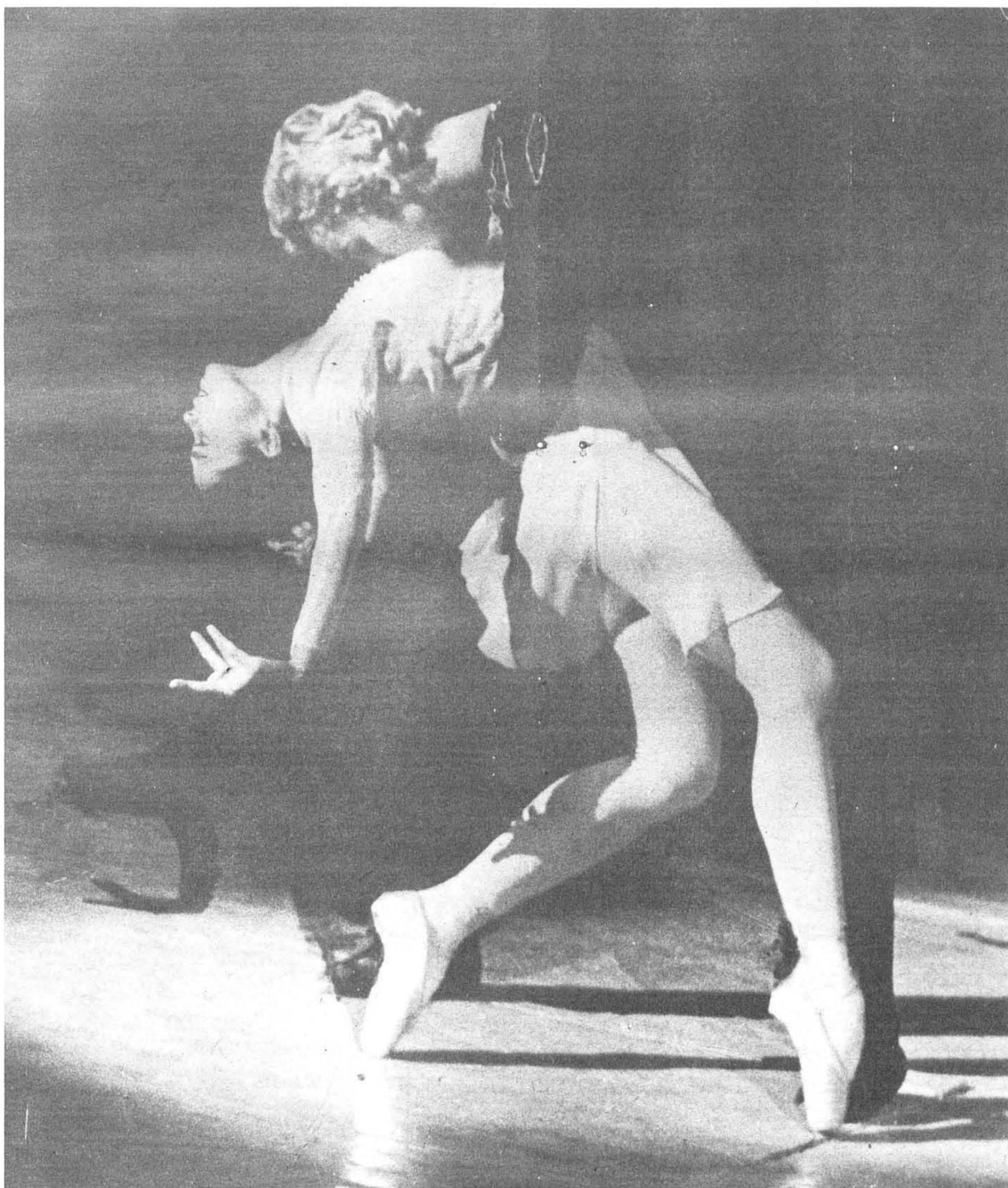
Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 5 (2948)
2 лютага 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Лаўрэаты міжнародных конкурсаў, салісты балета Вялікага тэатра Саюза ССР Н. Паўлава і В. Гардзеў на сцэне Палаца спорту ў Мінску.

Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

НЕПАРУШНАЕ АДЗІНСТВА ПАРТЫІ І НАРОДА

З кожным днём шырыцца ў нашай краіне падрыхтоўка да выбараў у Вярхоўны Савет СССР. 27 студзеня акруговыя выбарчыя камісіі пачалі рэгістрацыю кандыдатаў у дэпутаты Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР, адкрываючы новы важны этап выбарчай кампаніі. Урачыста, у абстаноўцы аднадушнасці ў Маскве, Ленінградзе, Сярдлоўску, Кіеве, Мінску, Алма-Аце, Кішыніеве, Рызе і іншых гарадах зарэгістраваны першыя кандыдаты ў дэпутаты вышэйшага органа дзяржаўнай улады краіны — дастойныя сыны і дачкі Радзімы, прадстаўнікі непарушнага блоку камуністаў і беспартыйных.

У апублікаваным у друку адкрытым пісьме акруговым выбарчым камісіям павадамлялася ўжо аб згодзе кіраўнікоў Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада балаціравацца ў пэўных выбарчых акругах.

З велізарным задавальненнем працоўныя Баўманскага, Калінінскага і Сакольніцкага раёнаў сталіцы, якія ўваходзяць у Баўманскую выбарчую акругу горада Масквы па выбарах у Савет Саюза Вярхоўнага Савета СССР, даведліся аб тым, што Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнеў даў згоду балаціравацца ў дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР па гэтай выбарчай акрузе. На прадпрыемствах, у арганізацыях і навучальных установах раёнаў сталіцы адбыліся многія мітынгі, на якіх рабочыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі і служачыя выказалі Леаніду Ільічу Брэжневу глыбокую падзяку і ўдзячнасць. Выступаўшыя гаварылі аб гарачым адабрэнні і аднадушнай падтрымцы ўнутранай і знешняй палітыкі Камуністычнай партыі, мэтанакіраванай плённай дзейнасці яе лідэраў, асабліва Цэнтральнага Камітэта, Палітбюро ЦК на чале з таварышам Л. І. Брэжневым.

Ва ўрачыстай абстаноўцы праходзяць зараз пасяджэнні акруговых выбарчых камісій у нашай рэспубліцы, на якіх прымаюцца пастановы аб рэгістрацыі кандыдатаў у дэпутаты вышэйшага органа нашай краіны.

Адбылося пасяджэнне акруговай выбарчай камісіі Полацкай выбарчай акругі, дзе была прынята пастанова зарэгістраваць кандыдатам у дэпутаты Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, народнага паэта БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі Пятра Усцінавіча Броўку.

У Краснаручэйскім ДOME культуры Крычаўскага раёна дзейнічае агітпункт. Сюды пасля работы ахвотна зазіраюць працаўнікі сельскай гаспадаркі.
Гутарку з выбаршчыкамі вядзе агітатар Л. Куксянкова.
Фота В. БЫСАВА.

Весткі з Украіны

Да 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі на старонках студзенскага нумара часопіса «Радзінскае літаратурознаўства» змешчаны артыкул С. Крыжаніўскага «Беларусь ты мая, Беларусь...», у якім вядзецца шчыра і зацікаўленая гаворка пра шчырую і сардэчную дружбу беларускага і ўкраінскага народаў і цесныя ўзаемазвязі іх культуры і літаратуры.

У выдавецтве «Навука думка» выйшла кніга Л. Бондар «Украінска-беларускія літаратурныя ўзаемаадносіны 1965—1975 гг.». На канкрэтным фактычным матэрыяле даследчыца расказвае аб цесных літаратурных кантактах паміж майстрамі мастацкага слова двух братніх народаў, засяроджвае ўвагу чытачоў на цыклах вершаў беларускіх паэтаў пра Украіну і ўкраінскіх паэтаў пра Беларусь.

Дванаццаты выпуск альманаха «Сузір'я», які выйшаў у кіеўскім выдавецтве мастацкай літаратуры «Дніпро», прысвечаны творчасці маладых пісьменнікаў усіх братніх рэспублік Украіны Саветаў. Сярод аўтараў альманаха і беларускія літаратары. «Сузір'я» змясцілі вершы Сяргея Законнікава, Казіміра Камешы, Галіны Наржанеўскай, Генадзя Пашкова, Алега Салтука, а таксама апавяданне Віктара Казько.
Творы беларускіх пісьменнікаў пераклалі на ўкраінскую мову Раман Лубіўскі, Алесь Жалдан, Уладзімір Каламіец, Віктар Таран і Васіль Сідарэнка.

Прэміі часопіса «Дружба народоў»

Рэдакцыйнай калегіяй часопіса «Дружба народоў» прысуджаны прэміі за лепшыя прызачыныя творы, нарысы і нізку вершаў, за лепшы мастацкі пераклад і за лепшы артыкул аб праблемах развіцця шматнацыянальнай савецкай літаратуры, надрукаваныя на яго старонках летась.
Сярод іншых аўтараў прэміі прысуджаны І. Мележу — за трэцюю кнігу «Палескай хронікі» — раман «Завей, снежань» і Я. Будзінасу за

нарысы «Па ўласнай канструкцыі» і «З Бядулі на Эстонію» — пра Героя Сацыялістычнай Працы, старшыню калгаса «Савецкая Беларусь» І. ФЕДАРАУ.

Маскоўскія прэм'еры

Кінематаграфічная грамадскасць Масквы пазнаёмілася на вечары ў Цэнтральным ДOME кіно з двума новымі работамі беларускіх майстроў экрану — мастацкай кінакарцінай «Расклад на паслязавтра» (рэжысёр І. Дабралюбаў) і дакументальнай стужкай «Зямля мая, лёс мой» (Ю. Лысятаў, Р. Ясінскі). Присутныя ўражаныя новай работай сваіх калег з Беларускай ССР.
А. КАСЯНКОУ.

ПІСЬМЕННІЦКІЯ МАРШРУТЫ

Згодна з пастановай сакратарыята праўлення СП БССР, з 1 па 10 лютага ў ваенна-паветраных частках і гарнізонах праводзяцца Дні савецкай літаратуры, прысвечаныя 60-годдзю шэфства дзяржаўнай культуры і мастацтва над Узброенымі Сіламі СССР.

Беларускія пісьменнікі трымаюць цесныя сувязі з воінамі Савецкай Арміі. Яны часта госяці ў частках і гарнізонах, на пагранічных заставах. Ваенна-патрыятычная тэма займае ў іх творчасці значнае месца. Пішуць аб сучаснай арміі А. Жуі, У. Скарынін, Л. Прокша, М. Аляксееў, В. Трыхманенка, М. Кругавы і ін-

шыя. Беларускімі прызачынамі створаны шэраг раманаў і апавесцей, у якіх раскрытае вядучы подзвіг савецкага салдата ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны.

У гэтыя дні Саюз пісьменнікаў БССР накіраваў некалькі пісьменніцкіх брыгад у апліяцыйныя гарнізоны Беларускай ваеннай акругі.

Пісьменнікі працягаюць воінам свае творы, падзяляюцца з імі творчымі задумамі, планами. У воінскіх частках адбудуцца канферэнцыі чытачоў і дыспуты па ініцыятыўных аўтараў, наладжаны кніжныя выстаўкі і кніжныя кірмашы.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

ДАЙСЦІ ДА СЭРЦА

Напярэдадні правядзення дзён савецкай літаратуры ў ваенна-паветраных частках і гарнізонах, прысвечаных 60-годдзю шэфства дзяржаўнай культуры і мастацтва над Узброенымі Сіламі СССР, нарэспандэнт штотыднёвіка сустрэўся са старшынёй камісіі па ваенна-мастацкай літаратуры і ваенна-шэфскай рабоце СП БССР пісьменнікам Леанідам Прокшам і папрасіў яго раскажаць аб удзеле беларускіх літаратараў у шэфскай рабоце сярод воінаў Савецкай Арміі.

— За многія гады культурынага шэфства ў нас сінталіся пэўныя формы работы. Нашы пісьменнікі прымаюць самы актыўны ўдзел у сустрэчах, літаратурных вечарах, канферэнцыях, якія адбываюцца ў частках Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі. І ўсюды яны з'яўляюцца жаданымі гасцямі, пакідаюць глыбокі след у душы кожнага салдата.

Цікавыя сустрэчы адбыліся, напрыклад, у мінулым годзе напярэдадні і ў дні вучэнняў «Бярэзіна», калі вялікая група пісьменнікаў сустракалася з удзельнікамі вучэнняў, расказвалі аб сваіх творчых планах, чыталі творы, прысвечаныя армейскай службе. За мінулы год ветэран грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў пісьменнік Мікалай Аляксееў зрабіў звыш дзесяці выступленія ў ваенных частках акругі. Ён жа неаднаразова сустракаўся з воінамі, якія янасуць службу за рубяжом нашай краіны.

Камісія па ваенна-мастацкай літаратуры і культурнаму шэфству арганізавала выезд пісьменніцкіх брыгад на паграніч-

ныя заставы. Многія літаратары, пабываючы на граніцы, зацікавіліся пагранічнай тэмай і выяздзілі ў творчыя камандзіроўкі на заставы. Зараз рыхтуецца зборнік апавяданняў і нарысаў пра пагранічнікаў.

Шчыльныя сувязі ўсталяваліся ў нас і з Міністэрствам унутраных спраў БССР. Толькі за мінулы год адбылося 183 пісьменніцкія выступленія ў арганізацыях МУС. За апошнія гады было выдадзена некалькі зборнікаў пра работнікаў міліцыі, сістэматычна друкаваліся нарысы, апавяданні, апавесці.

— У выхаванні нашых воінаў вялікую ролю маюць не толькі творчыя сустрэчы, літаратурныя вечары, а галоўным чынам, мастацкія творы, напісаныя пісьменнікамі. Як беларускія літаратары распрацоўваюць у сваіх творах ваенна-патрыятычную тэму?

— На нарадзе па ваенна-мастацкай літаратуры ў Маскве начальнік Галоўнага палітычнага ўпраўлення Савецкай Арміі і Флоту, генерал арміі А. Епішаў сказаў, што ў выхаванні воінаў нам патрэбна мастацкае слова пісьменніка. Сённяшнія воіны любяць літаратуру, не разлучаюцца з любімымі кнігамі ў самых складаных умовах. Добрае, разумнае мастацкае слова мае вялікае эмацыянальнае ўздзеянне, а значыць і выхоўвае маладога паналенне савецкіх людзей у духу рэвалюцыйнай рамантыкі.

Беларуская літаратура мае свае добрыя традыцыі ў распрацоўцы ваенна-патрыятычнай тэмы. Да гэтай тэматыкі звяртаюцца не толькі літаратары, якія самі зведлі жахі вайны, але і пісьменнікі паслява-

еннага пакалення. За два апошнія гады выдавецтваў Беларускай вышэйшай школы трыццаці назоваў мастацкіх кніг на ваенна-патрыятычную тэму. Асабліва плённа працуюць Іван Шамякін, Васіль Быкаў, Мікалай Аляксееў, Мікалай Кругавы, Іван Навуменка, Віктар Трыхманенка, Васіль Хомчанка, Герард Шыловіч, Алесь Жуі і іншыя. Творы гэтых пісьменнікаў даходзяць да самага сэрца воінаў, вучаць іх любіць сваю Радзіму, перадаюць ім памяць сэрца і душы людзей старэйшага пакалення.

— Скажыце некалькі слоў аб культурным шэфстве над воінамі ў гэтым годзе.

— Нашы пісьменнікі, які і раней, будучы прымаць актыўны ўдзел у правядзенні лекцыйна-культурных, чытацкіх канферэнцый, літаратурных вечароў, праводзіць з пачынаючымі літаратарамі-воінамі кансультацыі і аналіз іх твораў. Саюзам пісьменнікаў будзе ўдзяляцца пастаянная ўвага распрацоўцы ў мастацкіх творах не толькі важнейшых гераячных падзей нашага народа ў барацьбе з ворагамі нашай Радзімы, але і сучаснай ваеннай тэмы.

Плануецца сумесна з рэспубліканскім праўленнем добраахвотнага таварыства кнігалюбаў падрыхтаваць і выдаць буклет «Радкі, абарваныя кулямі», у якім будуць змешчаны партрэты і апавяданні пра беларускіх пісьменнікаў, якія загінулі на вайне...

Шэфскае сувязі з воінамі — гэта задача вялікай маральнай, палітычнай і дзяржаўнай важнасці. Таму і праца пісьменнікаў у гэтым кірунку — высакародная праца.

ВІВА, КУБА!

Дні кубінскай культуры, прысвечаныя 20-ай гадавіне рэвалюцыі на Кубе, якія праводзяцца ў нашай краіне, прыйшлі і на беларускую зямлю. Пасланцоў вострава Свабоды гасцінна і шчыра сустракалі беларускія літаратары.

— З кубінскім народам нас навек парадніла барацьба за новую светлую будучыню чалавецтва, вялікая, непахісная праўда марксісцка-ленінскіх ідэй, якая ўдыхнула сілы ў грудзі абяздоленых народаў свету. Нас, савецкіх людзей, глыбіна кранае мужнага, свабодалюбівага духа кубінскага народа, яго высокай сацыялістычнай ўзлёт, яго здабытае сыноўняй крывёй шчасце. І я з радасцю павадамляю вам, што ў нас, беларусаў, няма паэта, чый верш не ададаў бы даніну павагі мужнасці вашай гераячнай зямлі, — сказаў, адкрываючы сустрэчу з кубінскімі пісьменнікамі, старшыня праўлення СП БССР Мансіям Танк.

Гасцямі беларускіх літаратараў сталі кубінскія пісьменнікі — паэт Вальда Лейва, крытык і перакладчык Дэседэрыя Наварра, перакладчыца Тацыяна Горска.

Вальда Лейва вядомы ў нашай краіне як аўтар паэмы «Ленінград у трох поках», у якой кубінскі паэт улаўляе калыску Кастрычніцкай рэвалюцыі. Нядаўна паэт падрыхтаваў зборнік вершаў «З усходу Анголы», а зараз працуе над кнігай нарысаў, прысвечаных гісторыі МПЛА.

— Мы сустракаемся з беларускай зямлёй, над якой трыюцца і скуру гудуць званы Хатыні, напамінаючы ўсёму чалавецтву аб самай жахлівай яго трагедыі. І, як госяць гэтай зямлі, хачу засведчыць, што яе

мужны голас чуе і наш кубінскі народ, — сказаў на сустрэчы Вальда Лейва.

З лепшымі здабыткамі шматнацыянальнай савецкай літаратуры знаёміць кубінскага чытача Дэседэрыя Наварра. У яго перакладах пачула Куба і вершы народных паэтаў Беларускай Радзімы Ленінскай прэміі Петруся Броўкі і Максіма Танка. Кубінцы прачыталі п'есу народнага пісьменніка Беларускай Андрэя Макаёнка «Зачынаючы апостал» — у перакладзе Тацыяны Горска.

На сустрэчы ішла гаворка аб развіцці і пашырэнні літаратурных сувязей паміж пісьменнікамі арганізацыямі Кубы і Беларусі, адзначалася, што зроблена і што яшчэ патрэбна зрабіць на шляху азнамлення чытачоў з лепшымі набыткамі дзювоў літаратуры.

У рэдакцыю газеты «Літаратура і мастацтва»

З нагоды майго юбілею і ўзнагароды мяне Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР я атрымала вельмі шмат

вішаванняў ад сяброў, чытачоў, рэдакцый, школьных і дзяржаўных устаноў. Не маючы магчымасці адказаць усім асабіста, дазвольце праз вашу газету перадаць маю гарачую ўдзячнасць усім, хто ўспомніў мяне і азваўся добрым словам у мой адрас. Сардэчна дзякую ўсім, дарэгія мае таварышы.

Канстанцыя БУЯЛО.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР. Быў абмеркаваны і зацверджаны план асноўных мерапрыемстваў Саюза пісьменнікаў Беларусі на 1979 г.

Гэты план прадугледжвае правесці пленум праўлення СП БССР на тэму: «Сучасны беларускі раман — здабыткі, пошукі, галоўныя канфлікты часу». На пасяджэнні прэзідыума мяркуецца абмеркаваць шэраг пытанняў, у прыватнасці: «Аб прапановах мемарыяльнай камісіі СП БССР па ўшанаванні памяці памёршых пісьменнікаў», «Аб рабоце Дома літаратара», «Творы беларускіх пісьменнікаў на старонках часопіса «Неман», «Абмеркаванне зборнікаў «Дзень паэзіі», «Творы сатыры і гумару, іх выданне і прапаганда», «Штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» і літаратурны працэс».

Планам мерапрыемстваў намечана сумеснае пасяджэнне прэзідыума СП БССР, Савета па беларускай літаратуры СП СССР і санктарыята СП Літвы на тэму: «Сацыяльна-маральныя праблемы ў беларускай і літоўскай паэзіі».

Сэлетныя рэспубліканскія свята паэзіі адбудзецца на Магілёўшчыне, на радзіме народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова.

Які заўсёды, у сваёй дзейнасці

Саюз пісьменнікаў удзяляе шмат увагі выхаванню літаратурнай моладзі. У снежні ў ДOME творчасці імя Я. Коласа (Каралішчавічы) адбудзецца рэспубліканскі семінар маладых пісьменнікаў.

У плане масава-культурных мерапрыемстваў намечана правесці літаратурныя вечары ў Гомельскім і Гродзенскім універсітэтах, літаратурныя выступленні перад працоўнымі Мінска, Віцебска, Гомеля і іншых гарадоў, а таксама ў райцэнтрах рэспублікі.

На пасяджэнні члены прэзідыума былі азнаёмы з новымі ўмовамі аплаты творчай працы пісьменнікаў.

На прэзідыуме абмеркаваны тэматычны план выдавецтва «Мастацкая літаратура» на 1980 год і план рэдакцыйна-падручных работ на 1980 (пад выпуск у 1981 г.).

У абмеркаванні пытанняў, вынесеных на прэзідыум, прымаў удзел Максім Танк, І. Шамякін, П. Панчанка, В. Быкаў, Б. Сачанка, І. Чыгрынаў, М. Лужанін, А. Асіпенка, М. Ткачоў, Г. Бураўкін, Н. Гілевіч, А. Зарыцкі, Я. Семанон, А. Марціновіч, В. Вітна, А. Адамовіч, У. Дамашэвіч, Я. Сіпакоў, В. Палтаран, В. Вільтоўскі і іншыя.

КІНААМАТАРЫ-БУДАЎНІКАМ

У перадачы Беларускага тэлебачання «Мы і наша кінакамера» нядаўна быў паказаны фільм аматарскай студыі «Гарыцвет» мазырскага Палаца культуры «Будаўнік» — «Кастрычніцкі вецер», у якім разназваецца пра развіццё Палескага краю за гады Савецкай улады.

За рэжысёрскае і апэратарскае майстэрства ў раскрыцці тэмы аўтары кінастужкі А. Кашэўнікаў, А. Бобр, М. Васілюк удастоены дыплома першай ступені на рэспубліканскім аглядзе-конкурсе аматарскіх фільмаў і спецыяльнага прызва Дзяржкамтэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчання.

Мінула чатыры гады, як была створана самадзейная кінастудыя пры ДOME культуры «Будаўнік» трэста «Мазырсельбуд». Зараз яе наведваюць каля 20-ці чалавек, пераважна моладзь, — тыя, хто, акрамя свайго асноўнай работы і вучобы, хоча бліжэй пазнаёміцца з кінамастацтвам, далучыцца да цікавага занятку.

Кінааматары аддаюць перавагу тэмам, падказаным самім жыццём. Многія іх творы паказваюць жыццё і працоўныя справы калектыву трэста.

В. КАСЦЮЧЭНКА.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА

У Светлагорску адкрыўся краязнаўчы музей. У шасці яго залах прадстаўлена каля паўтары тысячы розных экспанатаў. Шматлікія экспазіцыі, стэнды і фотадакументы даюць поўнае ўяўленне аб устанавленні Савецкай улады на Светлагоршчыне, аб розных этапах развіцця прамысловасці горада і сельскай гаспадаркі раёна.

Значнае месца сярод экспанатаў музея займаюць матэрыялы, якія расказваюць аб багатых эпохах, шматлікіх падвігах воінаў Савецкай Арміі і партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны.

І. СТЭЛЬМАХ.

Першы том этымалагічнага слоўніка

Ленскіну на латары «А» і «Б» ахоплівае першы том «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы», які нядаўна выйшла ў свет. Аўтары гэтага тома — В. Мартынаў, А. Супрун, Г. Цыхун і Р. Краўчук, рэдактар — доктар філалагічных навук В. Мартынаў.

Васьмітомнае выданне, што ажыццяўляе калектыв Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР, будзе тлумачыць лексіку сучаснай беларускай мовы і яе дыялектаў. Кожны артыкул забяспечваецца мансімальнай бібліяграфіяй для дадзенага слова. Пры гэтым улічваецца ўся айчынная і замежная літаратура.

І ўзлятала ПЕСНЯ ПТУШКАЙ

Ва ўрачыста-сцішанай зале філармоніі быццам луналі згадкі таго чэрвеньскага дня, калі разам са шчаслівым студэнцтвам скончылася мірнае юнацтва кампазітара-пачаткоўца. Ён, Уладзімір Алоўнікаў, адзін з першых адгукнуўся на покліч вайны, доблесны артылерыст, спазнаў самае пекла вайны. Яго чула мастакоўскае сэрца назаўжды апаліў болю гэтай вялікай чалавечай трагедыі, болю, якім жывяцца многія яго творы... Абодва аддзяленні аўтарскага вечара народнага артыста БССР У. Алоўнікава былі прасякнутыя памяццю аб ахвярах вайны, аб воінскім подвігу, тэма Вялікай Айчыннай — у яго хоры на словы М. Танка «Партызанскія ачолы», у сімфанічнай пазме «Партызанская быль», у аркестравым эскізе «Куранты Брэсцкай крэпасці» і ў «Песні аб Брэсцкай крэпасці» (словы А. Лазнявога). І яшчэ ў многіх, многіх песнях: пра К. Заслонава і пра В. Харужую (словы А. Астрэйкі і Э. Агніцвет), «Званы Хатыні» (тэкст У. Гатоўскага), «Зямлянка» на словы Б. Брусінава... Дарчы, паэт Б. Брусінаў пра-

чытаў у той вечар верш «Венгерская карта», прысвечаны У. Алоўнікаву (эсэ такія карты ў кампазітара, і яго рукою — рукою моладзі вайны пазначаны там раён незабыўнай баявой аперцыі).

Цешыцца сэрца кампазітара радасцю пасляваенных дзён. Мірнае святло шчодро поўніць яго хор «На Палесці гоман, гоман» (тэкст П. Броўкі), славу тую «Радзіма, мая дарога», напісаную на словы А. Бачылы, «Гдзе-то в поселке» (плен са-дзурніцкіх і паэтам-мазаўцам К. Гляхенгаўсам)...

У канцэрце прынялі ўдзел Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР (дырыжор Ю. Яфімаў), Дзяржаўны народны хор БССР пад кіраўніцтвам М. Дрынеўскага, хор (кіраўнік В. Роўда) і эстрадна-сімфанічны аркестр (дырыжор Б. Райскі), Белтэлерадыё, музычны камітэт рэспубліканскага тэлебачання Э. Язерская, Салісты-спевачкі: У. Іваноўскі, А. Падгайскі, Т. Громава, М. Сканун, Т. Кучынская, А. Саўчанка, Т. Раеўская. Было асабліва прыемна У. Алоўнікаву, рэктару кансерваторыі, бацьчы сярод выканаўцаў сваіх нядаўніх выдасцінаў — даравітых салістаў В. Цішыну і Р. Харына. Заўрашаўся вечар адной з лепшых песень, прысвечаных нашай сталіцы — «Песня аб Мінску» на словы І. Панкевіча. Спявалі ўсе салісты — удзельнікі канцэрта... С. ВЕТКА.

Хораша, «Харошкі»!

Нават калі вы ніколі не былі на вяснявай гулянцы, варта вам трапіць на канцэрт гэтага калектыву, і вы атрымаеце поўнае ўражанне, што гэта за свята і як хораша на ім бацьчы час. Спраўды, ансамбль «Харошкі» заўсёды запрашае нас на свята. Я сказала б нават — на падвоенае свята. Першае, гэта адлюстраванне фальклорных звычаяў і абрадаў святоняга харантару, старонкі народнага жыцця, які яго замацавала музыка, спеў, танец. Па-другое, майстэрства артыстаў, што працуюць пад мастацкім кіраўніцтвам заслужанай артысткі БССР Валяціны Гаявой, удаснавальваецца і набывае высокі прафесіяналізм. Канцэрты ансамбля, прысвечаныя 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі, пацвярджаюць гэта надзвычайна выразна. Зала велімі часта сустракае не толькі асобныя нумары, а і фрагменты іх дружнымі апладысмантамі.

Цяпер ужо сталі папулярнымі такія музычна-харэаграфічныя сцэны, які зухавата «Крутка», захапляючы «Гусарыкі», агісты «Мітусь»... Дарэчы, ці не гэтай эмацыянальнай вяснянай у афарбоўцы розных нумароў прываблілі «Харошкі» даволі перабортлівых глядачоў самых розных тэмпераментаў — паліяў і сірэйцаў, датчан і фінаў? Паспех ансамбля «дома» і ў далейшых гадах паездках грунтуецца на арыгінальным рэпертуары і самабытным мастацтвам, якое выходзіць з са-

праўднай паваргі да этнаграфічных крыніц.

Як народнае свята канцэртны нумары? — Сядзелі мы аднойчы ў хадзе леснік, — расказвае Валяціна Іванаўна Гаява, — чакані гаспадары. Сівы чалавек. Некалі быў заўзятым спеваком і аперным танцорам. За шыбамі — дождж, ляснік той... На ім — ні кропелькі дажджу. Як гэта так? «А я так мітусіўся, што на мяне і не папала...» Жарт, вядома, ды нас падштурхнула гэтая думка: а што, калі танец такі класіцы і назваць яго — «Мітусь»? Ну і зрабілі...

Калі глядзіш выступленне «Харошкі», адзначаеш народную стыхію і прафесійную зладжанасць у кожным нумары. Адзначаеш і тое, што называецца імпрывізацыянасцю. Асабліва ў тым жа «Мітусь». І такі падыход да стварэння канцэртных праграм пазбаўляе рэпертуар ансамбля ад прыкрай рысы — ад другаснасці, ад механічнага паўтарэння вядомых узораў.

У канцэртах, ад якіх мы гаворым, паланіў глядачоў выдатны саліст ансамбля заслужаны артыст БССР Фёдар Балабайна.

Колькасць выступленняў «Харошкі» перавысіла лічбу 500. І пасля кожнага з іх хочацца сказаць артыстам: «Хораша, «Харошкі»!

Тэкст і фота Людмілы БРАТАШ.

РАЗМОВА ТВОРЧАЯ, ПАТРАБАВАЛЬНАЯ

Пяць спектакляў Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча прагледзелі і абмеркавалі ўдзельнікі выязнога пасяджэння прэзідыума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання — «Ярасць» Я. Янкоўскага, «І змоўлі птушкі» І. Шамякіна, «Спыніце Малахава!» В. Аграноўскага, «Юсіна» Х. Вуалікі і «Пінская шляхта» В. Дуніна-Марцінкевіча. Кіраваў творчым дыспутам першы намеснік старшын прэзідыума праўлення БТА С. Косцін. У склад брыгады крытыкаў і тэатразнаўцаў, што знаёмілася з творчым станам калектыву і яго рэпертуарам, уваходзілі А. Лабовіч, А. Санінаў, А. Літвіновіч, А. Герштэйн, Г. Забела, Г. Ючанка і І. Чарнас. Сумесна з прадстаўнікамі грамадскасці горада Бабруйска, рэжысёраў і акцёрамі трупы яны прааналізавалі спэктаклі, іх ідэяна-мастацкія якасці, артыстычныя работы, культуру музычнага і драматычнага афармлення. Размова мела прынцыповы і патрабавальны характар. Гэта першае выязное пасяджэнне сёлета з ліку запланаваных праўленням БТА для дзейснай дапамогі мясцовым тэатрам у павышэнні ідэянага і эстэтычнага ўзроўню спектакляў і іх выхавачага ўплыву на глядачоў.

ВСЭ, том 30...

Завяршылася трэцяе выданне Вялікай Савецкай энцыклапедыі. У апошні, трыццаты том, што нядаўна атрымалі падпісчыкі, увайшлі артыкулы на латары «Э», «Ю», «Я».

Сярод іншых матэрыялаў у ім змешчаны нататкі пра творчасць лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, вядомага беларускага дзіцячага пісьменніка А. Якімовіча, сцэнічную дзейнасць народнага артыста БССР Р. Янкоўскага, біяграфія нашага земляка, вядомага савецкага военачальніка, Маршала Савецкага Саюза І. Янубоўскага...

За час выпуску папярэдніх тамоў энцыклапедыі з'явілася неабходнасць уключыць у дадатак да 30-га тома новыя біяграфіі дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў, дзеячаў навукі і культуры СССР і замежных краін і г. д. У ім можна прачытаць пра народнага артыста БССР У. Дзядзюшку, лётчыка-наснаўтаў СССР П. Клімука і У. Кавалёнка, пазнаёміцца з біяграфіяй Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Я. Палікова.

Нашымі землякамі з'яўляюцца Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Эстонскай ССР А. П. Вадэр, вядомы савецкі фізік, член-карэспандэнт АН СССР Б. Захарчэна, савецкі военачальнік, генерал арміі Я. Іваноўскі, міністр геалогіі СССР Я. А. Казлоўскі і іншыя.

ДЗЕ КОЖНЫ — МАЙСТРА

На здымку: народны артыст РСФСР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РСФСР У. Федасееў.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Для вас не мае значэння, хто са славаццей стаяў за дырыжорскім пультам гэтага калектыву? Вы — не з ліку прыхільнікаў творчай манеры яго сённяшняга кіраўніка? І ўсё ж вы прыйшлі ў філармонію, пайшлі, мабыць, і назаўтра. Бо такіх вечароў было толькі два, а хто ведае, калі яшчэ павяліцца на мінскіх вуліцах афішы Вялікага сімфанічнага аркестра Цэнтральнага тэлебачання і Усесаюзнага радыё. І вы прыйшлі дзеля мастацтва шматлікага музыканцкага калектыву, дзе кожны аркестрант — майстра.

Гучала ў канцэртах музыка В. Моцарта і Р. Вагнера, М. Рымскага-Корсакава і А. Скрабіна... Што ж адметнага было ў сёлетняй гаспадары праграме аркестра? Вядома, творы, якія ўпершыню выконваліся ў Мінску: канцэрт для дзвюх вялянцзель, струннага аркестра і чымбала (салісты аркестра — лаўрэаты міжнародных конкурсаў В. Сімон і А. Дзёмін), фаміноры канцэртшцюк К. Вебера (соло на раялі — лаўрэат міжнародных конкурсаў, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Л. Цімафеева). Многіх музычных «гурманаў» прывабіў скрыпічны канцэрт І. Стравінскага (саліст — лаўрэат міжнародных конкурсаў А. Корсакаў), «Тэма і 8 варыяцый» Б. Чайкоўскага.

Новая сустрэча беларускага слухача са знакамітым аркестрам, канцэрты якога вёў яго мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор У. Федасееў, яшчэ раз пераканала: ў філарманічнай зале асабліва ўтульна, хораша і шматлюдна, калі на сцэне — калектыву сапраўдных музыкантаў-прафесіяналаў.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Ды узвысяцца ў роздыме дня
Гарбуны — бальшакі і пероны.
На пачатку была дабрывня
І любові лісточак зялёны.

На пачатку была цішыня
Мурашынай спакойнай работы.
Дажываю трывожна да дня:
А зялёны ў імгле пазалоты.

Гэта шум неаціхлай пары
І жыцця паўсядзённыя штурмы,
І нязломная воля натуры —
Выпраменьваюць любові дары.

Мой спрадвечны і крэўны пасаг,
Ты з вясёлаю доляй заручан:
Толькі б высіцца рэху ў лясках
І не гаснуў агеньчык на кручах!

Асінаўка

Яшчэ тут непакоюцца пра дровы,
Пра сена і салому на гумне.
Нібы заход, барвовыя каровы,
Плывуць у прадвечэрнім тумане.

Асінаўка,
мяне ты не прасіла
Апець твае скаронныя дары,
Дзе больш за ўсё —
крывяняцца асіны
На схаладалым восеньскім вятры.

Запомню абеліск ля перавала,
Крыло зары над росным
бальшаком
І цётку, што спагодна частавала
Ранеткам і цёплым малаком.

Аксення Аляксееўна, няслынна
Жыве твой дом і твой салодкі сад.
Асінаўка... Тут кожная асіна
Трапечацца: ці вернешся назад?

Вольная жанчына

Глядзеў, калі ішла праз поле...
Сачыў, як знікла у бары...
І адпусціў яе на волю,
Бы рыбку пушкінскі стары.

Ды спадзяваўся ўсё ж,
што прыйдзе,
Адумаецца, прыплыве.
Чакаючы — узненавідзеў
Сябе самога і яе.

А што ж было з маленькім
сэрцам
І нёс куды вясновы шал?
Як выбар між жыццём і смерцю —
Яе нязгасны ідэал.

Кругі расстання пад вачыма,
Дарог няўтульныя лаўжы...
Навошта ж воля для жанчыны.
Калі ёй цэлы свет чужы!

Пазітэса

Яна раптоўнаму куплету
Здзівілася упершыню
І захацелася ў паэты,
Нібыта птушцы ў вышыню.

Яна так лёгка улавіла
Рытмічны строй і рыфмы код.
Рыфмуе: «мілы — да магілы»
У няпоўных васемнаццаць год.

Дыктуе дзень на ўлонні лета
Ёй пра палі ды сенажаць.
...Дзяўчынцы хочацца ў паэты,
Што ў катаржанкі — дзе ж
ёй знаць?!

Вось са сваім адкрытым светам
Яна бязьціць праз сенакос.
Дзяўчынцы хочацца ў паэты...
О дай апомніцца ёй, лёс!

Боле маўчання

Дзе ўпаў салдат — зары пагасла
плошка
І каменем застыла цішыня.
Праз камень той прабілася
валожка
І скрозь валожку — ясны воблік
дня.

Над самым судным днём
І над жыццёвай прозай
Панікну Палыном
І выстаю — Бярозай.

Дні назад перагартваю
Ды прайдуся, як па лузе.
Усміхнуся, запытаю:
«Як жывецца Вашай Музе?»

«Ох, і язва! Ох, навала! —
Адгукнецца дасканала, —
Быццам горачка не знала,
Быццам шчасця не займала?..»

Хоць і знала — не лічыла!
Хоць займала — не з жадобы!

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

Перадаючы ў штотыднёвік нізку
новых вершаў — старонкі з будучай
кнігі, паэтэса Яўгенія Янішчыц сказа-
ла нашаму карэспандэнту:

— Як нараджаюцца новыя вершы?
На гэтае пытанне трапіла калісь ад-
казаў Гарацый: «Як лісце штогод
змяняецца на дрэвах, так і слова,
пражывае свой век, уступае месца
наоў народжанаму». Не пагадзіцца з
гэтай высновай немагчыма, калі ў

душы жыве цікаўная незадаволенасць
тым, што зроблена, напісана. Жадан-
не спазнаць, адкрыць для сябе свет,
Чалавека — відаць, вечнае.

І дзякуй лесу, што, прыглядаючыся
да краю свайго, да людзей сваіх, не-
пазбежна ловіць сябе на думцы аб
супярэчлівых тайнах быцця. Дзякуй
долі, што ёсць яшчэ тая павадырка-
пуцявіна да незамутнёных і спеўных
крыніц, якія натхняюць на шырае
слова.

Прыляцела зжаўцелым лістком
Ды не ў час да мяне —
тэлеграма.

Дзе — машынаю,
дзе — пяхком.
...Сонца душы маёй — мама.

360 думных вёрст,
Як і ў ласкі дзянькоў — таксама.
На апошнюю хуткасць, шафёр!
...Сонца душы маёй — мама.

Нахіліўся ў маркоце паркан,
Боль стаіла аконная рама.
Ты ж і ў дождж для мяне,
і ў буран —
Сонца душы маёй — мама.

Вось і сэрца ляціць за парог
Перш,
чым сцішана ногі ступяць.
360 думных вёрст,
Можа, горыч маю адкупяць?

Электрычная грушка трымціць,
Прасвятлела журбы дыярама:
Як заўсёды, чакае, не спіць —
Мама!..

Мой горкі прыпамін,
Жыцця скупая проза:
Яго туга — Палын!
Яе святло — Бяроза!

Якой бы старане
Не аддаваць паклоны —
Заўсёды для мяне
Шчыміць агонь зялёны.

Надта ж тайнымі вачыма
Вы прыйшліся даспадобы.

Не, не мне! — Маёй, бяссоннай,
Грэшнай, дзіўнай, невядомай
Долі,
што на небе сёмым
Так жыве, нібыта дома.

Жоўтага ліпеня мёдныя соты.
Чыстая споведзь ракі.
Выкрала ў кога расінку пяхчоты?
...Ты не такі.

Лёгкаму ветру біцца пад вечар,
Дзён атрасаць матылькі.
Выбрала як невясёлую стрэчу?
...Ты не такі.

Непадуладныя часу і волі,
Словы — вастраэй асакі.
Хіба такой я малілася долі?
...Ты не такі.

Жоўтага ліпеня, полаг світае,
Неба нясуць жаўрукі.
Дай жа мне шчасцейка
на развітанне.
...Ты — не такі!

Прыходзіш з нагоды ці з суму,
З віны а ці з лютай зімы?
О колькі няўдзячнага шуму
Трымаюць трывожна дамы!

Ты й зараз баішся змыліцца
На дрогкі агонь у акне.

Замецена снегам сталіца
Ці позні твой след да мяне?

Прысядзь, я цябе не прымушу
Адкрыцца ў расстайнай журбе
І шчасця твайго не парушу,
Калі яно ёсць у цябе!

Больш для сябе не існаваць
І з болем — не змірыцца.
Як знаць: к а г о мне прывячаць,
К а м у услед маліцца.

Пячэ зіхоткая раса
На халадку самоты.
А я — жыла, а я — расла,
Каб здагадацца: хто ты!

Яшчэ пастукае ў душу
Галінкаю надзеі
Прачысты дождж, зялёны шум,
Ціхмяны спад завеі.

Ляцець трывожнаму пяру
Пад стрэсам, пад аблогай...
Як знаць: з табою гавару
Ці з цэлаю эпохай?

Бадулі

Край мой палескі, жытнёвы,
лясны,
З ціхім куваннем нядрэмнай
зяюлі.
Дзіўна завецца ігліца сасны
Ці востракрылае елкі — бадулі.

Вось і цяпер мой сусед малады
У лес па бадулі намазаў калёсы:
«Бульбу б накрывь. А то
ліха-бяды:
Да аднае прахрабошчуць
марозы!»

Хлопец ашчадны, як прашчур яго.
Хлопец яшчэ не забыўся навукі:
Хлэсткай папружкі, ільняных
рагоў,
Хоць ад зямлі адарваліся рукі.

З часу ж якога займеў інтарэс
Чыста-лірычны да позняй зязюлі?
Ах, забадай цябе, родненькі, лес.
Можа, й паеду з табой па бадулі!

У Белавежы

Ці зубра рыкае
У пушчы сахаты,
Ці нехта гукае
Кагосьці дахаты.

Іду Белавежай,
Гамоняць вякі.
Ажына драпежная
Не раніць шчакі.

Настоены водар
Струменіцца спрэс.
Быццам з прыроды
Егер васкрэс.

У егера — люлька,
Ружжо на баку.
Пытае: «Касулька,
Ты будзеш адкуль?»

Ах, егер-гарэза,
Сучок табе ў лоб!
Вядома ж,
што з лесу!
Інакш — ці было б

Вось гэтае свята,
Дзе сосны шумяць,
Дзе мёдную мяту
Баімся прымаць?

ЯК БЫ ТАМ ні было і што Б ні гаварылі, а ўсё ж у гісторыі нацыянальнай культуры, якая нясе свой дар у агульную скарбніцу чалавечтва, найбольш прыкметны след пакідаюць творы эпічнага гучання, менавіта тыя з іх, што глыбока і па-мастацку праўдзіва асэнсоўваюць лёс народа на крутых гістарычных перавалях.

Патрэбу «на свет цэлы» гаварыць пра Беларусь у свой час востра адчулі Я. Купала і Я. Колас, М. Багдановіч і М. Гарэцкі, іх кліч падхаліў і цягавіта пачаў здзяйсняць К. Чорны, свядома падпарадкаваўшы сваё жыццё і творчасць задачам эпічнага асэнсавання гісторыі ў паўнакроўных мастацкіх вобразах.

Задуманае Чорным, толькі на іншым жыццёвым матэрыяле і на новым эстэтычным вітку развіцця нашай літаратуры, з найбольшым поспехам увасаблялася нашым сучаснікам — Іванам Паўлавічам Мележам — аўтарам шырока вядомай не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі «палескай хронікі».

Сёння, дзякуючы перш за ўсё працы А. Адамовіча, намаганням іншых даследчыкаў, як беларускіх, так і тых, што бачаць нашу літаратуру здалёку і зацікаўлена пішуць пра яе, грунтоўна і досыць абсяжна паказана ідэйна-эстэтычнае багацце мележаўскіх раманаў пра беларускае Палессе 20-ых гадоў, трапіла вызначаны адметнасці творчай індывідуальнасці пісьменніка. Аднак крытыкам яшчэ шмат можна і трэба будзе сказаць і пра Мележа, і пра яго эпахальную задуму, у чым пераконаваешся яшчэ раз, чытаючы манаграфію Дз. Бугаёва «Вернасць прызванню», асабліва тую яе частку, дзе з уласцівым даследчыку пафасам аналізуюцца няскончаныя раманы пісьменніка, чарнавыя варыянты і накіды будучых твораў з цыкла «палескай хронікі».

Становіцца яшчэ больш відочным і зразумелым, якога маштабу талент так заўчасна пакінуў нас: ён жа сама што ўвайшоў у сілу, набраў творчы разгон, уступіў у свой, кажучы загалюкам яго аповесці, «гарачы жнівень», а тут раптам, нечакана і неспадзявана для ўсіх, хто ведаў і любіў Івана Паўлавіча, абрынуліся гэтыя заўчасныя снежаньскія завеі і назаўсёды забралі яго ад нас. Адзінае сучаснае ў такіх выпадках — зробленае і пакінутае выдатным мастаком слова, якое будзе жыць вечно.

Мележ, як чалавек, грамадзянін і пісьменнік, быў натуральнай надзвычайна цэласнай, пазбаўленай дробязнай мітусні і фальшу, арганічнай і прынцыповай ва ўсім і да канца — прыклад яго жыцця, маральна-этычны ўрок, дадзены і пакінуты нам, застануцца духоўнымі арыенцірамі для ўсіх, хто ведаў пісьменніка асабіста, адчуў прыцягненне яго творчасці на сабе.

Гаворка цяпер пойдзе пра апошні надрукаваны раман І. Мележа.

«Завеі, снежань» пачынаецца тым, чым кончыўся папярэдні раман хронікі — «Подых навалніцы»: там Ганна ўцякае ад нялюблага мужа Яўхіма, тут паказваецца яе жыццё ў школе, дзе яна астаявалася на работу тэхнічакі, кватаруе ў адным пакоі з зычлівай да яе настаўніцай Параскай.

Здарэнняў пра тое, як жонка пад уплывам вольналюбівых ідэй часу бунтуе супраць свайго ўзурпатар-мужа, апісана ў савецкай літаратуры вельмі шмат, большасць з іх, на жаль, прыцягваецца аўтарамі для ілюстрацыі агульнавядомай ісціны: у стары час жыццё кабе-

ты было вельмі цяжкім, але цяпер, пасля рэвалюцыі, яна знаходзіць у сабе ўнутраныя сілы пратэсту, рве пугі сямейнага рабства і знаходзіць сваё шчасце ў грамадскай рабоце, у аднанні са сваімі ідэйнымі паплечнікамі.

Ганна таксама ўцякае насустрач новаму жыццю і трапляе не абы-куды, а ў школу, якая ў той час з'яўлялася асяродкам і правадніком у вёсцы ўсяго перадавога і светлага. Аднак Мележ, які не любіў у сваёй творчасці «ездзіць» па пракладзеных іншымі пісьменнікамі шляхах, і быў у «палескай хроніцы» арганічна непрымірымы да фальшу і ілюстратарства ў любых яго формах, не спрашчае праблему чалавечэга шчасця і не спяшаецца рабіць сваю гераіню свядомай на ўсё сто працэнтаў актывісткай. Справа ў

раце у сукупнасці галерэю нацыянальных тыпаў, што, вядома, для мастацтва ўсіх часоў і перыядаў з'яўлялася адной з першачарговых задач.

Для Мележа, як і для Чорнага, чалавек — гэта свой самастойны і адметны жыццёвы свет, але, апроча гэтага, яшчэ і свет эстэтычны, які па-мастацку адметна арганізоўвае ўвесь твор і, разам з гэтым, дзякуючы свайму лідэрству ў мастацкай сістэме твора, сведчыць аб нейкіх важных грамадскіх тэндэнцыях, што набіраюць сілу менавіта ў гэты час. У першым рамане — гэта абуджаны рэвалюцыяй да актыўнага жыцця «людзі на балоце», у другім — прадстаўнік гэтых людзей перад вялікім светам і, адначасова, праваднік вызначальных ідэй часу ў самай глухія куткі, адным з якіх і была закінутая сярод бяскон-

аналітык, роздум якога над жыццём даваў пісьменніку магчымасць выхаду да актуальных праблем развіцця нашага грамадства і на сучасным этапе. Яшчэ больш свядома ўсечаным атрымаўся вобраз Башлыкова, які дасюль, як слушна пісалі некаторыя крытыкі, быў патрэбен аўтару хутчэй у якасці ідэйнага і палітычнага антыпода Апейку, чым у арганічнасці і паўнаце выяўлення свайго характэру. Цяпер, у «Завеях, снежні», ён стаў нам куды больш па-чалавечы зразумелым і па-непасрэднаму адчувальным, бадай, больш, чым вобраз Апейкі ў папярэднім рамане. Аб'ёмнасць бачання чалавека праявілася незалежна ад таго, што Башлыкоў сам таймуе ў сабе гэтую самую чалавечнасць, лічыць чужасць, спагаду, сумненні, роздум старымі перажыткамі, непатрэбнымі, нават шкоднымі дзеячам новага тыпу, якія павінны быць пазбаўлены, паводле яго логікі, усяго суб'ектыўнага.

Характар Башлыкова паўстае перад намі і тады, калі гэтае па-чалавечы асабістае, інтымнае, насуперак волі, прарываецца вонкі, настойліва заўляе пра сябе, і ў тых шматлікіх выпадках, дзе мы бачым абмежаванасць і фальшывасць такой жыццёвай філасофіі, якая не прыносіць шчасця ні яе носьбіту, ні тым людзям, хто так ці іначай адчувае на сабе ўздзеянне «жалезных» башлыкоўскіх прынцыпаў.

Па-новаму выяўляюць сябе ў «Завеях, снежні» і класавыя антыподы Апейкі і Башлыкова — Халімон і Яўхім Глушакі, пры абмалёўцы якіх у папярэдніх романах хронікі пісьменнік перш за ўсё бачыў бяздушнасць, жорсткасць, сквапнасць, падпарадкаванасць прыроды нейкай адной страціцы, якая цалкам паглынае сабой асобу, не дае бескарыслівымі вачамі глядзець на свет, бачыць інтарэсы і боль іншых людзей, прызнаваць іх права на сваё шчасце. Ні ў «Подыху навалніцы», ні ў «Людзях на балоце» няма, бадай, ні аднаго выпадку, дзе б пісьменнік паказваў, а мы, чытачы, успрымалі Глушакоў па-чалавечы нейтральна — асуджанне і гнеў вызначаюць і аўтарскія, і чытацкія пачуцці. Прыгадаем хоць бы пачатак «Подыху навалніцы», дзе «з-за ласкі» Глушакоў трагічна гіне маленькая Верачка, альбо капец гэтага рамана, у якім зноў паказваецца звяршыная сутнасць Яўхіма ў яго крайнім выяўленні, што ледзь не каштавала жыцця Ганне. Мінула ўсё гэтае некалькі дзён, і мы зноў бачым Яўхіма ў «Завеях, снежні». Ён ужо не толькі пагражае Ганне, але і просіць дараваць, зноў вярнуцца да яго жыцця. А потым пісьменнік усё больш і больш засяроджвае нашу ўвагу на трагедыі выбітага з жыццёвай каляіны чалавека. Гэта ж, толькі па-інакшаму выяўленае, бачым мы і ў яго бацьку, Халімоне Глушакі. Справа нават не так у саміх Глушаках, як у абставінах часу, якія выбілі эканамічны грунт з-пад ног у кулацтва, пазбавілі магчымасці цягнуць жылы са сваіх вясцоўцаў. Былыя ўладары жыцця цяпер заклапочаны адным — каб выжыць і нават згодны пайсці ў калгас і працаваць разам з усімі. Мы бачым, што адносны пісьменніка да сваіх герояў, яго сімпатыі і антыпатыі не з'яўляюцца нечым закасацянелым нязменным, таксама як не застаецца нязменным і чалавек — аўтар-гуманіст бачыць магчымасці перавыхавання і такіх людзей у новым грамадстве, якое, расквітаўшыся са сваімі класавымі ворагамі, стаіць цяпер перад вырашэннем складаных праблем унутранага развіцця.

Канфлікт, які раней быў паміж Глушакамі і іх класавымі антыподамі, цяпер пераносіцца ў асяроддзе тых, хто прызнае

(Працяг на стар. 6).

тым, што праўда чалавечэга характэру з'яўлялася для пісьменніка маральна-этычным арыенцірам у яго мастацкіх пошуках.

Далёка не ўсё проста для Ганны цяпер — жыве яна ў пастаяннай трывозе, у клопаце пра будучыню, якая ёй, цяжарнай жанчыне, уяўляецца недастаткова яснай і надзейнай, а мінулае амаль штодзень заўляе пра сябе: тут і былы муж Яўхім, які і просіць вярнуцца, і грозіцца жорстка адпомсціць, і каханы Васіль, і бацькі, што таксама наведваюцца ў школу...

Аднак, хутчэй за ўсё, згадаўшы падзеі служаць пісьменніку перакідным мастком ад аднаго твора да другога, дазваляюць стварыць уражанне праўдзіваасці і неперарывнасці жыццёвай плыні, якая захоплівае чытача ў сваю абладу і вядзе за сабою, бо і па праблематыцы, і па мастацкіх характэрах, і па стылістыцы «Завеі, снежань», у параўнанні з «Подыхам навалніцы», — з'ява прынцыпова новая і адметная, таксама, зрэшты, як новым словам пасля «Людзей на балоце» быў другі раман з цыкла «палескай хронікі».

Менавіта ў гэтай здольнасці мастака ў кожным сваім наступным творы паўставаць у новым абліччы бачыцца нам адзін з важных урокаў, пакінутых нашай літаратуры пісьменнікам — ці ж не даводзіцца нам чытаць шматомных знапеі, у якіх асобныя раманы скроены па адным і тым жа ўзору, форма твора для аўтара, такім чынам, нібы пустая скрынка, у якую можна пакаваць усё новае і новае жыццёвае калізіі.

Разам з гэтым, самаэтнае эксперыментаванне менш за ўсё было ўласціва Мележу. Для пісьменніка-гуманіста, як ужо заўважалася, на першым плане заўсёды быў чалавек, у імя якога ён жыві і тварыў, і гэты вызначальны для яго маральна-этычны прынцып адначасова з'яўляецца і прынцыпам эстэтычным.

У нас ужо шмат гаварылі пра тое, што ў кожным рамане «палескай хронікі» на першы план выходзіць новы мастацкі характэра. Справа, аднак, выглядае значна складаней, чым проста здольнасць мастака ляпіць паўнакроўныя чалавечыя вобразы, засяляць імі свае творы, ства-

рых балот і лясоў палескае вёсачка Курані.

Вобраз Апейкі — гэта сумленне і розум народа, сімвал новага чалавека, на якога рэвалюцыя ідэалы ўздзейнічаюць не толькі знешне, але і становяцца ўнутранай сутнасцю асобы, дазваляюць ёй самавызначацца ў самых складаных жыццёвых сітуацыях без усяякай падказкі збоку. Прыгадаем яго паводзіны на сесіі ЦВК БССР, пра што гаварылася ў «Подыху навалніцы», яго аналіз артыкула Сталіна ў «Правде», апісаны ў «Завеях, снежні». Апейка, як асоба, самаразвіваецца настолькі, што здольны перапраўраць неабходнасць і апраўданасць усяго ўласнымі перакананнямі, сфарміраванымі шляхам глыбокага засваення марксісцка-ленінскай тэорыі, узгодненай з жывой практыкай, з жыццёвай мудрасцю і маральна-этычнымі поглядамі працоўнага народа, чыё шчасце служыць для Апейкі апраўданнем і канчатковай мэтай усякай дзейнасці.

Пабудова новага грамадства, як гэта і было прадбачана ў працах тэарэтыкаў марксізму, не з'яўлялася прастай і лёгкай справай, увесь час прымушала думаць, аналізаваць, шукаць выйсця з самых цяжкіх і складаных сітуацыяў. Ды і людзі, якія будавалі новае жыццё, таксама не былі ідэальнымі, часта неслі за плячамі цяжар мінулых перажыткаў.

Менавіта ў такіх умовах жыве і дзейнічае галоўны герой «Подыху навалніцы» — старшыня вальвыканкома Апейка, настойлівы і напружаны роздум якога аб шляхах новага грамадства з'яўляецца вызначальным момантам пазытыўнага рамана, дзеянне ў якім вельмі часта развіваецца нібы па спіралі, дзе пошук ісціны як бы вызначае сабой і структуру твора. У параўнанні з «Людзямі на балоце», у якім з такой яркасцю і непасрэднасцю ўзноўлена жывая плынь жыцця, абмаляваны ў значнай ступені экзатычны для чытача паляшукі побіт, другі раман больш інтэлектуальна і ідэалагічна насычаны. Нават Апейка — галоўны герой рамана — здаецца не так быў цікавы пісьменніку ў шматграннасці выяўлення яго чалавечай сутнасці, а пераважна як узор дзяржаўнага дзеяча новага тыпу, як мысліцель-

Р. БАРАДУЛІН. Святы ердэлюбі. Вершы і паэмы. На ўкраінскай мове. Кіеў. Выдавецтва ЦК ЛКСМУ «Молодь». 1978.

Крылаты барадулінскія радкі: «Трэба дома бываць часцей, трэба дома бываць не гасцем...» — што сталі маральна-этычнай праграмай моладзі, голасам грамадзянскага сьвіноўняга абавязку пакаленняў, заучалі на павучай украінскай мове.

Глыбокае прывязанасць самога паэта да роднага кутна на Ушаччыне, а разам з тым арганічнае пачуццё адзінай вялікай савецкай Радзімы, братэрства народаў, інтэрнацыяналізму; шматграннасць таленту, у якім аднолькава моцна гучаць і грамадзянскія матывы, і дзіўная інтымная лірыка, і вершы на гісторыка-рэвалюцыйныя тэмы, якому ўласцівы іскрысты гумар і з'едліва сатыра; непаўторная афарыстычнасць, яскравая вобразнасць, свежасць думкі; беззаганны густ і данкладнасць, з якімі паэт перакладае на беларускую мову творы майстроў пазытыўнага слова народаў краіны і свету — гэтыя і іншыя адметныя рысы асобы Р. Барадуліна, ягонага таленту раскрывае ў прадмове да зборніка народны паэт Беларусі П. Панчанка.

Гэты хораша аформлены і выданыя томкі выбранага Р. Барадуліна на украінскай мове склалі дзевяност дзевяць вершаў і тры паэмы — «Куліна», «Праз чараты шыноў» і «Балада Брэсцкай крэпасці». Удала падабраныя з розных перыядаў творчасці (ункадальнік А. Жолдан) творы рознабакова прадстаўляюць украінскаму чытачу беларускага паэта.

Пераклад зрабілі вядомыя паэты — Б. Алейнік, М. Вінграноўскі, Л. Горлач, І. Драч, Т. Каламіец, Д. Паўлычка і іншыя.

А. ІГНАТОВІЧ.

А. ВАСІЛЕВІЧ. Я — унук капітана. Аповяданні. Пераклад з беларускай мовы Б. Бур'яна і У. Машкова. Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1978.

Юным чытачам (ды і дарослым таксама) творчасць Алены Васілевіч асабліва палюбілася пасля знаёмства з тэатралогіяй «Пачанай, затрымайся...», за якую пісьменніца была ўдастоена высокага звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР. Аднак менш яна вядома і як аўтар чужоўных апавяданняў, што ўзноўляюць непаўторны свет маленства, паказваюць яго радасці, мары, а часам і засмучэнні. Лепшыя з іх і склалі змест гэтай кнігі.

Б. СКАЛЬСКИ.

І. Мележ. Завеі, снежань. Роман. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

У ВІДАВЕЦТВЕ «Навука і тэхніка» выйшла новая кніга заслужанага дзеяча культуры БССР Сяргея Грабеншчыкова «Беларускія танцы», якая з'яўляецца працягам раней выпушчаных гэтым жа выдавецтвам яго дзвюх фундаментальных работ «Сцэнічныя беларускія танцы» (1974) і «Беларуская народна-сцэнічная харэаграфія» (1976).

Галоўная вартасць кнігі С. Грабеншчыкова мне бачыцца ў тым, што ў іх даецца падрабязнае апісанне вялікай колькасці твораў беларускай народна-сцэнічнай харэаграфіі. Тым самым гэтыя творы

навая і інш.). Дваццаць восем твораў беларускай народна-сцэнічнай харэаграфіі атрымалі літаратурную фіксацыю (запіс) на старонках гэтых трох кніг. Прычым дваццаць з іх створаны самім аўтарам, а восем запісаны ў пастаноўцы іншых беларускіх балетмайстраў. Паказальна тое, што з работ іншых харэаграфіаў С. Грабеншчыкова выбраў для запісу творы, якія блізка яму па сваім мастацкім вырашэнні. Гэта «Язвінскія ўзоры», «Цапы», «Воранаўская кадрыля», «Чачотачка» ў пастаноўцы О. Партнога, «Гульні прыдняпроўскіх боідараў» у пастаноўцы

ставе фальклорнай спадчыны новых эстэтычных каштоўнасцей. Удзельніча, дакладна адлюстроўвае ён харэаграфічныя з'явы ва ўзаемасувязі з іншымі жыццёвымі з'явамі і працэсамі, якія адбываюцца ў нашай рэчаіснасці. На канкрэтных прыкладах С. Грабеншчыкова раскрытае працэс узаемаўзбагачэння беларускай танцавальнай культуры з іншымі нацыянальнымі харэаграфічнымі культурамі Краіны Саветаў, заканамернасць працэсаў паступовага збліжэння гэтых культур.

Аўтар абвясняе пункт гледжання не-

У свеце беларускага танца

становяцца здабыткам шырокага кола танцавальных калектываў нашай краіны.

Вартасць кнігі С. Грабеншчыкова таксама ў тым, што большасць змешчаных у іх сцэнічных твораў створана на падставе пераасэнсаванага ім спрадвечнага фальклорнага матэрыялу. Такія, напрыклад, як шырокавядомыя «Ланская кадрыля», «Віхор», «Мікіта», «Крыжачок», «Крутуха», «Палеская кадрыля», «Веснавы карагод» і іншыя, у тым ліку і такія рэдкія на нашай сцэне ўзоры харэаграфічнага фальклору, як «Жураўлі», «Антон маладзенькі».

Будучы перакананым прыхільнікам сучаснай сцэнічнай інтэрпрэтацыі народных танцаў, С. Грабеншчыкова шукае і знаходзіць у іх тое, што можа быць блізка сучаснай моладзі і выкарыстаць для характарыстыкі сённяшняга дня. Паказальныя ў гэтых адносінах хоць бы «Купалінка» і «Язюля». Балетмайстра не цікавіць узнаўленне старажытных абрадаў і гульніў. Ён стварае на іх падставе замалёўкі з сённяшняга жыцця.

Але, «асучасніваючы» і ўзбагачаючы малюнак і лексіку фальклорных узораў, С. Грабеншчыкова не парушае іх нацыянальнага характару, не ўносіць у іх чужародных элементаў. Высокая харэаграфічная культура аўтара дазваляе яму захаваць стылістычную цэласнасць пастаноўкі, нават тады, калі і рухі і кампазіцыя створаны ім самім і не маюць прамых аналагаў у харэаграфічным фальклору («Радасць», «Юнацтва», «Зорачкі», «Сапернікі», карагод «Рэчыцкая лірыч-

С. М. Грабеншчыкова. «Беларускія танцы». Мінск, «Навука і тэхніка», 1978.

В. Сакалова, «Зімовыя гульні» ў пастаноўцы І. Чэрняка, «Па крузе» ў пастаноўцы Л. Барадулькі і «Тураўская танцавальная» ў пастаноўцы Н. Котава.

Адчувальным укладам у развіццё і ўзбагачэнне лексікі беларускай народнай харэаграфіі з'яўляюцца творы пераасэнсаваныя і ўскладненыя С. Грабеншчыковым традыцыйныя рухі фальклорных танцаў, а таксама цікавыя па структуры, з ярка выражанай нацыянальнай афарбоўкай розныя новыя рухі, створаныя ім на падставе зліцця элементаў народнага і класічнага танцаў. А ўсяго на старонках яго кнігі прадстаўлена каля 250 разнастайных рухаў.

У кнізе «Беларускія танцы» С. Грабеншчыкова змяшчае не толькі сцэнічныя танцавальныя творы, але і створаны ім масавую харэаграфічную кампазіцыю, прызначаную для выканання на стадыёнах аб'яднанымі танцавальнымі калектывамі з 768 удзельнікаў. А гэта робіць яе не толькі здабыткам праграм масавых тэатралізаваных прадстаўленняў, якія атрымалі ў нашай краіне шырокае распаўсюджанне, але і садзейнічае раскрыццю творчага метаду стварэння такіх маштабных харэаграфічных палотнаў.

Прадстаўлены ў кнігах С. Грабеншчыкова танцавальныя творы, на маю думку, павярджваюць правільнасць яго тэарэтычных распрацовак шэрагу праблем беларускай народна-сцэнічнай харэаграфіі. У прыватнасці, у вялікай прадмове да кнігі «Беларуская народна-сцэнічная харэаграфія» ён асвятляе такія праблемы, як сучаснае сцэнічнае прачытанне танцавальнага фальклору, стварэнне на пад-

карых харэаграфіаў і мастацтвазнаўцаў, якія лічаць, што не існуе сучаснага фальклору, а за «сапраўдны» фальклор прызнаюць толькі старадаўнія этнаграфічныя танцы, сцвярджаючы, што гэтыя танцы павінны выконвацца на сцэне толькі ў тым выглядзе, як яны выконваліся ў быццё. С. Грабеншчыкова абгрунтоўвае гэта глыбокім аналізам практычнай дзейнасці такіх выдатных харэаграфіаў, як І. Маісееў, П. Вірскі, Т. Усцінава, Н. Надзеждзіна, М. Тургумбаева і інш., наватарства мастацкіх прыёмаў якіх у выкарыстанні старадаўняга і сучаснага нацыянальнага фальклору пры стварэнні сцэнічных твораў мае велізарную ролю ў няспынным развіцці і ўзбагачэнні савецкай шматнацыянальнай харэаграфічнай культуры.

Па кнігах С. Грабеншчыкова ў многіх калектывах не толькі Беларусі, а і Латвіі, Эстоніі, Малдавіі, Украіны, Узбекістана і іншых саюзных рэспублік ажыццёўлены пастаноўкі твораў беларускай народна-сцэнічнай харэаграфіі згодна з іх апісаннем. Разам з тым кнігі С. Грабеншчыкова служаць вучэбнымі дапаможнікам на вывучэнні беларускага танца на харэаграфічных аддзяленнях шэрагу вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў.

Няма сумнення, што і новая кніга С. Грабеншчыкова «Беларускія танцы» ўзбагаціць нашу ўяўленне пра нацыянальнае харэаграфічнае мастацтва.

Я. ШТОП,
балетмайстар Дзяржаўнага ансамбля
танца БССР, заслужаны работнік
культуры БССР.

«—Дазвольце мне!..»

Апошняя старонка паэмы... Фінальная песня, праспанная верай у неуміручную справу героя, — Мікалай Дворнікаў:

«Хоць адзавіся, Стах Тамашэвіч,
Голасам ветру, пошумам дрэва,
Выраю крыкам, што адлятае
Парой прадвесняй да твайго краю,
Хто там гаворыць, што ты загінуў,
Што назаўсёды ты нас пакінуў,
Што закрыў вочы на ратным полі,
Сябры, не верце ў гэта ніколі!..»

Першыя думкі пра паэму...
Зноў, праз столькі віхурных зім, да-
гнала Максіма Танка суровая памяць
этапных дарог, голасам народнага гневу
загаварыла пра «Пелікан», падоранае на
добры ўспамін паэту-бунтаўшчыку Вінта-
ру Мікалаем Дворнікавым—яго, танкаў-
скае, прао.

Грукае ў сэрца паэта суровая памяць...
Мікалаем Дворнікаў... Паплетнік, сябар.
Праз гады ростані бліжэй і бліжэй пад-
ступаў ён да сэрца паэта, глыбока ў ім
абудзіўся, загучаў на ўсю моц яго жыц-
цесцярдлівы голас — голас паэмы.
Уваскрэсла многае, увяччалася рад-
ном.

Заходзя Беларусь... Татры... Іспанія... —
геаграфія твора, геаграфія юнацтва па-
эта, геаграфія пакалення.

А час нараджэння паэмы самы радас-
ны. Важнік каравама лянжы ён на шур-
патых далонях народа, які здабыў шчас-
це і долю ў сям'і народаў-братоў. Белы
Урачысты студзень — імніны яго новай
гісторыі, агледзіны яго этапных дарог.
Пазначанае нашым стваральным часам,
прарасла, буіна ўскаласіла паэтава слова.
Па-юнацку бунтоўна выспела яго ў
кульмінацыйнай сцэне паэмы. На той
суд, які выносіць прыговор прытыцкаму
і сотням іншых змагароў за шчасце на-
рода, з далёкага іспанскага поля, смрот-
на паранены, прыходзіць Мікалай Дворні-
каў. Апошнія хвілі жыцця, апошняя
трызненне па Радзіме, апошні ліст героя,
адрасаваны маці.

Суд пачынаецца... На яго прыйшлі і
тыя, хто быў расстраляны.—
На дэманстрацыях, на барыкадах,
Прышлі і тыя, хто павешан быў...
Суд дабра над злом, вечны суд гісторыі.
Доказна, незлічонымі трагедыямі аджана
яна, хто зланынец.

— Мо хто яшчэ сказаць хацеў бы
слова?

На гэтым судзе ўстане ішчэ не адзін
народны заступнік, іх імёны выгунне на
ўвесь голас гісторыі. Так устаю на полі
далёкай Іспаніі проты беларусі хлопец
Мікалай Дворнікаў (Стах Тамашэвіч), па-
прасіў слова:

— Дазвольце мне!..
На гэтым судзе — судзе гісторыі—ён
сказаў сваё слова — справай камуніста.
Устаю ў паядынку з ворагам усёго чала-
вечтва, бессмертны, выстаю пад сцена-
мі Масквы і Сталінграда, засланіў свет ад
фашызму.

І сёння ён поплеч з намі, у велічы нашых
мірных спраў.
Яшчэ адным твораў, вартым нашага
геаграфічнага народа, папоўнілася беларус-
кая літаратура.

М. МЯТЛІЦКІ.

Максім Танк, Мікалай Дворнікаў. Паэ-
ма. «Полымя», 1978, № 12.

ЗАПАВЕТ ЯГО ЖЫЦЦЯ

(Працяг. Пачатак на стар. 5).

вернасць рэвалюцыйным ідэ-
алам, але па-рознаму разумее іх
сутнасць, сваё прызначэнне ў
грамадстве, свае ўзаемаадносі-
ны з народам. Канфлікт гэты ў
першую чаргу разгортваецца
паміж Башлыковым і Апей-
кам, але сваёй сутнасцю і па-
фасам скіроўваецца да народа,
голос якога то ціха, то патра-
бавальна гучыць на працягу
ўсяго рамана. Цікавая адкры-
ваецца заканамернасць: калі
раней непрымірныя адносіны
да Глушакоў сведчылі аб вы-
сокай ідэйнай і маральнай сут-
насці асобы, то цяпер наглядзе-
ецца адваротнае, і мы зусім
не захоплемся Башлыковым,
які з такой планамернай жорст-
касцю робіць усё дзеля таго,
каб ім не было жыцця на гэтай
зямлі. Маральным арыенцірам
і для аўтара і для нас з'яўля-
ецца голас народа, простых
людзей, якія вернасць высокім
прынцыпам чалавечнасці здо-
лелі захаваць у сабе, наперакор
жорсткім умовам жыцця ў экс-
плуататарскім грамадстве.

Асаблівай чуласцю і спагад-
лівасцю вызначаецца ў Меле-
жа жанчына, адносіны да якой
і яе маральны прысуд амаль
заўсёды дазваляюць пісьменні-
ку выпрабавваць герояў на іх

чалавечую годнасць. У гэтым
сэнсе вобраз любімай аўтару
Ганны з'явіўся стрыважэвым для
ўсёй хронікі. У адносінах жа
да Глушакоў асабліва паказаль-
ны паводзіны Міканоравай ма-
ці — колькі ў яе гутарцы з Баш-
лыковым выяўлена болю за
чалавека, бескарэслівай спага-
ды да тых, хто сёння апынуўся
за бортам жыцця!

Простая сялянка, як і іншыя
людзі фізічнай працы, што бес-
карэсліва ацэньваюць сутнасць
любога чалавека, у сваім кло-
пце і роздуме вельмі часта
салідарызуюцца з Апейкам.
Менавіта ў гэтым звароце да
непасрэднага паказу народнага
жыцця пісьменнік нібы вярта-
ецца да «Людзей на балодзе»,
але з улікам раней напісанага,
тых змен, якія адбыліся за гэ-
ты час з героямі «палескай
хронікі».

Прайшло ўсяго некалькі га-
доў, але наколькі выраслі люд-
дзі ва ўмовах новага часу, якія
псіхалагічныя і светапогляд-
ныя зрухі адбыліся, скажам, у
тым жа маўчучым Васілю, што
раней жыў нібы ў панцыры,
быў эгаістычна закансервава-
ны ў сваіх паучыцях, не разу-
меў і не хацеў разумець тра-
пяткіх праблем свайго часу,
проста ігнараваў іх, спадзею-
чыся пра жыццё сваё жыццё так,

як будзе хацецца самому. Але
жыццё прымусіла яго шмат над-
чым задумацца, іншымі вача-
мі паглядзець на свае адносі-
ны з Ганнай, шмат што пера-
ацаніць і шмат аб чым пашка-
даваць. Яшчэ больш рух часу
адчуваецца на вобразе Нібыта-
Ігната, для якога ўласціва шы-
рыня сацыяльнага мыслення,
здольнасць задумацца і з бо-
лем у сэрцы гаварыць пра най-
больш вострыя і актуальныя
праблемы грамадскага развіц-
ця.

Народ, адным словам, у «За-
веех, снежны» і той, і быццам
ужо не той, які мы бачылі ў
«Людзях на балодзе» — трэці
раман арганічна ўвабраў у ся-
бе інтэлектуальны пафас дру-
гога, але форма мастацкага яго
ўвасаблення стала больш жы-
вой і непасрэднай. Фраза тут
звычайна кароткая, імпульсі-
на-дынамічная. Цікава, што ў
такім лаканічна-рухомым стылі
і добра знаёмых нам па папя-
рэдных раманах вобразы ста-
новяцца крышку інакшымі.
Быццам гаманлівая крыніца
бруацца ў падтэксце і спрыя-
юць жывасці ўспрымання твора,
павышаюць яго высокі ап-
тымістычны пафас, які сцвяр-
джае сябе не насуперак, а дзя-
куючы вельмі сур'езнаму, у
первазначнай большасці драма-
тычна-трагічнаму жыццёваму
зместу. Ідэйная сутнасць дахо-
дзіць да нас пераважна праз
дзеянне, праз напружаны дыя-
логі, якія нібы прыходзяць сю-
ды ўзаем крыху цяжкаватых
для чытацкага ўспрымання ма-
налогаў-роздумаў Апейкі, ула-

сцівых папярэдняму рамана.
Сюжэт рамана надзвычай на-
пружаны і ёмісты.

У аснове «Завееў, снежня»
пакладзены, па сутнасці, факт
рэвалюцыйнага ў Глінішчах,
але пісьменнік, адштурхоўваю-
чы ад яго, здолеў стварыць
шырокую панараму тагачаснага
жыцця, напоўніць твор розду-
мам аб жыцці і чалавеку, даў
магчымасць мастацкім харак-
тарам выявіць сябе з усёй паў-
натой.

У адносінах да Башлыкова
—галоўнага героя рамана—гэ-
таму ў немалой меры паспры-
яў добра вядомы чытачу во-
браз Ганны. Варта адзначыць
уменне пісьменніка арганічна
спалучаць дзве лініі — інтым-
ную і грамадскую, якія ніколі ў
яго не развіваюцца паралельна,
а ўвесь час перакрываюцца,
нітуюцца, напоўніць твор розду-
мам аб жыцці і чалавеку, даў
магчымасць мастацкім харак-
тарам выявіць сябе з усёй паў-
натой.

Няма сумнення, што суб'ек-
тыўна Башлыкова цалкам адданы
рэвалюцыі, робіць усё дзеля
таго, каб хутэй укараніць у
жыццё новыя змены. Аднак за-
слуга пісьменніка заключаецца
ў тым, што ён здолеў за фор-
май адкрыць сутнасць, за знеш-
нім убачыць унутранае, пака-
заў, як самыя, здавалася б, леп-
шыя памкненні і намеры чала-
века могуць ператварыцца ў
сваю супрацьлегласць, аб'ек-
тыўна пашкодзіць справе, якой
герой з такой самаадданасцю
служыць верай і праўдай. У гэ-

тым плане вобраз Башлыкова
трагічны, як і сам для сябе, што
па задуме пісьменніка павінна
было выявіцца паэзія, так і
па выніках сваёй дзейнасці для
іншых людзей. Бяда Башлыко-
ва ці не ў першую чаргу заклю-
чаецца ў тым, што перакона-
насць, ідэйнасць у яго хутэй
знешняя, успрынятая на веру,
а не глыбока, як у Апейкі, за-
своеныя і асабіста асэнсаваныя.
Адсюль няўпэўненасць у сабе,
адчуванне хісткасці свайго ста-
новішча, боязь, якая на сё-
няшні час выглядае проста
смяшной, хоць у чым аступі-
ца, жаданне заўсёды быць на
відавоку, хадзіць у перадавіках.

Калі б Башлыкова быў про-
стым працаўніком, адказваў
толькі сам за сябе, то ў гэтым
яго імкненні і нават дзівацтвах,
мо не было б нічога недарэч-
нага. Аднак яму даводзіцца
распараджацца лёсам дзесят-
каў і соцень людзей, ён ніяк
не хоча і не можа пагадзіцца,
што кожны з іх думае па-свой-
му, не заўсёды ўнутрана пад-
рыхтаваны да таго, чым Башлы-
каў хоча яго «ашчаслівіць». Баш-
лыкову проста здаецца ненар-
мальным тое, што нехта думае
іначай, сумняваецца ў правіль-
насці і мудрасці яго кіраў-
ніцтва. Вывад напрашваецца, а
логіка ў Аляксея Іванавіча жа-
лезная, сам сабой: раз чала-
век слепа і без разваг не пад-
параджаецца яго распара-
джэнням, значыць — ён вораг
Савецкай улады. Вось і ста-
новіцца зразумелай аб'ектыў-
ная шкода ад людзей такога
тыпу: замест таго, каб парада-

АЦЭНКА дзецьмі ўчынкаў дарослых, асобных жыццёвых з'яў, некаторых падаў, вядома, не заўсёды самая дакладная і правільная. аднак яна, ацэнка гэтая, амаль заўсёды здзіўляе нас, старэйшых, сваёй надзвычайнай шчырасцю, справядлівасцю, не па гадах выражанай сур'ёзнасцю. Маленькі грамадзянін, які яшчэ толькі адкрывае для сябе таямніцы жыцця, спасцігае яго

кі якога — беларус і якутка. Добрае веданне пісьменнікам жыцця далёкага паўночнага народа, шчырае ўлюбэнасць у прыгожую, хоць і суровую зямлю, гараца імкненне, каб і іншыя прасякнуліся да яе гэткай жа самай прыязнасцю і натхненні аўтара на такую даверлівую, сонечную гутарку з юным чытачом.

Вось як, напрыклад, знаёміць пісьменнік дзяцей са сваім ге-

роўжа ў невядомае яшчэ больш захопіць цябе.

І. Ласкоў знаёміць дзяцей з раслінным і жывёльным светам Якуціі, расказвае пра тое, як жывуць людзі сёння ў гэтым краі і жылі раней. Кожная частка апавесці шмат дае «чамучкам» у сэнсе пазнання жыцця, далучэння да таямніц прыроды.

...І ўсё ж галоўнае ў апавесці — гэта свет Андрэя-Эндэрэя, так сказаць, вялікія справы ма-

3 ПАЗІЦЫІ СПРАВЯДЛІВАСЦІ

вабнасць і непаўторнасць, задае мноства пытанняў, на якія не так і лёгка, як здаецца на першы погляд, даць адказ. А зрабіць гэта вельмі важна, прытым своечасова, каб і ў далейшым абуджаць у «чамучкі» цікаўнасць, прывучаць яго мысліць самастойна.

Менавіта на такія думкі наводзіць кніжка Івана Ласкова, маленькая апавесць, як вызначыў жанр твора сам пісьменнік, — «Андрэй-Эндэрэй» — справядлівы чалавек, або Беларус на полюсе холаду». Кніжка, шчыра скажам, нечаканая як самай назвай, так і тэматыкай. Сапраўды, нашы дзіцячыя пісьменнікі яшчэ даволі рэдка выносяць дзеянне сваіх твораў за межы рэспублікі, абмяжоўваюцца звычайна знаёмымі сюжэтнымі хадамі, расказваючы пра вучобу, адпачынак, паўсядзённую справу дзяцей. А тут — адразу «полюс холаду», і хлопчык з нейкім дзіўным імем — Андрэй-Эндэрэй.

Усё раскрываецца проста. Беларускі пісьменнік І. Ласкоў пасля заканчэння Літаратурнага інстытута імя М. Горькага паехаў у далёкую Якуцію, там жыў ужо некалькі гадоў, мае сям'ю. Прататыпам галоўнага героя апавесці, як гэта бачна з кніжкі, і стаў яго сын, баць-

І. Ласкоў. Андрэй-Эндэрэй, або Беларус на полюсе холаду. Маленькая апавесць для дзяцей дашкольнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

роем: «Праўду кажучы, паводле метрыкі ён проста Андрэй, і каб жыў дзе-небудзь каля Гомеля, дык пра ніякага Эндэрэя і чуць бы не чуў. А на полюсе холаду ўсе нашы імёны гучаць іначай: з Мікалая атрымліваецца Ньюкулэй, з Кацярыны — Кэтрыс, Валя становіцца Бэлай, а Іван — Уйбанам».

Выхаваўчае значэнне апавесці відавочнае. Юны чытач нечакана для сябе робіць падарожжа ў край, дагэтуль зусім не вядомы яму, знаёміцца з яго людзьмі, шмат даведваецца і пра жыццё свайго ровесніка Андрэя-Эндэрэя. Адкрыты гэты кожны раз прыходзяць нейкі неспадзяваны, бо пісьменнік умела будзе сюжэт твора, засяроджваючы ўвагу на самым істотным і важным. Гэта дасягаецца як дакладнай кампаніючай асобных раздзелаў, так і назвай іх.

Наогул, раздзелы гэтыя нагадваюць сюжэтнае завяршэнне апавядання, кожнае з якіх, хоць і дапаўняе папярэдняе, тым не менш і само па сабе чытаецца з цікавасцю.

А захапляцца ёсць чым! Мяркуюць хоць бы па назвах раздзелаў — «Як на полюсе холаду шыбы расталі», «Як на полюсе холаду жарыць пакрыўдзілі», «Як Андрэй-Эндэрэй са свята ў «астрозе» ехаў», «Як Андрэй-Эндэрэй расек лапцук несправядлівасці», «Як чарвякі да карася хадзілі... Гэта толькі некаторыя з іх. А перагорнеш старонку, другую, і пада-

Святлана ХОРСУН.

ленькага чалавека. Усё, што робіць хлопчык, так ці інакш звязана з ягоным імкненнем адчуць сябе самастойным, даць свой адказ на з'явы паўсядзённасці. І робіцца гэта з самай важнай чалавечай пазіцыі — пазіцыі справядлівасці. Часам імкненне гэтае настолькі ў Андрэя шчырае, што калі-нікالی выклікае ўсмішку. Вось Андрэй-Эндэрэй абурэцца, што не напалі жарыць малаком. «Самі б травы паспыталі, не сталі б крыўдзіць», — рашуча заявіць хлопчык. І на пытанне: «А ты што, лічыш — трава нясмачная?» — катэгарычна адкажае: «Не лічу, а ведаю. Бо каштаваў не раз!».

Такі ён, Андрэй-Эндэрэй — справядлівы чалавек! І расказваючы пра яго справы і клопаты, мары і планы, няхай пакуль што невялікія, І. Ласкоў абуджа ў дзяцей цікавасць да паўсядзённага жыцця, вучыць іх самастойнасці, а галоўнае — гэткай жа самай шчырасці і адкрытасці, якой валодае яго герой.

Апошняя старонка кнігі, гэта — не развітанне, а на сутнасці аб'яцанне новых сустрэч: «Ну, вось, сябры мае, і ўсё пра Андрэя-Эндэрэя. Малавата? Што ж зробіш, жыццё ў нашага героя толькі пачынаецца. Будзе час — і мы не раз яшчэ сустрэнемся з нашым Справядлівым Чалавекам, а апавяданні пра яго стануць даўжэйшымі і цікавейшымі».

Святлана ХОРСУН.

ДЛЯ СТУДЭНТАЎ, І НЕ ТОЛЬКІ...

Знаёмства з гэтай кнігай радаснае і прыемнае па той ужо прычыне, што хрэстаматыя «Уводзіны ў літаратуразнаўства» на беларускім матэрыяле выйшла ў нашай рэспубліцы ўпершыню. Па-другое, у параўнанні з рускім выданнем, дапаможнік, падрыхтаваны М. Лазаруком, М. Мішчанчуком і М. Шаўлоўскай, больш шырока і ўсебадымна ахоплівае пытанні, звязаныя з вывучэннем аднаго з самых адказных літаратуразнаўчых курсаў.

Падручнік складаецца з чатырох раздзелаў — «Дамарксісцкі перыяд літаратуразнаўства», «Марксісцка-ленінскі перыяд у развіцці літаратуразнаўства», «Партыйныя дакументы па пытаннях літаратуры», «Пісьменнікі пра літаратуру». Асабліва цікава выклікае чацвёрты з іх, у якім кампактна і грунтоўна вуснамі вядомых беларускіх пісьменнікаў — Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, К. Крапівы, І. Шамякіна, М. Танка, І. Мележа і іншых сказана пра грамадскае прызначэнне літаратуры, яе сацыяльную вартасць і значнасць, сувязь з жыццём. У гэты раздзел, які і ў іншых, увайшла ўрыўкі з мастацкіх твораў, якія яскрава сведчаць пра ідэйна-эстэтычныя пазіцыі аўтараў, пра іх індывідуальныя адносіны да паняцця прыгожага.

Хрэстаматыя можа карыстацца і выкладчык роднай літаратуры ў старэйшых класах, асабліва пры вывучэнні пытанняў тэорыі літаратуры — метада і стылю, асноўных прынцыпаў сацыялістычнага рэалізму, сродкі мастацкай выразнасці, літаратура і жыццё, праўда і вымысел у славеснай творчасці і інш.

Укладальнікі дапаможніка цвёрда прытрымліваліся праграмы, зацверджанай Міністэрствам асветы БССР, стараліся выкарыстоўваць толькі хрэстаматычны, апрабаваны практыкай выкладання курса, грамадскай думкай матэрыял. Таму ў кнізе некалькі абмежавана прадстаўлены выказванні беларускіх пісьменнікаў і асабліва літаратуразнаўцаў па пытаннях літаратуры. Не знайшлася ў «Хрэстаматыі», відаць, па гэтай прычыне, месца ўрыўкам з літаратуразнаўчых даследаванняў такіх выдатных знаўцаў беларускай літаратуры, як М. Гарэцкі, Я. Барычэўскі, І. Замцін. Не палічылі магчымым укладальнікі таксама ўключыць урыўкі з прац сучасных літаратуразнаўцаў (за выключэннем А. Адамовіча).

Добра, што ўкладальнікі адмовіліся ад звычайных невялікіх уступных артыкулаў да кожнай тэмы. Такія артыкулы, думаем, нічога не даюць студэнту, адно толькі адыгрываюць ролю кароткіх і лаканічных шпэргалак.

Хацелася, каб заўвагі былі ўлічаны ў далейшым пры складанні хрэстаматыі па тэорыі літаратуры на беларускім матэрыяле, каб у новай кніжцы (а яна значыцца ў перспектывым плане выдавецтва «Вышэйшая школа»), адрасаванай студэнту, была шырока прадстаўлены прозвішчы тых, хто старанна і рупліва вывучаў і вывучае літаратурны працэс на Беларусі, добра разумее і разумей клопаты і задачы славеснага мастацтва.

Яўген АДАМОВІЧ.

Уводзіны ў літаратуразнаўства. Хрэстаматыя. Вучэбны дапаможнік. Мінск, «Вышэйшая школа», 1978.

вацца творчай ініцыятыве, ён паўсюль у зародку забівае яе; замест таго, каб прыслухацца да голасу такіх прадстаўнікоў з народа, як Нібыта-Ігнат, ён пагражае ім турмой, прымушае маўчаць. Ды што тут гаварыць пра сялян, якіх Башлыкоў увогуле лічыць цёмнай і несвадомай масай, калі нават са сваімі папалечнікамі ён дзейнічае тымі ж метадамі. Асабліва паказальны ў гэтым плане яго стан пасля няўдалага візіту ў Глінішчы і спробы аднавіць калгас — Башлыкоў пачынае крытычна ацэньваць усё партыйнае кіраўніцтва, і выяўляецца, што ніхто з іх не падыходзіць пад строгія башлыкоўскія меркі. Астаецца адзін Дубадзел — змрочная і маральна агідная постаць, чалавек, які цалкам пазбаўлены голасу сумлення, згодны рабіць усё што заўгодна, абы мець для сябе хоць якую выгаду...

Калі мы параўноўваем грамадскую сутнасць Апейкі і Башлыкова, у вочы кідаецца адна вельмі важная асаблівасць: першы з іх не адлучае сябе ад народа, аднолькава лічыць сваімі яго радасці і боль, перажывае за іх, для другога ж народ — гэта ўсяго толькі сфера дзейнасці, цёмная несвадомая маса, якая павінна падпарадкоўвацца такім кіраўнікам, як ён. Для яго нават не ўзнікае пытанне — патрэбны гэтакі самаму народу найкія мерапрыемствы, ці не, прыносяць яму шчасце ці горь? Галоўнае — дзейнічаць, дзейнічаць напорна, актыўна, без сумненняў

і разваг, каб гэтая дзейнасць была заўважана і адзначана. А калі нешта не ладзіцца, зрываецца, ажыццяўляецца не так хутка, як хочацца, — значыць, вінаваты ўсё той жа «цёмны» народ!

У «Завях, снежні» праблема гэтая пастаўлена востра і прыняцыва, яна не страціла сваёй актуальнасці і для нашага часу: усё мы разам будзем новае жыццё і ў аднолькавай меры павінны быць заклапочаны тым, каб наша дзейнасць прыносіла шчасце чалавеку, а калі і здаюцца зрывы на гэтым шляху, то і адказнасць за гэта павінны несці ўсе — вось якую думку сцвярджае пісьменнік.

З асаблівай палемічнасцю яна гучыць там, дзе паказана, як Башлыкоў, Апейка і іншыя кіраўнікі ацэньваюць факт развалу калгаса ў Глінішчах. Апейка, напрыклад, вельмі настойліва імкнецца разабрацца ў рэальных прычынах развалу гэтай гаспадаркі. Як выявілася, зараблялі там людзі капейкі, адны працавалі, а другія гультаявалі, але атрымлівалі паройну. Ёсць прычыны — павінны быць і вінаваты! Апейка іх таксама бачыць і, што вельмі паказальна, не выключае сябе з іх ліку, хоць неспрэчна справамі ў гэтым калгасе і не займаўся.

Зусім іначай дзейнічае і думае Башлыкоў: як бы ні жылося ў тым калгасе людзям, але паколькі не было адпаведных распараджэнняў, значыць — не мелі права нічога мяняць самі, значыць — павінны несці поў-

ную адказнасць за сваё самаўпраўства, значыць — яны ворагі Савецкай улады!

Самае горшае ў тым, што Башлыкоў абсалютна перакананы ў правільнасці сваіх меркаванняў — нават кволая думка ці нязначнае сумненне не пракліваюцца ў ім. Мы бачым, што чалавеку, які так самааддана ваюе са старым ладам жыцця, з яго філасофіяй і мараллю, уласцівы ўсё той жа закасцяпенны і загарматызаваны ў самім сабе эгаізм, які ў свой час перахаджаў і Васілю, і тым самым Глушкам шырока глядаць на свет, няўменне і нежаданне зразумець іншага чалавека, падпарадкаванасць сваіх інтарэсаў суб'ектыўна абмежаваным страхам і памкненням. Пры такім падтэксце ўся кіпучая дзейнасць Аляксея Іванавіча найчасцей ператвараецца ў сваю супрацьлегласць, у прагу тэмпаў дзеля тэмпаў, пазбаўленых гуманістычнага пафасу, трываласці і надзейнасці перспектывы.

Каханне Башлыкова да Ганны апісана ў рамане Мележа з выдатным разуменнем чалавека, шчылімым адчуваннем душы любімай герані, на долю якой выпала столькі выпрабаванняў. Яна ніяк не хоча і не можа змірыцца з думкай, што самае дарагое беззваротна і назаўсёды патрачана для яе, адгукваецца на голас Башлыкова з новай верай у сваё шчасце. Апрача ўсяго, каханне тут цікавае для нас воль у якім плане: гэта быў той прамень святла, які мог вывесці героя са

змроку ўласных заблуджэнняў, расплавіць лёд адчужанасці ад іншых людзей.

Адраду, як толькі завязваецца пачуццё, для Аляксея Іванавіча пачынаецца перыяд актыўнага абнаўлення, пераацэнкі ранейшых поглядаў, адмаўлення ад некаторых цвёрда засвоеных схем і догмаў — ён, напрыклад, лічыць усё сялянства агулам адсталым і цёмнай масай, а тут звычайная вясковая дзядзька раптам чаруе яго аздобай і розумам, пазбаўляе сну і спакою! Башлыкоў шмат над чым пачынае задумвацца, у яго сям-там абуджаецца пачуццё віны, голас сумнення і сумлення. Несучы шчасце іншаму, чалавек адначасова і сам становіцца шчаслівым — думка, якая арганічна вынікае з падтэксту рамана.

У Башлыкове цяпер змагаюцца два пачаткі, аднак перамагае ранейшае: жорсткасць, душэўная глухата, ігнараванне чужых пачуццяў і волі.

Ці ж не тое самае, што і з Ганнай, бачым мы ва ўзамаадносінах Башлыкова з сялянствам: калі б без спешкі і прымусу, а даброе і па-людску, то хто ж бы гэта супраціўляўся свайму шчасцю!..

Апошні раман І. Мележа, які ўся «палеская хроніка», сваім пафасам і сутнасцю скіраваны да трапяткіх праблем чалавечага быцця, асвечаны плённым імкненнем гаварыць пра сапраўды важнае, хваляючае, актуальнае. Менавіта тут вытокі шырокай папулярнасці мележаўскай твораў сярод чытачоў,

менавіта ў гэтым хаваецца прычына іх выходу далёка за межы нашай радзімы.

На рускую мову «Завяі, снежань» пачаў перакладаць вядомы рускі паэт Дз. Кавалёў, але па волі няўмольнага лёсу на гэты раз і яму не выпала здзейсніць задуманае да канца — не стала шчырага сябра беларускай літаратуры, які шмат зрабіў для яе вядомасці.

Эстафету прыняла Т. Залатухіна, якая здолела данесці да рускага чытача каларыт мележаўскай прозы, не толькі арганічна завяршыла работу свайго папярэдніка, сцвердзіла сваю творчую сталасць, але і са шчырай чалавечай любоўю і зацікаўленасцю імкнулася як найпаўней і бліжэй да задуманага пісьменнікам пазнаёміць рускага чытача з накідамі няскончаных раманаў.

Часопіс «Дружба народаў», са старонак якога і папярэднія раманы «палескай хронікі» выпраўляліся ў вялікі свет, надрукаваў тое, што паспеў і чаго не паспеў завяршыць аўтар. Гэта і ёсць найлепшая пашана да яго светлай памяці.

З думай пра свой народ, пра шчасце кожнага чалавека ў справядлівым сацыялістычным грамадстве напісаны па-мастацку дасканалы, па-чалавечы баючы і радасны, прынцыпова праўдзвы раман Івана Паўлавіча Мележа «Завяі, снежань».

Апошнім запаветам сумлення і баскампраміснага жыцця гучыць гэты твор для нас.

Яўген ЛЕЦКА.

ПІСЬМО

Стэнд у калгасным клубе...
Над партрэтамі, перазнятымі невядомым фатографам, залаціцца ордэн Айчыннай Вайны. Чырвонай фарбай вылісаны прозвішчы. Прозвішчы тых, хто нарадзіўся і жыў у Васілеўцы, але не вярнуўся з франтавых дарог.

Мяне ўразілі чатыры здымкі. Маладыя, нібы кроплі вады падобныя адзін да аднаго хлопцы. І пад кожным адно і тое ж прозвішча — Жукавец. Падумаць страшна аб нейчым несучасным горы.

— У Жукаўцоў ёсць яшчэ хто-небудзь? — ціха спытаў я ў загадчыцы клуба.

Маладая бялявая дзяўчына паказала мне хату, дзе жыве старая Жукаўчыха, маці загінуўшых.

— Бабуля Аксіння ледзьве бачыць і нічога не чуе, — на развітанне папярэдзіла загадчыца.

Канчаўся лістапад, але на дварэ было бясснежна, хоць і марозна. Пад маімі нагамі са шкляным звонам трэскаліся лужыны. Густы іней укрываў поплаў, на ім віднеліся зялёныя ланцужкі — гусіныя сляды. Водаль была копанка, і адтуль даносілася дружнае гаганне.

Каля хаты, нізка звесіўшы настывае вецце, сумна шумелі бярозы. Хата, відаць, была перасыпана нядаўна: ніжнія вянкы блішчэлі смалістай жаўцізнай, верхнія чарнелі шырокімі трэшчынамі. Новымі рамамі глядзелі на поплаў і вокны.

Я некалькі разоў з хваляваннем пастукаў у дзверы і, не пачуўшы адказу, пераступіў парог.

Каля дзвярэй мяне сустрэла бабуля. Яна была ў валёнках, клятчастай хустцы-канопляны. Белая, як іней, пасма валасоў выбівалася з-пад хусткі. Вочы былі бясколерныя, выцільыя — адзнака не толькі гадоў, але і перажытага гора.

На маё прывітанне бабуля кінула галавою, нешта ціха прахрыпела — толькі варухнуліся зрэзаныя маршчынамі ўпалыя шчокі. Я доўга і неўпапад тлумачыў ёй, хто я і адкуль, пакуль, нарэшце, бабуля, зразумеўшы, не заківала галавою. Яна тут жа падышла да куфэрка, дастала з яго белы вузельчык і асцярожна паклала перада мною на стол. Гэтак жа моўчкі села насупраць мяне, скрыжаваўшы на грудзях рукі.

У вузельчыку было шмат розных папер: пажоўкляя страхавыя квітанцыі, даведкі, метрыкі дзяцей, школьныя пасведчанні і нават віншаванне раённага ваенкома з нагоды шасцідзесяцігоддзя Аксінні Фёдараўны Жукавец. У асобным скрутачку, перагорнутым газетай, ляжалі пасведчанне ганаровай калгасніцы ды разбухлая, скрэманая-перакрэманая кніжка малаказдатчыцы... Я здагадаўся, што старая Жукаўчыха палічыла мяне не інакш як за сельсавецкае або райсабесаўскае начальства, расклаўшы перада мною дзелавыя паперы.

Я акуратна звязаў вузельчык і, як мог, растлумачыў старой, што ўацеў бы паглядзець пісьмы яе сыноў. Бабуля, напэўна, не так зразумела, як здагадалася. Другі вузельчык, крыху меншы, яна дастала з шуфляды стала. Стосік пісьмаў са штэмпелямі-трохкутнікамі. Чатыры пахавальныя паведамленні з подпісамі камандзіраў вайсковых часцей — страшэннае гора, якое так бязлігасна абрынулася на гэтую простую вясковую жанчыну. Мой позірк не чытаў — выхопліваў з пахавальных: «...гераічна загінуў...» Самы малодшы — гвардыі радыва Андрэй Кузьміч — зрабіў свой апошні крок на полі бітвы дзесятага лютага сорак пятага, У васьмнадцатга год. Далёка ад роднай Васілеўкі, на чужой зямлі. Не спазнаўшы жыцця, не вярнуўшыся да сваёй любай, якую, можа, не паспеў пацалаваць.

Дрыготкімі рукамі я перабіраю ягонныя пісьмы. Аркушы спісаны вялікімі літарамі, быццам на ўроку чыстакісанья. У кожным Андрэй шле маці сваё чырвонаармейскае прывітанне і абяцае хутчэй вярнуцца дамоў.

Я маўчаў, адчуваючы, як штосьці балюча пачынае сціскаць горла. А насупраць мяне задуменна сядзела яна, Андрэева маці. Яна не плакала, бо ўсе слёзы, якія толькі былі, выплакалі яе вочы за доўгія пасляваенныя гады.

Якія вочы былі ў маладой Аксінні Фёдараўны? Можжа, сінія-сінія, як лён, што ўлетку зацвітае на палях? А можа, цёмныя, як вясновыя ночы, калі за Васілеўкай, за прырэчным лугам, забушуе чаромхавы прыбой, залацістымі затокамі ўспыхне лотаць? А можа, такія шэрыя, вельмі ласкавыя і ўсёдаравальныя, як у маёй маці? Тады мы ў маці былі падлеткамі, і ёй не выпала цяжкая доля Аксінні Фёдараўны — праводзіць нас у ваенкамат...

Мея рука міжволі ўзяла пажоўкля канверт. Ён не распячатаны. Гэта Андрэева пісьмо. Яно доўга блукала па франтавых дарогах, пакуль, нарэшце, дайшло да роднай хаты. На канверце чорны штэмпель Васілеўкі — была ўжо вясна, і ў першы раз у мірным небе ад песень ажно хмялелі жаўранкі...

Мусіць, у гэтым пісьме Андрэй пісаў маці, што хутка вернецца дамоў, перадаваў паклоны ўсім бліжнім і родным. Чаму тады яго не распячатала шматпакутная сялянская маці? Напэўна, яна нічога не ведала пра гэту апошнюю сынаву вестачку, і яе, магчыма, хто-небудзь употай паклаў у вузельчык, каб не прыносіць старой лішняга болю. А можа, Аксіння Фёдараўна так пажадала сама, як робяць многія маці, што не дачакаліся сваіх сыноў: лежачы на смяротным ложку, слухаць, як ёй будуць чытаць сынава пісьмо. І перад тым, як назаўсёды заплушчыць вочы, хоць на імгненне азарыцца ціхай радасцю: самы меншы яе Андрэй жывы... Гэта ад яго пісьмо. Апошняе. Пасля пахавальнай...

Міхась ПАРАХНЕВІЧ

ЯБЛЫК АД ЯБЛЫНІ

Як толькі ўбачу, што хтосьці пачынае выхваляцца, міжволі тады перада мною паўстае Юзік Папруга. Дзяцей у яго было ледзь не тузін: пяцера сыноў і пяцера дачок. І ўсе — адзін аднаго меншыя.

Юзік адлыньваў ад калгаснай працы. Толькі пачынала брацца на вясну, затыкаў за пояс сякеру, перакідаў праз плячо торбу з такімі-сякімі пажыткамі і ішоў у лёгкія, як ён сам казаў, заробкі.

Людзі тады шмат будаваліся, бо ў кожнай вёсцы былі зямлянкі, таму вопытны цясляр ды яшчэ з сякераю быў проста, як кажуць, кум карало і пану пляменнік.

Заглядваў Юзік Папруга ў роднае селішча праз месяц — другі. Надвячоркам, калі на Хвадосавых калодах збіраліся пагаварыць-пакурыць вясковыя мужчыны, да іх важна падыходзіў Юзік, з кожным здароўкаўся за руку, потым даставаў пачак «Кацюшы» (тады былі такія папяросы), пускаў па крузе.

— Ого, якія ты курыш, Марцінавіч! — заўважалі бывалыя курыльшчыкі.

— А што ж вам Марцінавіч! Марцінавіч вунь торбу мяса прывалоў, як панесці!... За работу.

— Дык ты ж, бачыў, з адной сякерай ішоў праз валокі, — устаўляў Максім Крук, смачна зацягваючыся папяросай.

— Торбу я ўчора прынёс, — не міргнуўшы, адказваў Юзік. Пры гэтым ён даставаў з карбка запалку, пачынаў корпацца ў зубах. — Праўда, ялавічына, ды не бяды — усё не нішчымніца...

Мужчыны маўчалі, апусціўшы ўніз галавы, бо ведалі, які стол у мнагадзетнай Волькі — Юзікавай жонкі: такі ж, як і ў кожнага вяскоўца па тым цяжкім часе: вясно — смарчкі, улетку — шчаўе ды бураковае бацвінне...

Рассыпаліся Юзікавы дзеці па белым свеце. Толькі адна малодшая дачка Зіна жыве паблізу — у раённым цэнтры. Цырульніцай у камбінаце бытавога абслугоўвання працуе. Муж — шафёрам у сельгастэхніцы. Сваю хату пабудавалі: тры акны глядзяць на шашу, два — на аleshкавыя зараслі, — там ужо ўскраіна гарадка.

Калі Зіна прывязджае ў вёску, суседзі, знаёмыя пытаюцца ў яе пра жыццё.

— Жыву — не тужу, — адказвае Зіна. — Дом свой, як палац. Адны вокны пакуль памыю — дзень пройдзе.

— Колькі ж там у цябе тых вокнаў? — дапытваюцца больш цікаўныя жанчыны.

— Багата, — дапамагае дачцы стары Юзік. — Ды ўсе вялікія, быта дзверы...

ДЗІВАК ЧАЛАВЕК...

Мы сустрэліся на нашай лесвічнай пляцоўцы. Пакуль я націскаў на кнопку званка (у кватэры нікога не было, а ключы я забыўся ўзяць), мужчына нервова барабаніў пазногцямі па вялізнай картоннай каробцы, даказваў праз дзверы, што яму трэба «толькі на мінутку пабачыць Ларыску».

Зразумеўшы, што я лішні каля суседніх дзвярэй, выйшаў на двор, усеўся на лаўцы і пачаў чытаць газету: вось-вось хтосьці з нашых павінен вярнуцца дадому.

— Запалка ёсць? — пачуўся побач знаёмы голас. Перада мою стаяў той жа мужчына з вялізным карбамком, перавязаным шаўковай блакітнай стужкай.

Я моўчкі падаў запалкі. Мужчына пусціў воблака дыму, пайшоў у кірунку гастронама. Гледзячы яму ўслед, міжволі думаў: «Кім ён даводзіцца нашай суседцы? Калі муж, то чаму не захацела адчыніць яму дзверы? Яна ж акурат дома: вунь вешае бялізну на балконе...»

Праз месяц я зноў сустрэўся з гэтым мужчынам. Зноў каля нашай лаўкі. Я сядзеў з газетай, а ён выйшаў з пад'езда — расчыранелы, узбуджаны. Быццам толькі што з некім хапаўся за грудкі. У ягоных руках быў новенькі трохколавы веласіпед. Мужчына пазнаў мяне, паздароўкаўся. Па ягоных вачах адчуў, што ён пра нешта хоча ці спытацца, ці папрасіць штосьці, і я падрыхтаваўся.

— Прабачце, калі ласка, — ціха пачаў мужчына, — ці не маглі б вы перадаць па-суседску вось гэты падарунак. Для Ларыскі.

— Канечне, канечне... Толькі Ларыскі, скажу вам, трэба ўжо «Школьнік» ці нават «Ластаўка». Яна ж, як-ніяк, ужо дарослая дзяўчынка — першакласніца...

— Скажыце! — мужчына здзіўлена цмокнуў губамі. — Няўжо ўжо такая ваяліка? Хутка ж бяжыць час... Дык вы ўсё ж, прашу вас, перадайце. Самой Ларыскі...

ПОЗНЯЯ СПОВЕДЗЬ

Да мяне ў аўтобусе падсеў мужчына год сарака ці, можа, крыху болей. Знаў плашч-балонню, капаюш. Я звярнуў увагу на ягоную лысіну: толькі каля адтапыраных вушэй засталіся рэдкія пасмы. І яшчэ кінуўся ў вочы новенькі тэхнікумаўскі значок на штрыфелі шэрага пінжака. Гэты значок быў своеасаблівай працоўнай кніжкай мужчыны: адразу відаць, што яму нялёгка ступалася па прыступках навукі, таму гэты значок, адчувалася, ён лічыў за вышэйшую ўзнагароду.

Мужчына ўсю дарогу маўчаў, сумна гледзячы ў акно, за якім праплывалі ўжо крыху пажоўкля дрэвы. Потым дастаў з сакважы зашмальцаваную кнігу, адгарнуў на заломе аркуша і пачаў чытаць. Я міжволі прабег фразу: «Хотя эти люди и получили систематическое образование, Мартин видел, что в умственном отношении он не уступает им; разговор же с ними был для него, Мартина, прекрасной практикой устной речи». Канечне ж, гэта «Марцін Ідэн» Джэка Лондана.

Праз гадзіны дзве аўтобус спыніўся ў невялікім гарадку. Шафёр аб'явіў, што будзем стаяць паўгадзіны, і пайшоў у сталовую: яна была побач з аўтавакзалам. Туды таропка, ледзь не трушком, выправіўся і мой сусед.

Вярнуўся ён з бліскучымі вачамі і расчыранелым тварам. Па тым, як ён, усеўшыся, некалькі разоў кінуў позірк на мяне, я зразумеў, што ў мужчыны з'явілася жаданне пагаварыць.

— І чым там кормяць праезджы люд? — спытаў я.

— А ведаеце, няблага. Нават сасіскі былі. І ніякай чаргі... З Мар'янаўкі?

— Ага, з Мар'янаўкі.

— Я таксама туды ездзіў. Дваццаць год не быў.

— Чаму ж так?

— А там у мяне даўно нікога не засталася.

— І ўсё ж нехта ёсць, калі ездзілі.

Мужчына ўздыхнуў, памаўчаў. Ягонныя вочы раптам патухлі.

— Гэта я да Карнея Васільевіча, былога свайго настаўніка, ездзіў.

— Разумен: у настаўніка юбілей, круглая дата.

— Не, не зусім так, — паглядзіў мужчына па лысіне далонню. — Ды як вам сказаць... Проста захацелася пабачыцца з Карнеем Васільевічам і, калі хоць, паспрачацца з ім пра некаторыя аспекты педагогікі.

— Ну, ну! Цікава.

— Калісьці, яшчэ ў шостым класе, Карней Васільевіч сказаў мне, што я — нікудышні матэматык. Адным словам, балбес з балбесаў. А я от тэхнікум скончыў. Політэхнічны, — мужчына тыцнуў указальным пальцам у значок.

— Ну, і як жа адрэагаваў Карней Васільевіч?

Мужчына наморшчыўся, глыбока ўздыхнуў:

— Памёр Карней Васільевіч. Два гады як памёр... Так што ўхаластую з'ездзіў.

— Чаго ж — ухаластую? Родныя мясціны наведальі. А гэта тое самае, што з маленства сваім сустрэліся...

Мужчына нічога не адказаў. Ён па-ранейшаму сумна ўстаўіўся ў акно, за якім пачынаў ужо гусцець мяккі восеньскі надвячорак.

СКАРБНІЦА ХАРАКТА

Дзяржаўнаму мастацкаму музею БССР споўнілася сорак гадоў. За гэты, увогуле кароткі, тэрмін музей з невялікай карцінай галерэі ператварыўся не толькі ў скарбніцу нацыянальнага мастацтва, але і ў буйнейшы цэнтр мастацкага жыцця рэспублікі, у працаўніка-прапагандыста айчынай і зарубежнай творчасці.

Гісторыя нашага музея, па сутнасці двойчы народжаная, была нялёгкай.

Памятнай падзеяй культурнага жыцця Беларусі з'явілася адкрыццё 24 студзеня 1939 года ў Мінску Дзяржаўнай карцінай галерэі БССР, у якую былі перададзены каштоўнейшыя творы мастацтва з гісторыка-краязнаўчых музеяў рэспублікі і іншых арганізацый. Ажыццяўляючы заповеці У. І. Леніна — «Мастацтва належыць народу», галерэя шырока расцвіла дзверы для шматтысячнай аўдыторыі. Але ў суровыя дні фашыскай акупацыі многія экспанаты былі па-варварску знішчаны або вывезены гітлераўцамі. Беззваротна згублены ўнікальныя помнікі старажытнай беларускай культуры, творы рускай і беларускай класікі, загінула і выдатная калекцыя слухіх паясоў, тканых золатам. Уцалелі толькі адзінаццаць экспанатаў, пасланыя незадоўга да пачатку вайны на выстаўкі ў Маскву і Ленінград, ды некаторая частка жывапісных партрэтаў з Нясвіжскага замка.

...Мінск ляжаў яшчэ ў руінах, і галерэя размясцілася ў некалькіх пакоях аднаго з уцалелых дамоў. Туды пачалі паступаць першыя работы, створаныя беларускімі мастакамі ў гады вайны, паказаныя да гэтага ў Маскве на выстаўцы «25 гадоў БССР» і затым, летам 1945 г., у Мінску. З таго часу заставаліся ў нас партрэты вайны і дзеячаў беларускай культуры Я. Зайцава і І. Ахрэмыча, партрэты герояў Вялікай Айчыннай вайны, выкананыя З. Азгурам, драматычная кампазіцыя «Мікалай Гастэла» А. Бембеля і іншыя. Ужо ў 1947 годзе была разгорнута першая пастаянная экспазіцыя беларускага і рускага мастацтва. Фонд галерэі хутка папаўняўся. Так быў пакладзены пачатак «Беларускай Траццякоўцы». А да сарагоддзя Кастрычніка для галерэі, перайменаванай ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР, быў пабудаваны спецыяльны будынак на вуліцы Леніна (архітэктар М. Баклану).

Як удалося за трыццаць з лішнім гадоў сабраць больш чым 15 тысяч твораў жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыў-

на-прыкладной творчасці, сярод якіх было каля 7 тысяч экспанатаў беларускага мастацтва, 3 тысячы — рускага мастацтва, калекцыя работ зарубежных майстроў і дапаможны фонд? Як удалося сабраць сотні першакласных твораў, якія мае сёння музей?

Гэта было ажыццэлена толькі дзякуючы пастаяннай дапамозе і падтрымцы, якія аказвалі музею партыя і ўрад Беларусі.

Работы савецкіх беларускіх мастакоў набываюцца, пачынаючы з пасляваенных больш або менш значных выставак і заканчваючы апошнімі юбілейнымі экспазіцыямі. Творы, якія выконваюць мастакі па дагаворах Міністэрства культуры БССР, таксама становяцца ўласнасцю музея. Музей набывае работы майстроў з іншых братніх рэспублік. Асноўнай крыніцай у зборы экспанатаў, якія склалі ў музей вялікі аддзел рускага мастацтва XVIII—пачатку XX стагоддзяў, з'явіліся калекцыі асобных аматараў мастацтва. Наладжванне выставак работ з прыватных збораў, вывучэнне такіх збораў — уся гэта часам вельмі складаная, карпатлівая работа прыносіць глыбокае задавальненне, калі удаецца зрабіць даступным шырокаму глядачу палотны і скульптуры, якія сапраўды гэтага заслугоўваюць, але досіль заставаліся вядомымі толькі вузкаму колу сяброў і знаёмых таго або іншага калекцыянера. Так, у музей паступілі выдатныя ўзоры рускага партрэтнага жывапісу XVIII стагоддзя, выяўлена карціна Чарняцова «Рускія мастакі — пенсіянеры Акадэміі мастацтваў на форуме ў Рыме (1842)», якая доўгі час лічылася згубленай, і многія, многія іншыя.

У выніку абмену паміж музеймі нам удалося ў свой час набыць фрагменты вялікага палатна «Палессе», напісанага І. Шышніным у час знаходжання яго на беларускім Палессі ў 1880-ых гадах.

Галоўнае месца ў зборы музея займае мастацтва Беларусі. Настойліва экспедыцыйная работа, выезды ў вобласці рэспублікі дазволілі сабраць багаты фонд старажытнай беларускай творчасці. Дастаткова сказаць, што з 1946 года па 1978 гады супрацоўнікі музея здолелі ажыццявіць 33 экспедыцыі, абследаваць 854 населеныя пункты, адшукаць больш чым 2 тысячы твораў выяўленчага і прыкладнага мастацтва. Цяпер усім вядомы гродзенскія парсуны XII стагоддзя. Здавалася, у безнадзейным стане мы знайшлі іх у падземеллі аднаго са старажытных гродзенскіх манастыроў. Пасля доўгай і складанай рэстаўрацыі яны вярнуліся з Ленінграда ў цудоўным стане і цяпер гэтыя парсуны — партрэты — жамчу-

жны музея. Велізарную каштоўнасць мае збор беларускай разной драўлянай скульптуры XVI—XVIII стагоддзяў і ікананісу.

Шырока прадстаўлены ў экспазіцыі музея творы тых мастакоў - беларусаў XVIII—XX стагоддзяў, якія па розных прычынах пакінулі Беларусь і працавалі ў Расіі. Творчасць іх, звязаная глыбокімі каранямі з беларускай зямлёй, увайшла ў гісторыю і ўласна рускага мастацтва. Гэта тонкія і гарманічныя партрэты І. Аляшкевіча, строгія і ясныя палотны вядомага мастака-педагога С. Заранкі, старанна выписаныя жыццярадасныя наюрморты і партрэты І. Хруцкага, пейзажныя кампазіцыі А. Гараўскага, поўныя настраёвай свежасці пейзажы і інтэр'еры С. Жукоўскага. З вялікай увагай збірае музей палотны аднаго з выдатных савецкіх мастакоў В. Бялыніцкага-Бірулі, майстра лірычнага пейзажа, гуманіста і пранікнёнага спевака зямлі роднай, які на дзіва тонка і паэтычна адчувае прыроду.

Збор твораў мастацтва перыяду Вялікай Айчыннай вайны, а таксама творы 50—70-ых гадоў шырока прадстаўлены такімі вядомымі жывапісцамі, скульптарамі, графікамі, сцэнографамі і майстрамі прыкладнага мастацтва, як З. Азгур, А. Анікейчык, І. Ахрэмыч, А. Бембель, Г. Валянціна, В. Волкаў, А. Глебаў, В. Грамыка, А. Гугель, М. Дашчыг, Я. Зайцаў, А. Канкурэвіч, У. Кудрэвіч, А. Марык, В. Мурашвер, В. Мягкова, Г. Паплаўскі, А. Паслядовіч, М. Савіцкі, В. Цвірко, Л. Шчамялёў і іншыя. За апошнія гады збор беларускага аддзела папоўнілі і творы таленавітай моладзі.

Работы сучасных мастакоў Беларусі, сабраныя ў музей, адлюстроўваюць важныя падзеі і з'явы ў жыцці нашай Радзімы. Шырыня ахопу рэчаіснасці выяўляецца ў экспазіцыі шматграннасці, але і ў тых творчых рашэннях, якія так або інакш ажыццэўлены мастакамі. Тут лірыка суседнічае з героікай, эпас з паэзіяй, падкрэслена інтэлектуальнасць — з непасрэднасцю назіранняў, пафас драматызму — з пошукам перадачы пачуцця вечнай гармоніі, рацыянальнасць — з глыбокай эмацыянальнасцю, — усё ў залежна-

сці ад тэмы, ад думкі, якая хвалюе мастакоў.

У пасляваенныя гады створаны таксама багаты раздзел, які дастаткова поўна характарызуе асноўныя этапы развіцця дзяржаўнага рускага мастацтва. Класічная спадчына XVIII—пачатку XIX стагоддзя прадстаўлена творами рускага драўлянага жывапісу. Гонарам музея па праву лічыцца калекцыя жывапісных палотнаў рускага рэалістычнага мастацтва другой паловы XIX стагоддзя. Сярод іх — жанравыя карціны В. Пярова, Л. Саламаткіна, Ф. Жураўлёва, К. Макоўскага, аўтарскі паўтор карціны «Няроўны шлюб» В. Пукіравз, творы мастакоў Г. Мяседава, У. Макоўскага, В. Максімава, пейзажы А. Саўрасава, Ф. Васільева, А. Кундзіна, В. Паленава, І. Шышкіна. Творчасць І. Рэпіна прадстаўлена шэрагам работ, сярод якіх партрэт актрысы і грамадскай дзеячкі М. Андрэвай, а таксама палатно «Месячная ноч», напісанае ў маёнтку «Здраўнёва» на Віцебшчыне.

Такім чынам, у выніку клопатлівай зборальніцкай дзейнасці склаўся шматгранны фонд, у якім, акрамя памятных раздзелаў беларускага і рускага мастацтва, ёсць калекцыі народнага мастацтва, заходнеўрапейскага жывапісу, мастацтва краін Усходу.

Да таго ж, немалы запас уражанняў і тую радасць, што заўсёды дае далучэнне да сапраўды мастацкага, прыносіць знаёмства з калекцыяй злёгкаў і рэпрадукцый шэдэўраў сусветнага мастацтва, атрыманых музеем у дар ад Надзеі Пятроўны Лежы.

У сувязі з праектаваннем другой чаргі будынка ў недалёкай будучыні музей зможа шырока разгарнуць для агляду

багатыя фонды беларускага мастацтва XVI—XIX стагоддзяў, а таксама ў поўную сілу экспанавана мастацтва Савецкай Беларусі, дзе будзе магчыма прывесці цэлыя залы творчасці асобных мастакоў.

Цяпер музей укамплектаваў у якасці сваёй філіялаў карцінную галерэю ў вёсцы Гурыны на Мазыршчыне і музей беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах. Вядзецца работа па стварэнні мемарыяльнага музея В. Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве. Побач з пастаяннай экспазіцыяй у музеі наладжваюцца выстаўкі зарубежнага, рускага і савецкага мастацтва, вядзецца актыўная прапаганда мастацтва ў самых разнастайных формах: тэматычныя і агляльныя экскурсіі, лекцыі, кансультацыі, сустрэчы з мастакамі.

За апошнія 10 гадоў музей наведала звыш паўтара мільёна чалавек, а на 753 перасоўных выстаўках за гэты час пабывала больш чым 5 мільёнаў чалавек. Паспяхова музей працягвае весці зборальніцкую, навуковую - даследчую і выдавецкую дзейнасць. Ужо выйшлі ў свет навуковыя каталогі «Руская савецкая скульптура», «Беларуская савецкая скульптура».

Рост папулярнасці Дзяржаўнага мастацкага музея БССР у рэспубліцы і за яе межамі — лепшая ўзнагарода музейным работнікам у дні, калі адзначаецца яго юбілей.

А. АЛАДАВА,
заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР.

УЗОР АДТОЧАНАГА МАЙСТЭРСТВА

Да 75-годдзя з дня нараджэння народнага артыста Узбекскай і Беларускай ССР Р. КАЧАТКОВА

Прыгадваючы постаць і паводзіны ў жыцці і на сцэне гэтага артыста, міжволі звяртаешся да вельмі распаўсюджанага сёння і такога ёмістага вызначэння — асоба. Так, Рыгор Аляксеевіч Качаткоў быў у нашым асяроддзі ўзорам адточанага ацёрскага майстэрства, адумлівым і тонкім мастаком, выдатным партнёрам на сцэнічных падмушкіх. Дык жа гэта можна сказаць пра многіх артыстаў-прафесіяналаў. Чым яшчэ быў адметны Р. Качаткоў? Ён жыў дапытлівай думкай — уласнай і той, што абпальвае нас са старонак выдатных літаратурных твораў, філасофскіх трагедый, жывапісных палот-

наў, музычных спеведзей... Ён меў заўсёды сваё мернаванне аб той або іншай з'яве, кіраваўся сваім густам і сваімі поглядамі. У гэтым сталым мастаку дзівосна трымцела струна, я і сказаў бы, камсамольскага юнацтва (некалі ён быў гарачым адэптам трамвайскага руху). І ў сцэнічных вобразах, якія ён ствараў, абавязкова прысутнічаў выразны і акрэслены сацыяльны аспект.

Упершыню мне давялося убачыць яго на сцэне ў вобразе Чарнухі (спектакль «Рускага тэатра БССР імя М. Горькага»). Што пасееш, тое пакнеш» па п'есе В. Палеснага), і адразу ж ён прывабіў мяне сваёй і ма-

ляўнічасцю, дзівоснай прастатой, якая жывіцца багатым падтэкстам, напружаным унутраным жыццём таго персанажа, ролю якога ты сёння выконваеш. Не было такога ўражання, быццам гэта — загрыміраваны артыст. Я адчуў тады, што быць

партнёрам такога мастака — шчаслівы выпадак у маім жыцці, што супольная з ім творчасць будзе для мяне працягам «этарнальных універсітэтаў». І сапраўды, яго персанажы ў спектаклях «Порт - Артур», «Донтар філасофіі», «Іркуцкая гісторыя», «Варвары», «Кароль Лір», «Аптымістычная трагедыя»!

У Рыгора Аляксеевіча быў зайздросны талент, умоўна кажучы, эмацыянальнага мыслення на сцэне. Была яшчэ, на жаль, што нехта з нас нешта гаворыць на сцэне «па-пісанаму», паказвае, быццам яго гэтыя выказванні хвалююць, але зала ў гэты час застаецца зусім абыякавай да персанажы і да выканаўцы. Не тое было ў артыста Р. Качаткова. Ён прыкладаў шмат намаганняў, каб выглядаць у промнях рампы зусім натуральным чалавекам. Асабліва умела, я нават падкрэслію, дасканала насуў ён сцэнічны наццюм: і ў армейскім мундзіры, і ў цывільным гарнітуры, і ў матроснай робе, і ў спячюцы будаўніка Р. Качаткоў быў, як нажучь, у сваёй та-

лерцы. І усё ж за яго натуральнасцю заўсёды адчуваўся тэмпераментная сіла, гарачы напал перажываемых пачуццяў або попель, пад якім яшчэ дагараюць страсты. Ён не балася быць і агідным на сцэне, у прыватнасці, у такой выдатнай рабоце, як Сіплы ў Аптымістычнай... Тут Р. Качаткоў па-свойму палемізаваў з тымі выканаўцамі ролі Сіплага, якія «падказвалі» глядачу, што такім гэтага ўзброенага анархіста і прыстасаванца, маўляў, зрабілі абставіны і злыя сілы. А якімі гарачымі апладыментамі праводзілі глядачы Р. Качаткова пасля грамадзянскага маналага ў спектаклі «Пад адным небам» па п'есе А. Маўзова, калі здавалася, што запаветныя і праўдзівыя вострыя не напісаны драматургам, а знойдзены вольна зараз вынаўцамі ролі, якога глыбока турбуе і асабістага жыцця.

Падтрымліваць творчы кантакт з ім было вельмі складана і радасна. Складана, бо ён заўсёды выходзіў на падмошкі на поўны духам і зместам ролі, і тым абавязваў ця-

бе адразу ўзімацца на пэўную творчую вяршыню. Радасна, бо заўсёды з табой размаўляў не Рыгор Аляксеевіч, а яго герой, на цэбе глядзель вочы гэтага героя, ты адчуваў біццё сэрца гэтага героя. Ён уплываў на партнёра і дапамагаў уступаць ва ўзаемадзейненне, без чаго дуэты на сцэне не могуць прэзентаваць на мастацкае аднаўленне жыцця.

Ён належаў да артыстаў, якія ўжо фактам свайго выступлення ў складзе гэтага калектыву садзейнічалі высокай культуры і штодзённаму імкненню ўдасканалваць майстэрства, паглыбляць веды, гартваць прафесіяналізм. Дарэчы, разам са мной гэта могуць сказаць і такія сёння выдатныя майстры нашай сцэны, як народныя артысты ССРСР А. Клімава і Р. Янкусіні. Мы ўсе многаму вучыліся ў нашага калегі і партнёра. І з пачуццямі пашаны да яго прыгадваем творчы дасягненні і ўрокі высокай культуры творчасці Рыгора Аляксеевіча Качаткова з нагоды яго 75-годдзя.

Ю. СІДАРАУ,
народны артыст БССР.

КАБ ДАРОГА ПРАЦЯГВАЛАСЯ

Фае мінскага кінатэатра «Вільнюс». Трыццаць карцін — выстаўка дыпломных работ выпускнікоў Мінскага мастацкага вучылішча імя А. К. Глебава. Невялікія па памеры, шчырыя і натхнёныя работы навучэнцаў быццам напоўнены сонцам.

Квадрат палатна то кліча ў поле калгаснае, дзе ў шызаі далячыні з-за ўзгоркаў выплываюць камбайны. Усё бліжэй і бліжэй. Над кожным — жоўтае воблачка. Яно мяняе форму, хвістаецца, выцягваецца ў струменьчык і льецца ў кузаў машыны бурштынавым зернем. За штурвалам «чаруюць» апаленыя сонцам у сініх і зялёных майках маладыя хлопцы («Жніво» — Саша Пліско).

То запрасіць на выселле ў мілую вашую сэрцу вёсачку, якая адбывалася за пасляваенныя гады. Зжатае поле замерла ў чаканні першага снегу. А тут шырокі двор яшчэ трымае цяпло адышоўшага лета. Стол пасярэдзіне двара і кара-

вай духмянага хлеба на тонкім ільняным, вышывым па краях блакітнымі валожкамі, ручніку. Аднавяскоўцы сустракаюць нявесту з жаніхом. Нявеста ў асляпляльна белым, непрывычным для яе ўбранні, ідзе ўздоўж знаёмага да кожнай травінкі поля і ціха ўсміхаецца. Навокал — уся вёска адной сям'ёю, і ўсмішкі ў адказ з пажаданнем шчасця на доўгія гады («Выселле» — Сяргей Ясонаў).

Можна зазірнуць у свет дзяцінства Тані Савельвай. Пасядзецца разам з ёю на сасновым цёплым бярвяне, абхапіўшы калені далонямі, і глядзець у далячынь, марачы аб чым-небудзь сваім. Перавальваючыся з ланкі на ланку, цягнуцца гусцяныты да сажалкі, а за веснічкай «топчуца» рыжыя слачечнікі («Маё дзяцінства»).

Валодзя Дублянін павядзе вас у адзін з заводскіх карпусоў і пакажа цэх, дзе яго бацька варыць сталь. Ён будзе з гонарам раскадваць пра-

вялікія і дужыя рукі бацькі. Вось ён, бацька-асілак, у вобласках яркага полымя велізарнымі клешчамі ўтаймоўвае раскалены метал. Утаймоўвае і нікога не баіцца, таму што побач яго сябры, такія ж вялікія і «акія ж дужыя» («Кавальскі цэх»).

Спыняць нас удумлівым позіркам партрэты маладых рабочых з Мінскага аўтамабільнага, ласкавыя і строгія адначасова вочы пажылой калгасніцы, дзяўчынка, тая, што цэлае лета жыве ў ваколіцы вёскі разам з кветкамі і птушкамі (зўтары — Тамара Вакульчык, Ігар Цішыня, Аляксандр Кошалеў).

Паказаўшы вам партрэт сваёй малодшай сястрычкі, Саша Кошалеў запрашае ўсіх у хату, адкуль ён пайшоў у вялікі і светлы свет, у тую хату, дзе заўсёды яго чакаюць. Перад вамі дарога ад хаты ў свет і маці ля адчыненага вясковага акна з выбеленымі аканіцамі. Праз акно зіхаціць блізкаю печ. Ходзікі, не падганяючы час, ціха настукваюць маятнікам. Нешматлоўнасць дзядулі, слова бацькі на дарогу («Бацькаўшчына» — Саша Кошалеў).

А калі захочаце прайсці па Палессі ўздоўж Прыпяці, то можна дайсці да таго апаленага вайною дуба, які выстаў, не стаў на калені і працягвае трымаць над зялёным Палессем сіняе-сіняе неба. У зарэчных далячынях, пакрытых бледна-блакітным вёлюмам, плывуць стагі сена, а ў небе куляюцца маладыя буслы, сграбуючы сілу сваіх крылаў («Маё Палессе» — Саша Пліско).

Ж. Чыстая. КОНИ МОЕ, КОНИ...

Галі Малаткова будзе знаёміць вас са сваім Мінскам, у якім нарадзілася, расла, хадзіла ў школу, хадзіла па яго зялёных скверах. І вы ўбачыце перламутравы горад у бэзавай дымцы шырокіх плошчаў. Вы можаце сесці ў намаляваныя ёю каляровыя тралейбусы і імчацца па Ленінскім праспекце туды, дзе за карункам моста ў вячэрнім марыве летняга дня апускаецца сонца. Вы ўбачыце маленькіх мінчан, якія чародкай ідуць за выхавальцай, убачыце іх тат і мам у заводскіх карпусах і навучальных установах, у тэатрах і на фабрыках («Мой горад»).

Потым вы пабываеце ў Ратамцы, што пад Мінскам, на конным заводзе. І ўбачыце, як дзяўчаты і юнакі, абхапіўшы пругкія шы танканогі скакуноў, амаль бязважка ляцяць у зялёныя далячыні, туды, дзе мільгаюць каралі азёраў («Мае любімыя коні» — Жана Чыстая).

Фарбы на палотнах пераліваюцца сонечнымі зайчыкамі, уво-

дзяць у светлы свет семнаццацігадовых, якія ведаюць толькі па кнігах, якой цаною адважаны гэты свет.

У гэтыя ж дні ў другой светлай зале, у зале Палаца мастацтваў, — экспазіцыя рэспубліканскай выстаўкі «У сям'і адзінай». Сярод шматколернай карцін беларускіх мастакоў асаблівае месца займаюць работы выпускнікоў вучылішча першых пасляваенных гадоў. Тых выпускнікоў, якія дапамаглі захаваць гэты светлы свет, і ў 1947 годзе прыйшлі на першы курс у шклях, прабітых асколкамі. Карціны іх не іскрацца вясёлкай колераў, але вымушаюць доўга і моўчкі стаць перад імі.

У дзвюх залах у адным горадзе выпускнікі Мінскага мастацкага вучылішча імя А. К. Глебава раскрываюць сваё захапленне і апаленую вайною памяць, прысвяціўшы мастакоўскае натхненне юбілею рэспублікі і Кампартыі Беларусі.

А. КРАУЧУК.

С. Ясонаў. ВЯСЕЛЛЕ.

КАМЕНЬЧЫК АД ЦЫПІНАЙ ГАРЫ

Тры карціны маладога бабруйскага мастака Э. Белугурава, якія экспанаваліся на юбілейнай выстаўцы, прысвечанай камсамолу, выклікалі жаданне паразважаць, разабрацца ў тым, што прываблівае ў іх, што прымушае зноў і зноў вяртацца да іх у думках.

Першае ўражанне пасля агляду — не на карысць аўтару: карціны вызначаюцца амаль фатаграфічнай дакладнасцю, якая, узятая сама па сабе, гаворыць хутчэй пра стараннасць, а не пра талент. Першае ўражанне...

А пасля прыходзіць роздум. «Партрэт бацькоў» — перад намі нешта значна большае, чым простае аднаўленне натуры. І гэтае «нешта» — перш за ўсё рэдкая строгасць выбару. Цяжка сказаць, колькі партрэтаў і нацюрмортаў давялося перапісаць Белугурава, колькі перадумаць з пэндзлем у руцэ, каб усвядоміць, адчуць сапраўднае мастацкае багацце роднай хаты. Гэта і ёсць здабытая працай удача мастака.

Мінорнасць без сентыментальнасці, глыбокае пачуццё без папраўкі на чыёсць і неразуменне. Дзве пары нічым не адметных рук, якіх зраднілі бясконцыя жыццёвыя клопаты, напісаны з бездакорнай вернасцю. Але ж усё колькі-небудзь значнае ў жывалісе трымаецца менавіта на дакладнасці...

Другі партрэт пэндзля Белугурава «Малады інжынер В. Грыгор'еў» — незвычайны ў многіх адносінах. Перад гледачом — сам малады чалавек і яго свет: альбом аднаго з лепшых музеяў на стале, копія работы старога майстра на сцяне. За акном пакоя пяціпавярховыя тыпавыя будынк адцяснілі старую забудову, і ўсё ж сярод старэнькіх дамоў можна разгледзець на ганачку старажыла з газетай, драбіну на страсе. Уся кампазіцыя партрэта літаральна прасякнута водарам старога жывалісу Нідэрландаў, які прывабіў праз стагоддзі маладога спецыяліста — героя партрэта. Свет інжынера перададзены праз антысвет сярэднявечага мастацтва —

такі прыём рэдка сустракаецца ў практыцы маладых партрэтастаў.

І, нарэшце, — «Дзеці вайны».

Белугураў нарадзіўся пасля вайны, ён не памятае хлебных картак. Кампазіцыю напісаў з усёй магчымай стрыманасцю пэндзля. Густы дым, без адзінага язычка полымя, распаўзаецца па палатне жудасным дрэвам смерці. Ні эфектных жэстаў, ні экспрэсіўных рухаў, ні слядоў куль не знойдзем мы ў гэтай карціне. Няма і слёз. Пяцёрка сірот на папалішчы. Шостае — лялька. На пяцярэх — адна кепка. На пяцярэх — адна хустка, завязаная самай малой дзяўчынеццай, завязаная па-жаночы, ледзь не па-ўдковінаму. Абвостраныя голадам, бяссоннем і адчаем рысы твараў. Жудасная цішыня і свінцовы цяжар бяды, што зваліўся на дзіцячыя плечыкі. Уяўныя бязладнасць мазкоў і беднасць палітры ствараюць багацейшы па колеры і музычнасці фрагмент: здратаваная вайною зямля... Слуп дыму нібы падхаліў парваны, абгарэлы фотаздымак — часцінку разбуранага шчасця мірнага жыцця...

Бясконцыя, жудасныя беды нясе вайна, ды ў час вайны пакутуюць, гінуць дзеці — і няма нічога больш страшнейшага, чым гэта, нават на вайне.

Вось што сказаў сваёй карцінай Белугураў.

Радуючыся стабільнасці творчага росту маладога мастака, хочацца ўспомніць, як сем гадоў назад у Валгодскай вобласці, у Ферапонтава, паблізу ад Цыпінай гары, Белугураў, разам са сваімі аднакурснікамі — манументалістамі, капіраваў старыя фрэскі днём, а бліжэй да вечара хадзіў па беразе возера і збіраў каменчыкі многіх адценняў: зялёныя, ліловыя... Калі расцерці каменчыкі — менавіта такія збіраў калісці Дзіянісій, — можна прыгатаваць фарбы, што не набудзеш у краме.

Каменчык ад Цыпінай гары застаўся напамінам пра высокую місію мастацтва...

Белугураў — пастаянны ўдзельнік выставак апошніх гадоў. Канечне ж, у яго не ўсе работы роўныя, але пачуццё напорыстага, вострага пошуку было ўласціва ўсяму, створанаму ім дагэтуль. І тры карціны, пра якія вялася гаворка, — несумненны поспех маладога мастака, поспех, які нараджае новыя, яшчэ больш смелыя надзеі на яго будучыя творчыя здзяйсненні.

К. ЗЕЛЯНОЙ.

У МАЛАДОСЦІ, на пачатку творчага шляху, бадай, самае неабходнае — паверыць у сваю долучанасць да мастацтва. Кожнаму будучаму акцёру ў перагружанасці студэнцкіх будняў тэатр спачатку бачыцца невыразна: тэатр наогул. Без усялякай канкрэтнасці, без сувязі з якімсьці горадам і рэжысёрам. Ён проста чакае свой тэатр. Ці не таму пачынаючы акцёр падобны да зерня, здольнага даць парастак на ўсялякай глебе? І таму мае асаблівае значэнне той мікраклі-

ла ў тэатры і бачыла, як акцёры разыходзіліся па рэпетыцыйных пакоях. У вялікім памяшканні Палаца будаўнікоў (тут часова месціцца тэатр) узніклі шматлікія астраўкі рэпетыцый, адчувалася поліфанія галасоў і рухаў. Тут можна было пабачыць, як акцёр працуе над роллю, як нараджаецца думка, як праз схему праглядаецца будучы спектакль.

У спектаклі па п'есе чэшскага драматурга Яна Дрды «Грэшная вёска» над роллю Гонзы працаваў Ві-

дуальнасці. Вобраз Пятра вырысоўваецца не адразу. Спачатку гэта проста эмацыянальны малады чалавек, здаецца, без прынцыповых і наогул без сваіх пазіцый. Акцёр не выкладвае гледзчы адрозніе ўсё, што мае, а падае свайго Пятра спакваля, у развіцці. Таму вобраз набывае дынамічнасць і праўдзівасць. Унутраны канфлікт Пятра, нарастаючы, выяўляецца ў першым прэрэчанні бацьку. І, нарэшце, адмова Пятра скрыць злачынства, сваё і свайго бацькі, да рэшты раскрывае яго маральную прыроду: здаецца, сам Пётр ніколі яшчэ не адчуваў у сабе такога чыстага, высокага, чалавечага ўзлёту. Філасофскае і маральнае гучанне вобраза акцёр сканцэнтраваў на ўсведамленні чалавекам адказнасці за свае ўчынкi. Роль Пятра для В. Беднашэі стане з часам адной з многіх. Але яна з тых работ, па якіх мяркуюць аб акцёры.

У гэтым жа спектаклі ролю Надзеі, нявесты Пятра, выконвае артыстка Святлана Гаркуша. Сцэны з яе ўдзелам афарбаваны асабліва праўдзівасцю і шчырасцю. Адкрыты, крыху трывожна-дапытлівы позірк, арганічнасць і непасрэднасць. Якаясь акуратная прафесійнасць у манеры ігры. У спектаклі «Вясновы дзень 30 красавіка» па п'есе А. Зака і А. Кузняцова С. Гаркуша выконвае ролю Тамары. Зноў — усё тая ж прывабная якасць: дакладнае выкананне і вялікая прага да работ.

Цяперашні перыяд — цяжка ў жыцці тэатра. Спектаклі ствараюцца і праходзяць у «чужым» памяшканні, недастаткова прыстасаваным для тэатральнай работы. Вядома, гэта адбываецца і на рэпертуары, але не на адносінах актрысы да сваёй справы. «Тэатр — усё жыццё», — гаворыць Света. Магчыма, у гэтым зарука яе будучага росту, яе будучага поспеху...

Паўнаважкім жыццём ў тэатры можа быць толькі тады, калі ўсё, што складае і вызначае паняцце «акцёр», выяўляецца і працуе з поўнай аддачай. Артыст закліканы раскрываць характар сучасніка ў надзённым рэпертуары. Школа яго творчага росту — класіка. У спалучэнні гэтых рэпертуарных плыняў — зарука руху, прафесійнага самаўдасканалення. На жаль, на сённяшні дзень для многіх маладых акцёраў Гомельскага абласнога тэатра новая работа ў п'есе з класічнага рэпертуару — толькі планы на будучыню (выкажам, аднак, надзею на тое, што час унясе ў гэта пытанне свае карэктывы). Тое, што ў некаторых спектаклях акцёры вмушаны шукаць злучальныя звенні паміж тым, што напісана драматургам, і тым, чаму паверыць глядач, пераапрацоўвае арганічнаму зліццю выканаўцы з роллю. Гэта, зразумела, не лепшым чынам уплывае на ідэйнае прызначэнне і дзейнасць спектакля цалкам. Ды і сам акцёр не атрымлівае таго творчага задавальнення, якое па праву павінен атрымліваць ад кожнай створанай ролі. Адсюль — прыкрыты дысанансы...

У спектаклі «Вясновы дзень 30 красавіка», персаннажы якога пазбаўлены сапраўднай псіхалагічнай глыбіні, Алексеем Бычкоў таксама не пашанцавала на адкрыцці і духоўныя ўзлёты. І ўсё ж менавіта яго работа тут, на маю думку, — за

памінальная. Ён іграе ролю Дзітара. Герой А. Бычкова — мяккі, на першы погляд, нерашучы і слабовольны юнак. Але ў кульмінацыйны момант, для гледзча нечакана, раскрываецца непакісаная няжыгода Дзітара пайсці на здзелку з уласным сумленнем. А ў спектаклі па п'есе А. Марэта «Жывы партэт» Аляксей выконвае ролю Дон Дзіега — няўдалага жаніха, уся бяда якога ва ўласным глупстве. Роль камедыяная, вострахарактарная, відовішчная і ярка выпісаная. Гэтыя дзве зусім розныя работы даюць магчымасць уявіць акцёрскую індывідуальнасць А. Бычкова, заўважыць камернасць і інтэлігентнасць яго выканання, перавагу, што называецца, пастэльных паўтаноў у афарбоўцы роляў, заўважыць інтанацыі даваральнай, цёплай размовы з гледзчы.

У Гомельскі абласны тэатр Аляксей прыйшоў адрозна пасля заканчэння тэатральнага інстытута. Пералік роляў, сыграных ім тут за 6 гадоў, немалы. Сярод іх Віктар Чыкунёў у спектаклі па п'есе Т. Ян «Твае шаснаццаць», Бусыгін («Спатканне ў прадмесці» А. Вампілава), брыгадзір Генадзь («Укралі кодэкс» А. Петрашкевіча), Хартон у інсцэніроўцы рамана І. Мележа «Подых навальніцы». Аляксей — лаўрэат Рэспубліканскага конкурсу чытальнікаў 1977 года; піша песні і сам добра выконвае іх. Для яго ўласціва патраба ў пастаянным актыўным самавыяўленні, прага пошуку. А недастаткова занятасць у бягучым рэпертуары спараджае ў акцёра творчы голад, непрыманне прафесійнай бяздзейнасці, застою. І Аляксей кіруе тэатральным калектывам у Гомельскім дзяржаўным універсітэце, працуе са студэнтамі над спектаклем па п'есе А. Арбузава «Жорсткія гульні», рытуе да рэспубліканскага конкурсу чытальнікаў літаратурна-музычнай кампазіцыі па апавесці Ф. Крывіна «Казка пра Белага Бычка», куды ўключае і ўласныя песні — усё гэта як імкненне да поўнай самарэалізацыі. Што ж, незалежна ад таго, як складаецца жыццё ў тэатры, прафесійны абавязак акцёра — падтрымліваць творчую форму. Ды ўсё ж самаадукацыя і самаўдасканаленне — гэта так мала, калі ў асноўнай рабоце маладому акцёру бракуе ролі, якую ён мог бы назваць «сваёй» і «сапраўднай»...

Акцёры У. Карака, А. Бычкоў, С. Гаркуша не першы год на сцэне. Гомельскі тэатр стаў для іх родным домам, тут яны зрабілі першыя крокі ў мастацтве, тут яны атрымалі права на творчую самастойнасць, тут адбылося іх грамадзянскае ўзростнае. У тэатры не абходзіцца увагай і тых, каго нядаўна прынялі ў трупы, для каго асабліва важныя тварыскія адносіны старэйшых. У калектыве вядуцца пошукі формы так звананага настаўніцтва ў тэатры. Яго задачы — садзейнічаць згуртаванасці з калектывам і выяўленню індывідуальнасці маладога акцёра, дапамагаць яму ў рабоце над роллю, выхоўваць прафесійную патрабавальнасць і самакрытычнасць... У цэлым — спрыяць сапраўднай творчай атмасферы, у якой і нараджаецца тэатр аднадумцаў.

Людміла ГРАМЫКА.

ВЫНІКІ І ПЕРСПЕКТЫВЫ

Пад старшынствам міністра культуры БССР Ю. Міхневіча прайшла рэспубліканская нарада дырэктараў і галоўных рэжысёраў тэатраў Беларусі. Яе ўдзельнікі заслухалі даклады — «Вынікі работы рэспубліканскіх і абласных тэатраў у 1978 годзе і задачы на 1979 год» намесніка міністра культуры БССР М. Шаўчука і «Аб удасканаленні творчай і ідэйна-выхаваўчай работы з моладдзю» намесніка начальніка Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР К. Белавусава. У абмеркаванні надзённых пытанняў далейшага развіцця тэатральнага мастацтва ў святле патрабаванняў партыі ўдзельнічалі заслужаны дзялч культуры БССР І. Міхалюта, заслужаны дзялч мастацтваў БССР Б. Луцэнка, народны артыст Украінскай ССР Я. Вашчак, заслужаны дзялч культуры БССР Г. Асцяцінскі (Віцебск), заслужаны артыст БССР У. Мішчанчук (Гродна), Т. Карпава (Гомель) і іншыя прадстаўнікі творчых калектываў. Вялікая ўвага была аддадзена пытанню фарміравання і камплектавання артыстычнай трупы, згуртавання творчых сіл і арыентацыі калектываў на выкананне прынятых і зацверджаных планаў, на вырашэнне маштабных і змястоўных ідэйна-творчых задач.

СОРАК ГАДОЎ НАЗАД — У МАСКВЕ

У сувязі з 20-ай гадавінай стварэння БССР у канцы студзеня і на пачатку лютага 1939 года ў сталіцы нашай Радзімы праходзілі Дні беларускай літаратуры і мастацтва. Письменнікі і работнікі мастацтва Беларусі сустрэліся з працоўнымі маскоўскіх прадпрыемстваў, выступалі на вечарах у клубе пісьменнікаў, Маскоўскім дзяржаўным універсітэце імя М. Ламаносава, у зале Політэхнічнага інстытута, у Палацы культуры аўтазавода, мелі гутаркі з супрацоўнікамі рэдакцыі газеты «Правда» і з артыстамі Малога тэатра і МХАТа... У тыя дні, 31 студзеня, быў апублікаваны Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб узнагароджанні 172 пісьменнікаў краіны ўрадавымі ўзнагародамі за выдатныя поспехі і дасягненні ў развіцці савецкай мастацкай літаратуры. Сярод ўзнагароджаных ордэнам Леніна былі Янка Купала і Януб Колас, ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга — З. Бядуля, М. Лынькоў і Э. Самуйлёнак, ордэнам «Знак Пашаны» — П. Броўка і П. Глебка. Масквічы гораха віталі на вечарах і сустрэчах іх, а таксама А. Куляшова, К. Крапіву, народных артыстаў БССР Л. Александроўскаю і І. Балодзіна. У канцэртнай частцы праграмы выконваліся творы беларускіх савецкіх кампазітараў і ўзоры музычнага фальклору. Гасцей суправаджалі і ўдзельнічалі ў вечарах А. Фадзееў, А. Суркоў, А. Карняйчук, А. Бельменскі і С. Гарадзецкі.

Дні беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве 1939 г. — хваляючыя старонкі летапісу культурнага жыцця нашага народа.

„БЕЗ ТЭАТРА НЕ МАГУ...“

мат, тое асяроддзе ў тэатры, дзе шліфуецца прафесійныя навыкі акцёра, дзе даецца яму права галасу.

Уладзіслаў Карака, Аляксей Бычкоў, Святлана Гаркуша, Юрый Фейчык, Якаў Натапаў, Валянціна Мельнікава, Віталь Беднашэя — маладыя акцёры Гомельскага абласнога драматычнага тэатра. А гэта значыць — яго надзея і будучыня.

Галоўны рэжысёр Вячаслаў Кручкоў лічыць, што для тэатра сённяшняга дня аднымі з важных якасцей з'яўляюцца яго сучаснасць і актуальнасць. Адпаведна — цікавасць і пільная ўвага ў тэатры да моладзі. Заканамерна давер'е рэжысёра да выканаўцы і прынцыпы ў рабоце з пачынаючымі: сатворчасць, а не сляпое, няхай нават таленавітае, выкананне рэжысёрскай волі; спектакль — гэта не злепак, не канчатковы вынік пад-

таль Беднашэя. Імклівы, парывісты ў руху; здавалася, што на пераадоленне прасторы яму наогул не трэба затрачваць час. На маё пытанне: «Чым для вас з'яўляецца тэатр?» — ён адказаў адназначна і дакладна: «Я без тэатра жыць не магу». І ў гэтым адчулася чалавечая акрэсленасць. А думка, што тэатр для яго не проста магчымасць для самасцвярджэння, а галоўным чынам, духоўная крыніца жыцця, выявілася і ў тым, што ў тэатральнае вучылішча Віталь прыйшоў пасля армейскай службы, па ўсвадомленай неабходнасці.

Аб тым, як ён прыходзіць да патрэбнага выніку ў рабоце, аб канкрэтных жыццёвых асацыяцыях, якія та часта жывяць творчасць, Віталь не гаворыць. Таму, што лічыць гэта акцёрскай «кух-

Акцёры А. Бычкоў (злева) і У. Карака ў спектаклі «Подых навальніцы». Фота А. ТРАЦІЯКОВА.

рыхтоўчага працэсу; акцёрская праца — перш за ўсё вялікая, няспынная праца розуму і сэрца. І яшчэ: пачаткоўцу адрозна ж неабходна ўсвядоміць, што, калі «перавесці ў гадзіны», тэатр забірае большую частку жыцця. А прынцып падбору маладых у трупы прасты: не браць падобных, дублюючых адно аднаго акцёрскіх індывідуальнасцей (напэўна, таму, што двух падобных акцёраў значна лягчэй сустрэць, чым двух падобных людзей).

... Адночы раницай я бы-

няй, свайго роду чарнавіком, і яшчэ таму, што адчувае пастаянную незадаволенасць тым, што зрабіў. У гомельскім тэатры Віталь другі сезон. Яго дэбютам тут была роля Пятра ў спектаклі па п'есе Э. Валадарскага «Пастка». І адрозна — удача. Дынамічнасць акцёрскай думкі, неадназначнасць і інтэнсіўнасць унутранага жыцця героя, дакладная, дадуманая і даведзеная, а значыць і ажыццёўленая трактоўка ролі. Усё гэта гаворыць аб цікавым раскрыванні акцёрскай індыві-

КАЛІ Б СЛУХАЧ Беларускага радыё ні ўключыў свой рэпрадуктар ці прыёмнік — на досвітку, удзень або позна ўвечары, — часцей за ўсё ён пачуе словы: «А зараз перадаём музыку...»

У сетцы дзённых радыёперадач з агульным гучаннем 21 гадзіна музычныя займаюць 14 гадзін, альбо дзве трэці часу.

Галоўная рэдакцыя музычнага вышчання мае ў сваім саставе рэдакцыі беларускай, класічнай, савецкай, эстраднай музыкі, музыкі народаў СССР, краін сацыялізму, мастацкай самадзейнасці і канцэртаў па заўках.

Спаўняе на рабоце рэдакцыі беларускай музыкі «прадукцыя» якой займае больш чым чвэрць усяго музычнага вышчання. Увазе слухачоў прапануюцца радыёпастаноўкі аб выдатных майстрах музыкі, канцэртны-нарысы, музычныя наведы і апавяданні, цыклавыя радыёперадачы, трансляцыі з опернага тэатра і канцэртных залаў, спецыяльныя радыёчасопісы «Музычнае жыццё рэспублікі» і «Па канцэртных залах Мінска».

Найбольш значнай і цікавай работай з'явіўся цыкл «Летапіс музычнай культуры Савецкай Беларусі» — амаль шэсцьдзят радыёперадач. У іх аўтары грунтоўна расказалі пра гісторыю нашай нацыянальнай музыкі ад перадакастрычніцкага перыяду да апошніх дзён.

З першай можна было даведацца пра гісторыю беларускіх народных песень, прыгонных тэатраў, музычныя школы, канцэртную дзейнасць найбольш вядомых выканаўцаў, якія выступалі ў розных гарадах Беларусі. Добра асветлены ў перадачах і перыяд рэвалюцыі 1905—1907 гадоў. Менавіта ў тых гадах закладвалася асновы нашай сучаснай савецкай культуры, пачалі работу літаратурна-мастацкія таварыствы сяброў музыкі і прыгожых мастацтваў «Ліра» ў Мінску і «Люція» ў Давінску, гурткі ў Гомелі, Віцебску і іншых гарадах. У перадачы прыводзіліся цікавыя архіўныя матэрыялы.

Расказвалася ў перадачы пра тэатр Ігната Буйніцкага, пра музычную паэму самадзейнага кампазітара з Месціслаўя Аўгінні Бязроднай «Буравіскі» на словы Максіма Горькага, пра першыя фальклорныя запісы Янчука, Чуркіна, Грыневіча, Радчанкі, Сербавы і іншых.

Другая перадача апавядала пра падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі, грамадзянскай вайны,

узнікненне першых народных кансерваторый у Віцебску, Мінску, Гомелі і Бабруйску, пра арганізацыю Віцебскага дзяржаўнага хору, узнікненне музычных школ. У перадачы было выкарыстана нямала самых разнастайных архіўных матэрыялаў.

Кожная з наступных перадач цыкла была прысвечана аднаму-двум гадам гісторыі развіцця музычнага мастацтва рэспублікі. Увагу радыёслухачоў прыцягнулі расказы пра адкрыццё першых музычных тэх-

операга тэатра, ні філармоніі, ні канцэртных арганізацый, і менавіта радыё стала цэнтрам музычнай культуры рэспублікі. Засмучаюць і некаторыя недакладнасці ў датах і біяграфіях музыкантаў.

Аднак «Летапіс музычнай культуры Савецкай Беларусі» слухаецца з напружаннем, цікавасцю і ўражваў шырынёй ахопу матэрыялу. Асабліва добрымі былі перадачы «Прафесійная творчасць у 1941—1945 гадах», «Музыка партызанскага краю», «Беларускія

спрабы перазапісаць найбольш цікавыя ў мастацкіх і гістарычных адносінах творы беларускай музыкі, але Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР не здолеў знайсці ніводнага вольнага дня, каб зрабіць хоць што-небудзь у гэтым кірунку. Трэба неадкладна зрабіць на новай плёнцы так званыя «негатывы» ўсяго найбольш канцэртнага з беларускай музыкі, што яшчэ захавалася на радыё, і трымаць гэты неацэнны скарб у фанатэцы не для вышчання, а толькі для перазапісу, і хоць

рыс, і музычнае апавяданне, і добра, а густам складзены канцэрт.

А вось у музычных перадачах «Беларускай маладзёжнай», на маю думку, шмат недахопаў. Часам дадуць канцэрт-нарыс пра папулярнага спевака, а запісы возьмуць старыя і нізкакасныя. Нярэдка канцэрты бываюць складзены недасканала. Рэдакцыя аддае перавагу эстраднай музыцы. Што ж, яе любіць наша моладзь. І калі б «Беларуская маладзёжная» здолела рыхтаваць цыклы эстрадных перадач, тэкст якіх мог бы расказаць пра стылі і плыні сучаснай заходняй музыкі, навучыць адрозніваць добрую музыку ад дрэннай, гэта было б цікава, карысна і такую ініцыятыву можна было б толькі вітаць.

Яшчэ горш «музычная» справа ў іншых рэдакцыях, кожная з якіх мае свае пазыўныя і сваю музычную «шапку» (іх вялікая колькасць, дарэчы, толькі збівае радыёслухача з панталыку). Часам па радыё гучаць канцэрты, дзе дыктар аб'яўляе толькі яго назву, а назвы твораў, прозвішчы аўтараў музыкі, тэксту і выканаўцаў застаюцца невядомымі. Ніколі не пачуеш і прозвішча рэдактара, які склаў той ці іншы канцэрт ці рэдагаваў перадачу. У шматлікіх літаратурна-музычных кампазіцыйных спачатку падбіраецца тэкст, а ўжо потым над яго «падганяецца» музыка. У выніку замест цэласнай перадачы атрымліваецца нейкая менавіта музыкі і тэксту. Бывае і горш, калі рэдактар у якасці «даважлікі» да перадачы дае песню ці эстрадную п'еску, якая не адпавядае характару і зместу перадачы, а часам і проста нярэчыць яму.

Такое утылітарнае выкарыстанне музыкі адбываецца таму, што галоўную рэдакцыю музычнага вышчання неяк адхілілі ад яе прамога, непасрэднага абавязку — фарміравання адзінай музычнай «палітыкі», а якраз гэта і навінна быць галоўнай задачай рэдакцыі.

Высокія ўзоры музычнага мастацтва прызваць выхоўваць народ, развіваць яго эстэтычныя густы. І гэта навінна стаць асноўным напрамкам у рабоце Беларускага радыё. Якой бы канкрэтнай тэме ні прысвечалася музычная перадача ці канцэрт, яны павінны вылучацца майстэрствам, глыбокай змястоўнасцю, свежаасцю формы і, галоўнае — поўнасцю адпавядаць сучасным патрабаванням шматмільённай масы савецкіх радыёслухачоў.

Д. ЖУРАУЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

МУЗЫКА НА БЕЛАРУСКІМ РАДЫЁ

нікумаў у Віцебску і Мінску, пра першую рэвалюцыйную оперу М. Чуркіна «Вызваленне працы», узнікненне Беларускага сімфанізму, арганізацыю опернай студыі і яе пастаноўкі, пра першыя музычныя калектывы рэспублікі і г. д. Нельга было не заўважыць, якую велізарнейшую даследую працу правялі аўтары і рэдакцыя, адшукваючы мноства архіўных матэрыялаў, артыкулаў са старых газет і часопісаў, вытрымкі з якіх прысутнічалі ў кожнай перадачы цыкла і нярэдка проста ўпрыгожвалі іх. Удавалі прыём, калі замест біяграфіі таго ці іншага кампазітара даваўся кароткі летапіс галоўных этапаў яго творчага жыцця. Асабліва цікавае уяўлялі жывыя галасы непасрэдных удзельнікаў і сведак важнейшых падзей музычнага жыцця Беларусі: іх выступленні ў «Летапісе» не толькі ажывілі і ўпрыгожвалі перадачы, але і надалі ім дакументальнае гучанне.

Аднак у гэтай цікавай, вялікай новай рабоце Беларускага радыё, побач з несутэннымі здабыткамі, ёсць і асобныя пралікі.

Шкада, напрыклад, што ў перадачах вельмі мала было сказана пра важную і надзвычай плённую працу самога радыё. А яно ж адыграла ў развіцці беларускай музыкі значную ролю. Пачынаючы з 1928 года вакол музычнай рэдакцыі пачалі згуртоўвацца лепшыя спевакі і інструменталісты, потым узніклі першыя музычныя калектывы. У той час у рэспубліцы не было ні

артысты ў гады Вялікай Айчыннай вайны». Усе перадачы цыкла былі напісаны добра літаратурнай мовай, вылучаліся артыстычным дыктарскім выкананнем і далі радыёслухачам досыць поўнае ўяўленне аб шляхах беларускай музыкі за гады Савецкай улады.

Беларускае радыё не толькі запісвае на трансляцыі ўсе без выключэння новыя творы буйных форм, але нямала робіць і ўласнымі сіламі. Так, эстрадна-сімфанічны аркестр і хор радыё запісалі нямала араторый і кантат, нядаўна ўшавілі оперу Д. Лукаса «Кастусь Каліноўскі», а днямі скончылі запіс першай беларускай радыёоперы — «Барвовы зодак» К. Цесакова па рамане І. Мележа «Людзі на балоце» і «Подых паваліўшых», напісанай кампазітарам па заказе рэдакцыі. Гэта сведчыць не толькі аб цікаўнасці Беларускага радыё ў прапагандзе нацыянальнай музыкі, але і ў жаданні садзейнічаць творчасці нашых кампазітараў. Фанатэка радыё можа шырока прадэманстраваць слухачам навішнюю музыку нашай рэспублікі.

А ў якім жа стане знаходзіцца мноства старых запісаў беларускай класічнай музыкі? На жаль, многія буйныя творы нашых кампазітараў, запісаныя на плёнкі 20 і больш гадоў назад, ніколі не ўзнаўляліся і прышлі ў поўную непрыгоднасць для вышчання.

Радыё на працягу апошніх дваццаці гадоў неаднаразова звярталася да Беларускай дзяржаўнай філармоніі з про-

такім чынам захаваць для гісторыі лепшыя ўзоры нацыянальнай музыкі.

Тры ці чатыры гады назад рэдакцыя чамусьці спыніла цікавая і змястоўная цыкла перадач «Радыёслухач» «Фальклор» і «Запрашаем у музычную гасціную», якія былі добра прыняты радыёслухачамі. Не атрымаў далейшага працягу і цыкл «Музыка і час», пачаты летас музыкантаў Т. Шчарбаковай цікавай і змястоўнай перадачай «Героіка-рэвалюцыйная песня ў беларускай сімфанічнай музыцы». Радыё сталі гучаць на радыё канцэртны-нарысы пра вядучых майстроў беларускай музыкі: пра нашы нацыянальныя калектывы і асобных выканаўцаў. Вельмі рэдка можна паслухаць і грунтоўна канцэрт-нарыс, напісаны прафесійна, з мастацкім густам і шырокім разглядам творчай назішчэ, аб поспехах ці няўдарах таго альбо іншага кампазітара, калектыву, інструменталіста, спевака. Прычына, на маю думку, у тым, што значна звужылася кола аўтараў перадач, над якімі некалі працавалі — і досыць паспяхова — многія беларускія музыкантаў. Новых жа рэдакцыя не паспела выхавачь.

Гучанне музыкі на Беларускай радыё не абмяжоўваецца толькі перадачамі галоўнай рэдакцыі музычнага вышчання. Часта рыхтуюць канцэрты і перадачы работнікі радыёстанцыі «Арляняты», «Беларуская індустрыяльная» і «Савецкая Беларусь». Тут можна пачуць і цікавы невялікі канцэрт-на-

Адрас: Масюкоўшчына

Раіса Іванаўна Дзем'яновіч многія гады загадае Масюкоўшчынскай сельскай бібліятэкай Мінскага раёна. Яна добра памятае яшчэ той час, калі ў бібліятэцы было ўсяго толькі 2 тысячы кніг. А цяпер іх 15 тысяч. Імі нарыстаецца 750 чытачоў.

Масюкоўшчына. Сёння гэтую вёску ведаюць тысячы і тысячы людзей. У грозным 1941 годзе азьверэлыя фашысты стварылі тут лагер смерці для савецкіх ваеннапалонных. Ад нечалавечых адносін, ладу, холоду і хвароб кожны дзень у лагера паміралі сотні вязняў. Цяпер на гэтым месцы ўзведзены мемарыяльны помнік, надпіс на якім гаворыць: «Сучаснікі і патомкі, схіліце галовы. Тут спяць вечным сном тыя, хто не стаў на калені перад ворагам».

Хто б ні зайшоў у бібліятэку, абавязкова спыніцца каля стэнды «Гэтага забыць нельга», на якім падабраны матэрыялы, што выкрываюць фашызм і вайну. На

фотаздымках — былыя вязні лагера смерці ў Масюкоўшчыне, якім пашчасціла ўратавацца. Усе яны потым былі ў партызанскіх атрадах і мужна змагаліся з ворагам. Цінава сілаўся лёс аднаго з іх — Ільі Мартынавіча Фёдарова. У пачатку вайны ў цяжкіх баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ён быў паранены, трапіў у палон і дастаўлены ў Масюкоўшчыну. 22 сакавіка 1942 года разам з таварышамі, перабіўшы нямецкую ахову, уцёк з палону. Потым былі кіламетры і кіламетры лясных дарог, пройдзенныя ў радах народных месціўцаў. Цяпер Ілья Мартынавіч — работнік Мінскага абласнога інстытута удасканалення настаўнікаў — часты госць бібліятэкі, дзе сустрапаецца з моладдзю, выступае перад чытачамі.

Р. Дзем'яновіч шмат робіць для прапаганды літаратуры пра ратны і працоўны подзвіг савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пра велічныя будні дзесятай пяцігодкі і паслядоўнай бараць-

бы партыі і ўрада за мір і бяспеку народаў.

Змястоўна і хораша аформлены кніжныя выстаўкі і тэматычныя паліцы «У. І. Ленін — правадор, мысліцель, палкаводзец», «Партыя нас у камунізм вядзе», «Свет працы шырокі і светлы», «Яны змагаліся за Радзіму», «Подзвігу салдата пакланіся», «Беларусь партызанская» і іншыя. У бібліятэцы заўсёды шмат наведвальнікаў. Тут чытачы з мясцовага саўгаса «Азёрны», ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, юнакі і дзеці.

Цэнтральны штаб Усесаюзнага паходу камсамольцаў і моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа і рэданцыя часопіса «Бібліятэкарь» аб'явілі конкурс на лепшую арганізацыю работы па ваенна-патрыятычным выхаванні юнага пакалення. Масюкоўшчынская бібліятэка актыўна ўключылася ў правядзенне гэтага важнага мерапрыемства. Раіса Іванаўна Дзем'яновіч расказвае:

— Зараз, у сувязі з конкурсам, мы дабіваемся большай зацікаўленасці юнакоў, дзяўчат і дзяцей да чытання грамадска-палітычнай і ваенна-патрыятычнай літаратуры. Выкарыстоўваем у бібліятэчнай рабоце канферэнцый чытачоў, вусныя ча-

снопісы, урокі мужнасці, сустрэчы з аўтарамі і героямі твораў на ваенна-патрыятычную тэму, экскурсіі па гістарычных месцах Вялікай Айчыннай вайны.

Не так даўно тут была аформлена новая кніжная выстаўка «Раўненне на герояў вайны». Яна сіладаецца з трох раздзелаў: «Дзень Перамогі набліжалі, як магла», «З аднаго металу льюць медаль за бой, медаль за працу», «Горда нясем эстафету бацькоў». На ёй прадстаўлена шмат кніг.

Пасля публікацыі ўспамінаў Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева «Малая зямля» і «Адраджэнне» ў Масюкоўшчынскай сельскай бібліятэцы адбылося чытанне і вывучэнне гэтых твораў. А нядаўна бібліятэка правяла канферэнцыю чытачоў па кнізе «Малая зямля».

Зараз у бібліятэцы рыхтуецца канферэнцыя па кнізе Л. І. Брэжнева «Адраджэнне».

Вось так працуе Масюкоўшчынская сельская бібліятэка, якой прысвоена званне «Бібліятэка выдатнай работы».

Л. САНДЛЕР,
галоўны бібліятэкар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

АДКАЗНАСЦЬ ЗА ПРЭМ'ЕРУ

Прэм'ера — заўсёды падзея. У плынь будзённасці ўносіць яна хвалючы струмень. Тры прэм'еры — падзея вялікая, ўрачыстая! Так было ў той вечар, калі ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся канцэрт Беларускай сімфанічнай музыкі, прысвечаны 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Канцэрт трансліравалі па тэлебачанні, і гэтую творчую справу перад мільёнамі аўдытарыі слухачоў трымалі, галоўным чынам, маладыя кампазітары.

Сіламі вялікіх выканаўчых калектываў (у канцэрце ўдзельнічалі Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава; Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы, галоўны дырыжор У. Раговіч; салісты А. Падгайскі, В. Анісенка) кампазітары паказалі свае новыя творы, прысвечаныя юбілею рэспублікі. Музыку, розную па задуме, па жанрах, яднала агульная ідэя: праўдзіва паказваючы сучаснае, смела адкрываючы будучае, мы помнім мінулае свайго народа.

Прадстаўнік самага маладога пакалення кампазітараў Беларусі Уладзімір Дарохін у сваёй Першай сімфоніі (прэм'ера) імкнецца перадаць адчуванне навакольнага свету нашым сучаснікам. Двухчасткавы сімфанічны цыкл уяўляецца карцінай хуткаплынных з'яў: яны прыходзяць, нагінаюцца, сутыкаюцца і знікаюць. Манера выказвання аўтара не зусім звыклая. Захоўваючы прычыны традыцый у развіцці жанру, ён перадае свае думкі ў вельмі лаканічнай форме, з наскоранай рытмічнай пульсаваннем, з напамінацтвамі сімфоніі вабці дынамічнасцю разгортвання падзей, прыцягвае слых вострай зацікаўленай манерай трыбуны ва ўступе, тэма якога ў далейшым атрымае скразное развіццё ў цыкле. Актыўнасць дзеяння ў сімфоніі ў многім стымуляецца майстэрствам кампазіцыйнага пісьма; шырока выкарыстоўваюцца складаныя

поліфонічныя прыёмы двойной фугі стрэтнага, фугатнага праяждзення тэмы. Гэты лірыка-драматычны твор на рэдкасць маляўнічага гучання. Інтанавыя сфера сімфоніі багата мелызмам народнага складу. Высокага ўзроўню дасягае аркестроўка. У партытуры кампазітар уводзіць «нетрадыцыйныя» інструменты: бас-кларнет, контрфагот, тубу, усю ўдарную ўстаноўку, фартэпіяна, арфу. Саліруючымі галасамі выбраны напеўныя, мяккія тэмбры: бас-кларнет, валторна, фартэпіяна (выключэнне — труба як вядучы голас). Сямейства струнных выконвае ролю фонавай афарбоўкі і саліруючага голасу. У тэмацкіх эпізодах (калі гучыць увесь склад аркестра) культурна-нацыянальны «выбух» змяняюцца затуханнем. Такі прыём кантрасу цікава спалучаецца са стрымана-размераным гучаннем акордавых вертыкалей у харале (I ч.), з лірыка-патэтычнай пульсаваннем на біт-рытмах у джазавым эпізодзе (II ч.).

Абагульнены ўражанні дзвалюць гаварыць пра творчы поспех У. Дарохіна. Яго сімфонія вартая далікатнай інтэрпрэтацыі, яна вымагае ад выканаўцаў дбайлай апрацоўкі. Аднак аркестру, які прыклаў вялікія намаганні, яшчэ не ўдалося дасягнуць жаданага эфекту.

Яшчэ адна прэм'ера — «Пастараль» Эдуарда Зарыцкага, п'еса для габоя, флейты і струннага аркестра. Яе вобраз — гэта карціна прыроды ў задумлена-сузіральным успрыманні. Музыкальнае аняваданне развіваецца па прынцыпу канцэртавання — супастаўлення саля і туці. Каларыт п'есы — светлы, празрысты, маляўнічы — выяўлены праз выкананне пакуль яшчэ недакладна: Відаць, роднасць тэмбраў, перавага аднаго настрою адцягнулі аркестр ад пошукаў дынамічна яркіх адценняў. Яму не ўдалося пазбегнуць манатоннасці гучання.

У праграме канцэрта нашы ўвагу захапіў твор кампазітара старэйшага пакалення. Упершыню, пасмяротна, выконвала-

ся Пятая сімфонія Пятра Падкавырава. Яна прагучала як лірыка-драматычнае апавяданне пра думы і лёсы людскія, пра жыццё, якое захапляе сваім дзівосным характаром. Такая эмацыянальная напоўненасць першай, хуткай часткі і асабліва трэцяй, павольнай. Скерца (II частка) напісана з уласцівым аўтару дабрадушам і непарадным гумарам. Яго гучыць ажыўлена, маляўніча, у мелодычных песенна-танцавальных распевах з мяккай тэмбравай нераменнасцю драўляна-духавых і струнных. Для скерца характэрна ўвядзенне інструментальных дуэтаў пастаральнага характару. Фінал сімфоніі, і гэта натуральна, вяртае да роздзума пра лёс чалавецтва.

Апошняя сімфонія кампазітара — сведчанне звалючы яго стылю ў гэтым жанры. Твор вылучаецца значна большай маштабнай сцісласцю, адзінаствам пачуцця — шчырага, узрушанага. Цікавыя абагульненні аўтара як у лірычнай, так і ў жанравай сферах. З павагай да памяці кампазітара працаваў аркестр над сімфоніяй Пятра Пятровіча Падкавырава, але, як часта здараецца, часу на старанную апрацоўку буйнога твору відавочна не хапіла. Гэта выявілася ў недастатковай адухоўленасці гучання, у шэрагу неадточаных дэталей (II, IV часткі).

Відавочна, тры прэм'еры для аднаго вечара — хця і ўрачыста, але зашмат! Атрымліваецца ж, што «вінаваты» кампазітары, якія «невывразна выказалі свае думкі», і не ўлічваецца, што нават самыя нязначныя з'яў у выкананні зніжаюць уражанне ад твора, які гучыць упершыню.

Канцэрт закончыўся араторыяй «Дзень Радзімы» В. Войціка на словы У. Карызына. Твор арганічна ўвайшоў у святочную праграму. Да таго ж, араторыя гучала ўжо не ўпершыню, і якраз стала прыкладам даволі ўдалага выканання, твораў, «зробленым» аркестрам, харавой капэлай, салістамі... Вось і напрошваецца вывад: беларуская музыка не павінна гучаць толькі ў справядачных і аўтарскіх канцэртах. Яе трэба выконваць часцей, на вельмі высокім прафесійным узроўні, пераконваючы слухача ў яе мастацкіх вартасцях.

Вера СІЗКО.

Якое значэнне набывае манументальная скульптура на сучасным этапе? Будучае Мінска — яким яно ўяўляецца сягоння? На гэтыя пытанні карэспандэнту штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» Т. Вондар адказаў народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі А. АНІКЕЙЧЫК.

— Практыка паказвае, што галоўным напрамкам у мастацкай узаемасувязі архітэктуры і скульптуры на сучасным этапе сталі іх судзісныя, заснаваныя на асобным існаванні пабудовы і скульптурнага твора, і іх сумесны ўдзел у фарміраванні вялікіх прасторавых ансамбляў.

Некалькі ўцалелых хат падпольшчыкаў, месцы іх сустрэч, іх апошніх гадзін жыцця — гэта ж неверагодна дарагія нам месцы. Будучае аблічча горада цяжка ўявіць без іх — нельга ўявіць, — таму што гэта быццам вырваць з памяці той цяжкі, суровы час выпрабаванняў, з якіх горад выйшаў пераможцам, выйшаў героем.

Не абсыці гэты час і ў творчасці. Лёс кожнага чалавека непарыўна звязан з лёсам яго зямлі, яго народа. Лёс мастака, скульптара — двойчы. «Не мастак ставіць помнік, а народ ставіць», — заўсёды паўтарае

З ДУМКАЙ ПРА ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ

Ні адна галіна мастацтва не можа ўздзейнічаць на грамадства з такой непасрэднасцю і сілай, як манументальная скульптура. Таму такое вялікае значэнне мае мастацкая каштоўнасць монумента, які ўстанавіваецца ў горадзе, і такую вялікую адказнасць набывае рашэнне зрабіць яго пастаянным элементам гарадскога ансамбля.

Гаворыць пра манументальную скульптуру — гэта гаварыць пра ўсё наша манументальнае мастацтва. Відаць, неправамерна, калі манументальнае мастацтва, што, бывае, нярэдка служыць толькі дэкорам, упрыгожваючы асобныя будынкі ці групы будынкаў.

У сучасных умовах бурнага росту Мінска, рэканструкцыі яго цэнтра правільная рэалізацыя манументальнай прапаганды немагчыма без адзінага, да дробязей прадуманага плана. Мы непазбежна прызнаем неабходнасць прадугледзець ідэалагічна-мастацкую канцэпцыю горада, цэнтра ці асобнага раёна. Мінск будзе — павінен быць — «эрэжысіраван» калектывам архітэктараў і мастакоў.

Зберагчы тое, што засталася з помнікаў архітэктуры — а засталася вельмі мала! — для будучыні, узнавіць старонкі гісторыі, ці хоць не парушыць у спешцы пакінутую гадамі рэштку іх — задача самая надзённая.

народны мастак СССР, лаўрэат Ленінскай прэміі А. Анікушына. І згадваючы гэтыя словы, згадваю дні, калі ўстанавіваўся помнік М. Гастэлу, над якім я працаваў у садружнасці з архітэктарамі В. Занковічам і Л. Левіным, — з усіх навакольных вёсак ішлі і ішлі людзі, каб хоць чым-небудзь дапамагчы, хоць адзін камень пакласці сваімі рукамі...

Помнік ставіць народ. І як важна заўсёды помніць пра адказнасць, якая ўскладаецца на нас!

Мінск... Мінск у маім творчым лёсе — гэта Янка Купала, вялікі пясняр майго народа. Стварыць яго вобраз, такі, каб жыў пазт побач з намі, ішоў па зямлі поруч і ўсё-ткі наперадзе — мая мая. Здаецца, здолеў штосьці перадаць у скульптуры, якая нібы прыпыніла на момант Купалу ў парку, названым яго імем. Прыпыніла ў глыбокай задуманасці... Есць, збролены помнік на магіле пазта і ў далёкім Нью-Йорку, а работа працягваецца. Значыцца, не ўсё сказаў, не ўсім задаволены.

Работа працягваецца і працягваецца ў розных напрамках. Хочацца, каб у горадзе было многа самых разнастайных фантаў, дэкаратыўнай прыгожай пластыкі — яны ж як іскаркі радасці асвецяць забудаваныя каменнымі гмахамі прасторы. Хочацца, каб Мінск прыгажэў з кожным годам.

ЯГО ЧЫСТЫ ЎТОК

Іванька малодзенькі ідзе, закурываючыся...

бы і не артыст — так шчыра спавядаецца...

«І што там за хлопец такі?» Мусіць, і праўда не надта спагадны лёс артыстаў хору. Абыдзены яны шырокай, хоць часта і легкаважкай славай эстрадыкаў. Ды што славы! Часам і проста ўвагай. Прынамсі, дэлека не заўсёды ў канцэртах, што гучаць па радыё, пачуеш

імя саліста ці запявалы хору. А між тым, кожны ўдзельнік яго ўплывае ў агульную тканіну песні свой уток...

Імя Уладзіміра Кавальчука (гэта ён адгукваецца на дзівочыя запытанні ў «Іваньку малодзенькім») ведаюць аматары Беларускай народнай песні. Вось ужо дваццаць семі год спявае ён у Дзяржаўным народным хоры БССР — з першых дзён яго заснавання.

А ўсё пачалося з мары. Маленькім хлопчыкам захапляўся бацькавай іграй на гармоніку і гітары, зачаравана слухаў бацькавыя спевы. Бацька ведаў незлічоную колькасць песень, а разам з бацькам песні гэтыя з самых малых гадоў ведаў і сын і часта падцягваў тоненькім дзіцячым галаском.

Жылі яны ў Гомелі. Валодзя з ахвотай спяваў у школьных канцэртах, марыў атрымаць музычную адукацыю. Але фашысцкая навала забрала юнацтва. Пасля вайны пайшоў быў у музычнае вучылішча, але скончыць яго не давялося: цяжкім было пасляваеннае жыццё, трэба было працаваць, зарабляць на хлеб. Працаваў шафёрам,

слесарам, матарыстам. Але мару сваю песціў у сэрцы, спяваў у хоры гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна, у славутом сёння народным хоры, якім кіруе народны артыст БССР А. Рыбальчанка. Дуэт Уладзіміра Кавальчука і Марыі Чэкан ведалі і нязменна выклікалі на «біс» на многіх гомельскіх прадпрыемствах, у шматлікіх калгасах і саўгасах вобласці.

У 1952 годзе ствараўся Дзяржаўны народны хор БССР. Яго кіраўнік, цяпер народны артыст СССР Г. І. Цітовіч па ўсёй рэспубліцы шукаў таленты. Пра слухаўшы Кавальчука, Генадзь Іванавіч запрасіў яго ў свой калектыв. З таго часу Уладзімір Мікалаевіч нязменна спявае ў хоры, удзельнік усіх святочных і несвяточных канцэртаў, усіх паездак калектыву па краіне і за мяжу.

Вось што гаворыць пра Уладзіміра Кавальчука мастацкі кіраўнік хору М. Дрынеўскі:

— Цудоўны ад прыроды голас (бас), прыгожага тэмбру, добрых інтанацый, выключны музычны слых і памяць, тонкая музыкальнасць, разам з сур'ёзнымі ўдумлівымі адносінамі да працы, здаровы гумар — усё ў сумнінасці стварае творчае аблічча Уладзіміра Мікалаевіча.

Натуральна, свабодна ўваходзіць Кавальчук у песню. З першых жа акордаў ён ужо

увесць ва ўладзе песні. Ён умее адчуваць сам дух народнай песні і перадае яе чароўнае характэрна. І вось што цікава: якую б песню ні спяваў, як бы ні мяняўся яе настрой, Кавальчук ніколі не парушае вобраза твора. Яго герой можа быць і залівацца-гарэзлівым, і журботна-лішчотным — як кожны жыць чалавек, — але пры гэтым ён заўсёды застаецца героем іменна вольнага чалавека, а не якой-небудзь інашай і — нічога ненатуральнага, чужароднага, адно сама стыхія народнай песні.

У 1968 годзе Уладзіміру Мікалаевічу было нададзена званне заслужанага артыста БССР. Яго творчы шлях пазначаны шматлікімі ўзнагародамі, граматамі і, канечне ж, шчырай і нязменнай удзячнасцю слухачоў. Усё гэта — вынік самаадданай працы, высокай патрабавальнасці да сябе, вялікай любові да песні.

Урэшце, не магу не сказаць і пра тое, што Уладзімір Мікалаевіч чалавек шчыры, яшчэ радысны, таварыскі. У калектыве яго ўсе любяць і шануюць — ад ветэранаў хору М. Адамейкі і Г. Аўдзеевіча да зусім маладзенькіх спявацкаў Наталі Корзун і Любы Рудкавен, якіх ён, як бацька, умее падтрымаць добрым словам, спагадлівым позіркам...

Ад імя шматлікіх прыхільнікаў народнай песні мне хочацца пежадаць Уладзіміру Мікалаевічу Кавальчуку новых творчых здабыткаў, тым больш, што менавіта сёння, 2 лютага, яму спаўняецца пяцьдзесят гадоў.

М. ВАСІЛЕўСКАЯ.

— Вельмі прашу вас, пашукайце, калі ласка, мо ў лепшым канверце знойдзеце, бо гэты нейкі пакаменчаны, а мне трэба сябро падарунак зрабіць, — ужо некалькі хвілін прасіў прадаўшчыцу малады чалавек, стаячы перад прылаўкам секцыі грампласцінак, што ў сталічным магазіне «Гарызонт».

— Няма, — коротка адказвала яна, гледзячы некуды ўбок. — Не падабаецца — не бярыце, магу грошы вярнуць...

Такіх «няма», «не ведаю», «не было» давялося пачуць шмат за некалькі дзён знаёмства з аддзеламі грампласцінак, што працуюць у некаторых магазінах спорткультгандлю Мінска.

Дыскі «мона» і дыскі «стэрэа»... Так званыя «гіганты» і маленькія гуіткія «мінёны»... Іх можна ўбачыць амаль у кожным доме. І ў святых, і ў будні нам цяжка абыйсціся без гэтых музычных спадарожнікаў. Захацелася, — напрыклад, пабываць сёння ўвечары на «Паяцах» Леанкавала, і не абодзе, а ў міланскім Ла Скала — калі ласка, сядай сабе ў крэсла, уключай прайгравальнік і слухай чароўны голас вялікага Каруза. Імгненне — і толькі табе спявае Мірэй Мачэ...

Калі мы сёння гаворым аб вытворчасці грампласцінак, то дакладна ведаем, што тыражы іх дасягаюць сямізначных лічбаў. Але спытайце любога, хто цікавіцца лёгкай або класічнай музыкай і збірае дыскі, як ён іх набывае? Хутчэй за ўсё пачуеце адказ, накіраваны гэтага: «Зайшоў у магазін, пащасціла — выкінулі». Але ў чарзе прастаяў гадзіны са дзве». Словам, каб знайсці патрэбны дыск, трэба прыкладзіць шмат намаганняў. Таму, бывае, пачуеш і такое: «...Ды па знаёмству: у магазіне працуе жонка таварыша». А тыхці скажа і пра чорны рынак...

ЯК УЗНІКАЕ ДЭФІЦЫТ

У Мінску не так ужо шмат магазінаў, якія гандлююць грампласцінкамі. Спецыялізаваных толькі два — «Мелодыя», што па вуліцы Савец-

кай, і магазін Беларускага Дома грампласцінак на вуліцы Казлова. Есць яшчэ аддзелы ў чатырох магазінах спорткультгандлю і секцыі ва універмагах «Беларусь» і «Зорка». Вось, бадай, і ўсё, не лічачы некаторых магазінаў кааператывага гандлю, дзе на паліцах побач з хусткамі ці канц-таварамі можна ўбачыць у запыленых канвертах старыя пласцінкі...

Прадаўцы скардзяцца на

— А што яго вывучаць, і так усё ясна, — гаворыць яна. — Вось цяпер, напрыклад, няма адбою ад тэлефонных званкоў — цікавіцца, калі будзе дыск з запісамі «АББА» і «Боні-М»...

Ні ў адным з аддзелаў грампласцінак я не сустрэла кнігі попыту. Не практыкуюцца тут і анкеты, у якіх пакупніцкі попыт вывучаўся б больш грунтоўна. А гэта ж так проста — распаўсюдзіць сярод пакупні-

аб жыцці і творчасці таго ці іншага кампазітара, выканаўцы, расказвалі б пра славутыя музычныя калектывы. І яшчэ. Сваё слова ў папулярныя пласцінак з запісамі музыкі, асабліва айчыннай, маглі б, відаць, сказаць і сродкі масавай інфармацыі. Рэкламуюцца ж у нас такім чынам і кансервы, і сукенкі... Можна, тады б трохі паменшыўся ажыятаж вакол супермодных шлягераў, якія даюць магазіну план, мо

усяго — 10». «Шастаківіч — 20», «Шапэн, Ліст, Дэбюсі — 20», «Пікавая дама» — 5... І гэта на мільёны горад, дзе тысячы меламаанаў!

— Але ж і тыя 10 пласцінак з запісамі твораў Баха магазіны не атрымаюць, — растлумачыла рэдактар Дома грампласцінак Н. Радзівілка. — Прадукцыю нашаму аддзяленню фірмы «Мелодыя» пастаўляюць чатыры заводы — Ленінградскі, які ў асноўным займаецца запісам класічных твораў, Маскоўскі, Апрадэўскі і Рыжскі. З кожным з іх мы заключаем дагаворы, дзе пазначана, што мінімальны заказ на адзін нумар запісу павінен быць не менш чым 500 экзэмпляраў. А калі ідуць лічбы меншыя, дык заяўкі нашы наогул не прымаюцца. Гэта звязана з тым, што кожная матрыца каштуе вельмі дорага, і заводам няма ніякага сэнсу выконваць малатыражныя заяўкі...

Нешта падобнае адбываецца і з запісамі беларускай музыкі. У канцы мінулага года многія мінчане дарэмна бегалі па магазінах у пошуках грампласцінак з беларускімі песнямі, сімфанічнымі і харавымі творами — пласцінак - сувеніраў нідзе не было.

Нядаўна фірма «Мелодыя» выпусціла ў свет некалькі пласцінак з запісамі твораў беларускіх кампазітараў у выкананні Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР імя Шырмы, Дзяржаўнага народнага хору БССР, Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў БССР імя Жыньвіча, ансамбля «Верасы», папулярных салістаў... Здавалася, што цяпер праблемы для пакупнікоў не будзе. Ды толькі работнікі гандлю вырашылі не ўсё ж стварыць. У агульнай заяўцы спорткультгандлю не заказана ніводнага экзэмпляра гэтых дыскаў. Чаму так адбылося? Ды таму, як сказала Н. Радзівілка, адна з прычын у тым, што асартыментныя заяўкі не кантралююцца ўпраўленнямі культуры і гандлю Мінскага гарсавета.

ВАКОЛ ЧОРНАГА ДЫСКА

Дом грампласцінак, які з'яўляецца па сутнасці антовай базай (менавіта адтуль і паступае тавар у магазіны). Прэтэнзій шмат. І модных шлягераў не даюць, і народнай музыкі няма, і з дзіцячымі пласцінкамі дрэнна, зусім не выконваюць заяўкі...

Якія ж дыскі адносяцца сёння прадаўцамі ў разрад дэфіцытных? Ледзь не ад кожнага можна пачуць: «дыск Пугачовай», «Поль Марыя», «трэці дыск «Песняроў», «АББА», «Джэймс Ласт» і г. д.

— У нас не так даўно быў дыск «Люстэрка душы» Алы Пугачовай, — расказвае Юлія Асадчая з «Музыкі». — Дык адразу план далі, нягледзячы на тое, што некаторыя пласцінкі былі з бракам...

Такім чынам, на думку прадаўцоў, дэфіцыт эстраднага асартыменту зводзіцца да таго, што няма «дыска Алы Пугачовай»? Але ж, дазвольце — прыхільнікі Вівальдзі і Шапэна, Глюка і Моцарта, Шуберта і Дэбюсі таксама бегаюць па магазінах у пошуках запісаў. Чаму цяжка знайсці дыскі з творами многіх класікаў і канцэртных выканаўцаў?

Як наогул вывучаецца пакупніцкі попыт на пласцінкі?

З гэтым пытаннем я звярнулася да таваразнаўцы спорткультгандлю А. Акушэвіч.

коў анкеты з такімі, скажам, гытанямі: «Якія грампласцінкі фірмы «Мелодыя» вы лічыце найбольш удалымі?», «Якія запісы вы хацелі б набыць у нашым магазіне?», «Ваша любімая песня (мелодыя)?» і гэтак далей.

Культура абслугоўвання... Сапраўды, гандляваць такім тонкім далікатным таварам, як грампласцінак, справа не такая ўжо лёгкая, як лічаць некаторыя дзяўчаты, што стаяць за прылаўкам, а, між тым, чорны дыск сёння з'яўляецца адной з самых папулярных і важных форм прапаганды музыкі сярод мільёнаў людзей.

А як рэкламуецца пласцінка?

Тэматычныя выстаўкі - продажы ў магазінах, што гандлююць дыскамі, праводзяцца ад выпадку да выпадку. У асноўным тады, калі наперадзе якая небудзь «дата». А чаму б сістэматычна не наладжваць іх на прадпрыемствах, у інстытутах ці ўстановах? Чаму не практыкаваць і такія, напрыклад, формы, як «Дні савецкай песні», «Вечары раманса», дні, прысвечаныя выдатным айчынным і замежным кампазітарам? Не ўбачыш у магазінах маляўнічай рэкламы і стэндаў (замест шэрых папэрак з назвай дыска), якія паведмалі б наведвальнікам

не вялося б тады такой прымітыўнай гаворкі пра тое, што сёння «мода» не на спевака «М», а на ансамбль «Н»...

Могуць запярэчыць, маўляў, як жа не вывучаецца попыт, калі гандлёвыя работнікі дакладна ведаюць, якая пласцінка з'яўляецца хадзеным таварам? Што і казаць, гэта яны ведаюць. Але адбор вядзецца толькі з пункту гледжання касы: Якая пласцінка дала большы прыбытак, тая і лепшая. Вельмі проста. Адсюль «танцуюць» і з заяўкамі.

«ПАКРЫЎДЖАНЫ» БАХ

Вось, напрыклад, заказ на эстрадную музыку. На пяць магазінаў спорткультгандлю выпісваецца больш за чатыры тысячы дыскаў з песнямі ў выкананні Алы Пугачовай, пару тысяч — Джэймса Ласта (Англія), каля дзесяці тысяч — «Для вас, жанчыны» (сучасныя шлягеры), каля дзесяці тысяч дыскаў «Песняроў». Вялікія лічбы стаяць і перад назвамі ансамбляў «Ціч-ін» (Галандыя), «Вясёлыя рабяты», «Скамарохі» і г. д.

Чытаем далей. Раздзел «Класічная музыка»: «Бах — 5 камплектаў з дзвюх пласцінак,

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

АЎТАР ЗНАЙШОЎСЯ!

«Гісторыя беларускай дакастрычнічнай літаратуры» (Мінск, 1969, т. 2) падае назвы семнаццаці так званых гутарак — вершаваных апавяданняў, якія ў мінулым стагоддзі бытавалі ў вусных пераказах. Большасць гэтых своеасаблівых літаратурных твораў ананімныя, альбо асцярожна прыпісваюцца розным аўтарам.

Аўтарамі «гутарак» былі, бясспрэчна, таленавітыя людзі. Напісаўшы такі твор, аўтар расказаў яго сябрам і знаёмым. Сярод слухачоў таксама знаходзіліся здольныя апавядальнікі, якія запаміналі «гутарку» і пускалі ў свет, нярэдка прыносячы ў яе нешта сваё. Натуральна, такія творы, падобна фальклору, перадаючыся з вуснаў у вусны, убагачаліся мясцовым моўным каларытам, убіралі ў сябе тутэйшыя «гісторыі». Так нараджаўся яшчэ адзін варыянт твора. «Гутарнікі»-аўтары і «гутарнікі»-пераказчыкі з часам забываліся, адыходзілі ў небыццё, сам жа твор жыў — неслі яго ў людзі новыя данілы і сцяпаны.

Тан недзе каля сотні гадоў назад была напісана і «Гутарка Сталюка» — у манеры беларускай традыцыі. Прычым дайшла яна да нас у «першым варыянце», калі не паспела яшчэ пахадзіць па курных хатах сялян ды засценках шляхціцаў.

Гэй, у нашага Ігната
Ды ў яго Казімеры
Невялічка сабе хата
Вузкі вокны, нізкі дзверы,
Ад парога недалечка.
Камінак і з цэгля печка...

У вершаванай «Гутарцы Сталюка» пазначаны старасвецкі тыпы фаназэрыстай шляхты: Амадэзбург, «што паганай быў натурой», Вінцэнт, які гатоў на кавалкі драць кухмістра, што той па-сллянску назваў яго «Вінцуном». Шляхціцкі каб хоць чым-небудзь падірэцці сваю «высокасць», стараюцца гаварыць па-польску, «модзіцца» адзін перад адным у манеры абыходжання, і ўсё гэта выглядае недарэчна і смешна. Месца дзеяння — хата Ігната. Сюды заходзілі купцы, шляхцікі і проста прасідаўцы, а значыць і навін тут было «а Фул з коптарам». Вось чаму сюды любіў заглянуць і стары Сталюк. На яго вачах праходзілі многія сцэны з жыцця тутэйшай шляхты. Дык хіба такое ён мог упусціць? Ён не упускаў, а «браў на дакумент».

«Гутарка Сталюка» — даволі вялікі твор, займае адзінаццаць старонак вучнёўскага сшытка. Расцягнутасць вершаванага апавядання тлумачыцца стараннем аўтара апісаць як мага больш мясцовых дэтарэнтаў. Па часу напісання — гэта хутчэй за ўсё 70-80-ыя гады мінулага стагоддзя, бо ўжо ўпамінаецца чыгунка. (Магчыма, гэта адзіная гутарка, у якой апавядаецца і пра інжынера-чыгуначніка). Пры ўсіх мастацкіх праліках твора, ён вельмі багаты лексічна, напісаны жывой беларускай мовай.

Хто ж аўтар? Імя сваё ён зарэфмаваў у творы.

Нех жэ ж будзе на паперы
Аб Ігнаце, Казімеры,
Што пісаў Сталюк.

З дапамогай Веры Андрэеўны Тарашкевіч-Ніжанкоўскай — жонкі акадэміка Б. А. Тарашкевіча, удалося высветліць некаторыя моманты з біяграфіі «Сталюка». Вера Андрэеўна ў дзяцінстве сама яшчэ яго бачыла. Ведала ўнучка «Сталюка». Адна з іх — Марыя Ай — падзялілася ўспамінамі. Сапраўднае прозвішча «Сталюка» — Станіслаў Валянцінавіч Замбжыцкі. Яго імя ўлілося ў гісторыю Вязынкі — радзімы Янкі Купалы. З 1807 г. уладальнікам Вязынкі і Гурнавіч (зараз гэта ўжо адна вёска Вязынкі) быў Валенцін Замбжыцкі, які ажаніўся на Юзэфе Ясенскай. У іх у 1823 г. і нарадзіўся Станіслаў — будучы

аўтар «Гутаркі Сталюка». Бацька памёр у маладым веку — у 1831 г., і Станіслаў выхоўваўся ў недалёкіх Дзякшынках. Пазней пасляўся ў роднай Вязынцы і ажаніўся на Алімпіі Чакалоўскай, сельскай гаспадаркай Станіслаў Замбжыцкі ніколі не займаўся, бо меў пакалечаную нагу, а свой фальварак пастаянна здаваў у арэнду. Яго ў 80-ых гадах арэндаваў Дамінік Ануфрыевіч Луцэвіч — бацька вялікага паэта.

Станіслаў Замбжыцкі — вольны ад сельскіх работ чалавек, пад уплывам досведу вядомых археолагаў — братаў Яўстафія і Канстанціна Тышкевічаў захапіўся помніцамі даўніны, апісваў мясцовыя курганы, гарадзішчы. Цікава, што думку С. Замбжыцкага пра унікальнасць Вязынкі-каўскага гарадзішча амаль праз сто гадоў пацвердзіў сучасны археолаг А. Р. Мітрафанав. Замбжыцкі запісваў весткі не толькі пра помнікі старажытнасці, пра паходжання мясцовых геаграфічных назваў, а і любіў запісваць беларускія народныя песні.

Цікава, што С. Замбжыцкага да беларускай культуры перадала яго ўнучка Алімпія Свіневіч і Марыя Ай. Асабліва гадзі захаплялася беларускімі песнямі і ткацтвам А. Свіневіч, Філолаг і біблаг па адукацыі, яна ў 1920 — 1930 гадах арганізавала на Маладзечаншчыне выстаўкі дадатковых узораў, запрашала іх аўтара. Заадно дапамагала сіялянам праз крамы прадаваць свае псіцікі, дываны, ручнікі, палавічкі, сурвэты, абрусі, тым самым яшчэ больш заахвацоўвала вяскоўных жанчын да ткацтва і вышывання. Спадзвіжніцтва Алімпіі Іосіфаўны Свіневіч у зборы беларускіх народных песень, у прапагандзе мясцовых звычайў і абрадаў высока цаніў вядомы рэвалюцыйны дзеяч Заходняй Беларусі Станіслаў Адамавіч Тарашкевіч, называючы яе ідэальнай кабетай. Бясспрэчна, што ў выхаванні павагі да народа нейкую долю меў і дзед «Сталюк» — Станіслаў Замбжыцкі.

Генадзь КАХАНОЎСКІ.

«САНАТА»

Ці «КАНТАТА»!..

Пасля шасці гадзін вечара ў магазіне «Музыка», што размяшчаецца на вуліцы Якуба Коласа, звычайна многа наведвальнікаў — у гэтым раёне шмат прадпрыемстваў, устаноў, некалькі буйных інстытутаў.

Нехта з наведвальнікаў папрасіў пракруціць дыск. Не гаворачы ні слова, дзяўчына з каменным тварам няспешна ідзе да стэлажа, бярэ і ставіць дыск на прайгравальнік. Але што гэта? Нейкая какафонія гукаў! Мабыць, прайгравальнік сапсаваны? Ды не. Не паспела прагучаць першая музычная фраза з адной песні, як прадавец паспешліва пераводзіць рычажок у сярэдзіну наступнага запісу... І так наўгалам праз усю пласцінку. Паспрабуй тут зразумець, што табе прапаноўваюць! Сутыкнуўшыся з такой рэкламай, і сапраўды пойдзеш дадому з пустымі рукамі.

Сёння аддзельны пласцінак маюць стэрэафонічную прайгравальную апаратуру. Цудоўна! Але што адбываецца, калі ў секцыі працуюць адразу тры прайгравальнікі і некалькі ўзмацняльных калонак? На адным з іх, напрыклад, пракручваюцца дыск з запісамі ансамбля «Вясёлыя рабаты», на другім — фартэпіянны канцэрт Грыга, а на трэцім — маршы ў выкананні духавога аркестра. Вось і паспрабуй праслухаць той жа канцэрт Грыга, калі над вухам у нябе грміць музычная «кананада». А справа ж вырашаецца вельмі проста: прадаўцу трэба толькі ўзяць стэрэафонічныя навушнікі, якія, дарэчы, павінны быць ва ўсіх аддзелах, і прапанаваць іх пакупнікам — няхай кожны праслухае сваю пласцінку. Ды, відаць, навушнікі гэтыя — залішні клопат для гандлёвых работнікаў...

Дзе ж рыхтуюць кадры для такой спецыфічнай прафесіі, як прадавец грампласцінак?

З гэтым пытаннем я прыйшла да намесніка дырэктара па кадрах спорткультгандлю Івана Дамітрыевіча Іванова.

— Праблема кадраў, — сказаў ён, — вельмі балючая, аса-

бліва гэта тычыцца прадаўцоў грампласцінак. Цяжучасць пастаянная. Звычайна мы ўкамплектоўваем аддзельны пласцінак выпускнікамі нашай школы-магазіна. Але ж бывае, што бярэм на работу і тых дзяўчат, якія не скончылі нават і гэтай школы. І потым — у прадаўцоў няма зацікаўленасці, ніхто не жадае прадаваць з «недэфіцытным» таварам...

Высвятленнем пакупніцкага попыту займаюцца прадаўцы. Але давайце паглядзім, ці кампетэнтная тая ж маладая дзяўчына, якая ніколі ў жыцці не вывучала музыкі, і якая толькі скончыла школу прадаўцоў, вясці асартыментную палітыку? Разлічвае ж яна толькі на асабісты густ! Разышлася, напрыклад, якая-небудзь пласцінка, скажам, на дзве сотні рублёў, значыцца яна карыстаецца павышаным попытам ва ўсіх пакупнікоў?

Я не хачу пакрыўдзіць дзяўчат, што працуюць у аддзелах грампласцінак. Але, калі гаварыць шчыра, не многія з іх змогуць адрозніць кантату ад сюіты. Я размаўляла з некалькімі прадаўцамі. Вось, напрыклад, Наташа Баранюцкая з «Гарызонта». Яна некалькі гадоў назад скончыла гандлёвае вучылішча (адзяленне прадаўцоў культуры). Будучы прадаўцоў грампласцінак вучылі толькі, як трэба расшыфроўваць нумар, пад якім ідзе той або іншы дыск, як адрозніць пласцінку «стэрэа» ад «мона» — і ўсё...

Мне прыгадалася размова і з загадчыцай секцыі грампласцінак магазіна «Музыка» Ю. Асадчай. Яна паскардзілася, што на складзе ў іх ляжыць на дзесяць тысяч рублёў «нехадавага» тавару. Ляжыць ужо некалькі гадоў...

— А якія там пласцінкі? — пытаюся ў яе.

— Дыскі з запісамі твораў Аскара Фельдмана, песні ў выкананні Марыі Пахоменка і Валянціны Талкуновой, ансамбляў «Арэра» і «Арыйні»...

Вось так выдатныя песні і выканаўцы трапляюць у разрад «нехадавак».

...Пайшла з магазіна, а з залы даносіліся гукі нейкага шыягера. Яго выбрала на свой густ прадаўшчыца...

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ПОМНІКІ РОДНАГА КРАЮ

САФІЯ
РЭСТАЎ-
РУЕЦЦА

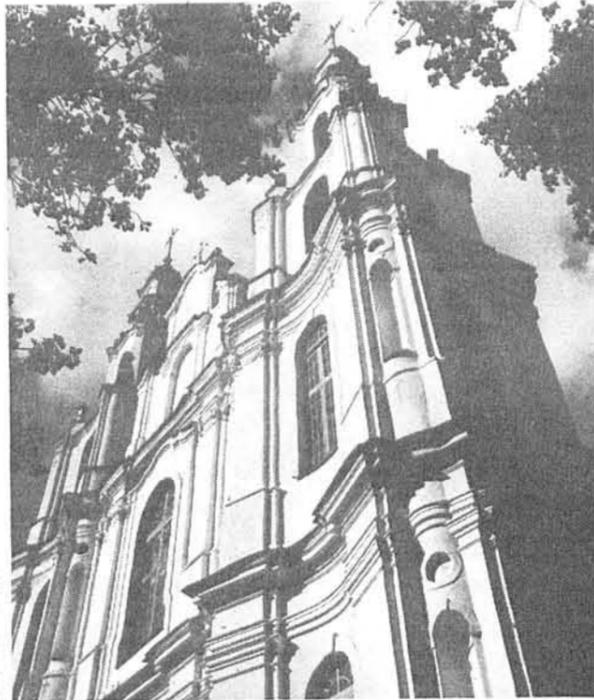
У Полацку рана
Званы пазванілі
К завутрані ў Сафіі святой,
А ён у Кіеве звон чуе.

Так у «Слове аб палку Ігаравым» прыгадваецца Полацкі Сафійскі сабор — старадаўняя каменная пабудова Беларусі. Храм быў узведзены ў сярэдзіне XI стагоддзя пры князю Усяславе Брацкіславічу. У адрозненне ад сваіх сучасніц — Сафіі Кіеўскай і Навагрудскай, Сафія Полацкая захавалася далёка не поўнацэнна, ды і пісьмовыя крыніцы вельмі скупа асвятлялі гісторыю сабора, таму гісторыкі архітэктуры не надавалі належнай увагі помніку.

Але час незаслужанага забыцця прайшоў, і вось, у 1975 годзе, у Полацку пачала работу архітэктурна-археалагічная экспедыцыя Ленінградскага аддзялення інстытута археалогіі АН СССР, якую ўзначальваў донтар гістарычных навук П. А. Рапапорт. Адзін з атрадаў яе пад кіраўніцтвам кандыдата мастацтвазнаўства В. А. Булкіна заняўся даследаваннем гэтага старадаўняга помніка ў рэспубліцы.

У выніку раскопак, праведзеных на працягу 1975—78 гадоў, удалося вывучыць асаблівасці будаўнічай тэхнікі полацкага дойлідства XI—XIII стагоддзяў, рэканструяваць дэталі першапачатковага плана будынка, высветліць, што заходнія апсіды храма былі прыбудаваны пазней, магчыма, у сярэдзіне XVIII стагоддзя, калі старажытны храм быў амаль поўнацэнна разабраны, а на яго месцы ўзведзены цалер існуючы будынак. Была даследавана тэрыторыя, якая прымыкала да храма, і выяўлены прыбудовы XI—XIII стст. Яны захаваліся на ўзроўні падмуркаў і ніжніх частак сцен. Падмуркі складзены з валуноў на вапнавым растворе, а сцены з тонкай пліткападобнай цэглы (плінфы) на трывалым растворе, у які дададзена цагляная крошка. З будаўнічага развалу ў вялікай колькасці атрыманы фрагменты фрэсак, якія некалі ўпрыгожвалі храм. Вакол сабора і знутры знойдзены шматлікія захаваныя, многія з якіх старажытнейшага перыяду. Асабліва добра захаваліся каменныя сарнафагі ля паўднёва-ўсходняга вугла храма.

Вынікі археалагічнага вывучэння Сафіі Полацкай вельмі істотныя як для гэтага помніка XI стагоддзя і гісторыі полацкага дойлідства XI—XIII стагоддзяў.

так і для разумення гісторыі старажытнарускага дойлідства старадаўняй пары ў цэлым.

Адначасова з археолагамі мінскія рэстаўрацыйныя майстэрні вядуць работы па аднаўленні сабора. Тут мяркуецца ў будучыні адкрыць канцэртную залу.

Але Сафія Полацкая — не адзіны помнік архітэктуры ў нашым горадзе. У мінулым годзе археолагі правялі вывучэнне яшчэ трох з іх. Асабліва цікавасць выклікаў палацавы комплекс, размешчаны на тэрыторыі Верхняга замка. У 1976 годзе тут былі раскопаны рэшткі цаглянага княскага церама XII стагоддзя, а ў 1977 годзе вяліся раскопкі драўлянай прыбудовы да яго, якая адносіцца да XIV стагоддзя. Яна ўяўляе сабою драўляны зруб 5,5×5,5 м з вялізным бярвенняў і з'яўляецца істотна ўнікальнай, таму што на тэрыторыі Беларусі такога тыпу пабудовы больш не вядомы.

На археалагічных раскопках былі заняты студэнты гістарычнага факультэта Ленінградскага ўніверсітэта: мастацтвазнаўцы, археолагі, гісторыкі і інш. Сярод удзельнікаў, акрамя прантыкантаў, было шмат энтузіястаў, аматараў старажытнай культуры, асабліва дапамагалі раскрыццю таямніц Сафіі Полацкай. Работы вяліся ў нялёгкіх умовах: магчымасць культурнага пласта ля сцен сабора дасягнула 2,5 метра, вельмі складана было прайсці праз будаўнічы развал, шчабёнку, блокі разбуранай кладкі. І ўсё гэта трэба было рабіць толькі з дапамогай рыдлёўкі, пэндзля і нана.

Так, шмат цікавых помнікаў на Полаччыне, і археалагічная экспедыцыя не раз яшчэ парадуе спецыялістаў і аматараў гісторыі наштоўнымі матэрыяламі.

К. ШАПАВАЛАУ.

Полацк.

НЕВЯДОМЫ
ПЕРАКЛАД

Неяк у фондах вядомага беларускага гісторыка і этнографа М. Доўнар-Запольскага, што захоўваюцца ў Цэнтраўнічным гістарычным архіве УССР (Кіеў), трапіўся мне ў рукі лісток паперы з напісаным лацінкай вершам на беларускай мове: «БУРА НА МОРЫ, САНЕТ АДАМА МІЦКЕВІЧА, ПЕРАЛАЖЫЎ З ПОЛЬСКАГА НА БЕЛАРУСКІ ЯЗЫК А. ЕЛЬСКІ». Зварот да арыгінала паказаў, што гэта пераклад санета А. Міцкевіча «Бура», які ўваходзіць у славуці цыкл «Крымскі санетаў».

Даваце ўчытаемся ў радні, што ляглі на паперу ледзь не сто гадоў таму назад і да гэтага часу нідзе не друкаваліся:

Узварвала жаглі, руль прыснуў, вада раве, страх родзе,

Грамада плача, помпы енчаць — грузі! Астатнія ліны выпалі людзям з рук —

Разам з крывавым сонцам надзея заходзе!

Завуў віхар, вална ўзнялася, а на ле горы —

Паўстаўшыя з марскога разлогу, Узышоў анёл смерці і мчыць на [...]

Як той ваяка, што да штурму бегчы скоры...

Ляжаць многі морам мёртвы, то рукі ўзносяць у натлоку.

Той паў, да заве прыяцелей снаіх, Іншыя моляцца, каб ад смерці адкасацца:

Адзін жа, ціха седзячы гдзесь збоку,

Уздумаў: «Шчаслівы, хто сілы траціць і без іх:

Ён, бач, да бога шчыры, да і мае з ім жагнацца...»

Архіўныя дакументы наводзяць на думку, што гэты пераклад, па ўсёй верагоднасці, прызначаўся для «Календара Северо-Западного края на 1889 г.», складзенага і выдадзенага М. Доўнар-Запольскім, але чамусьці туды не трапіў (там, дарэчы, былі змешчаны ўрывак з «Гапона» В. Дуніна-Марцінкевіча, беларускія вершы «Ноччу ў сяле» Н. Ф. і «Могілікі» Д. К.-ко). Як на сённяшні ўзровень нашай паэзіі, мастацтва паэтычнага перакладу, самой літаратурнай мовы, то гэты пераклад санета А. Міцкевіча мае пераважна гістарычную цікавасць.

«Бура на моры» — першы санет на беларускай мове. Хай сабе яму нестася яшчэ мастацкай дакладнасці, гарманічнай узгодненасці формы і зместу (у адрозненне ад арыгінала), аднак жа — першы!

«Бура на моры» — адзін з нямногіх паэтычных перакладаў, якія пакінула нам снопое на літаратурны плён XIX стагоддзя. У ім ёсць адначасова тое, што адмаўляе наш сённяшні рэалістычны пераклад: літаралізм і адвольнасць (асабліва ў заключным трохрадыі). Але ж і ўвесь тагачасны пераклад, і не толькі беларускі, хварэў на гэта!

«Бура на моры», нарэшце, яшчэ раз неаспрэчна сведчыць пра вялікую цікавасць беларусаў да творчасці іх геніяльнага земляка.

Ян вядома, першым беларускім перакладам з А. Міцкевіча з'яўляецца ўзнаўленне пачатковых раздзелаў «Пана Тадэвуша», ажыццэўленае В. Дуніным-Марцінкевічам у 1859 годзе. Пасля гэтага да творчасці паэта звярталіся А. Дабховіч, Ю. Лясноўскі, А. Гурыновіч, А. Ельскі. Аднак, на вялікі жаль, амаль нічога з іх перакладаў не было ў свой час апублікавана і, відаць, страчана для нас беззваротна. Сёння вядомы толькі панатан «Пана Тадэвуша» ў трантоўцы В. Дуніна-Марцінкевіча і А. Ельскага (1892), а таксама верш А. Міцкевіча «Вілія» ў перакладзе А. Гурыновіча. Вось і ўсё — з услаго XIX стагоддзя!

«Бура на моры» далучаецца да гэтых твораў.

Застаецца толькі растлумачыць паасобныя паланізмы, што сустракаюцца ў перакладзе А. Ельскага. Дарэчы, яны мелі пэўнае пашырэнне і ў іншых творах XIX ст., напісаных на беларускай мове, — па словах самога А. Міцкевіча, «самая гарманічная і з усіх славянскіх моў найменш змененай».

Жаглі — парусы; ліны — канаты; залога — экіпаж, каманда; у натлоку — у цеснаце; жагнацца — развітвацца.

Квадратныя дужкі паказваюць слова, якое не ўдалося прачытаць.

Вячаслаў РАГОША.

Беларуская дзяржаўная кансерваторыя імя А. В. Луначарскага аб'яўляе конкурс на замяшчэнне вакантных пасадаў прафесарска-выкладчыцкага саставу па кафедрах:

канцэртмайстарскага майстэрства — старшы выкладчык 1;

аркестравага дырыжывання — старшы выкладчык 1;

тэорыі музыкі — старшы выкладчык 1;

агульнага фартэпіяна — старшы выкладчык 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы, згодна з паляжэннем аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасе: 220030, г. Мінск, вуліца Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42; 22-96-71.

Віктар ШАЎЧЭНКА

АПЕРАЦЫЯ «ДАЦЭНТ»

ПРЫГОДНІЦКАЯ АПОВЕСЦЬ

Гісторыя, расказаная ў гэтай аповесці, набудавана на сапраўдных прозвішчах, імёнах і імёнах па бацьку. Факты і дакументы зменены.

РАЗДЗЕЛ 1.

АСЕЧКА

Машына з веласіпеднай хуткасцю выпутвалася з лабірынта цэнтральных гарадскіх вуліц. Вадзіцель з каменным тварам, які напалову хавалі вялікія чорныя, як дзве патэльні, акулеры, раз-пораз углядаўся ў люстэрка задняга агляду. На хвасце віселі «Жыгулі» ГСВ 13-00. Нумар машыны непакрой чалавек за рулём. Ён прыціснуўся да тратуара, імгненна выхапіў невялічкі пісталет і суртэга пачаў размінаць цыгарэты. Калі «Жыгулі» пайшлі на абгон, чалавек у чорных акулерах націснуў на курок. Асечка!
— Чорт бы пабраў гэтую запальнічку, — буркнуў незнамец і палез па запалкі.

— Гэта быў ніхто іншы, як агент Сідар Сідаравіч Акулаў, ці прасцей — Сід Акула.

РАЗДЗЕЛ 2.

ДВА СТРЭЛЫ

Кіраўніцтва лічыла Акулу сваім лепшым агентам. Адметнай рысай характару гэтага чалавек было фантастычнае ўменне пераконваць людзей, рабіць падуладнымі сваёй волі.
— Я ўпэўнены, Сідар Сідаравіч, што не памылюся, калі менавіта вам давядзецца правядзенне аперацыі па вярбоўцы кандыдата тэхнічных навук, дацэнта Кумава Варфаламея Апалянавіча, — шэф падняўся з-за стала і працягнуў Акуле адрас вучонага.
Калі шэф садзіўся, амаль адначасова пачуліся два сухія стрэлы. Хоць Акула і ведаў, што

гэта страляюць шэфавы калені, але ўсё роўна кожны раз палухаўся.

— Агент Капюшонав. — працягнуў шэф, — не змагла падарваць ключыні да гэтага дацэнта. Улічыце яе памылкі і дзейнічайце.

РАЗДЗЕЛ 3.

ШЫФРОўКА

Сідар Сідаравіч асцярожна спыніў машыну ў новым мікра-раёне і дастаў з дэрмінавага «дыпламата» паперку, якую атрымаў ад шэфа. На ёй было напісана: «3 мік, 8 індус, 5 корп, д. ба, к. 7, ква». Акула раска-дзіраваў запіс і прачытаў: «3 мікра-раён, 8 Індустрыяльная, 5 корпус, дом ба, кватэра 7, Ку-маў Варфаламей Апалянавіч».
Гэта было тут. Акула выйшаў з машыны і імкліва падняўся ў ліфце на другі паверх.

РАЗДЗЕЛ 4.

НЕЧАКАНЫ ПАВАРОТ

Рэгіна Раманаўна Картаплі-ска-Кумава, хатняя гаспадыня з аспіранцкай адукацыяй, націрала ў ваннай шапунем ната Кузю, які галасіў на ўвесь дом, як раптам зазінеў званок.
Экзекуцыя Кузі спынілася, і Рэгіна Раманаўна, сунуўшы

ўспененага хатняга дрэпжніка пад паху, адчыніла дзверы.

Не паспеў Сідар Сідаравіч прывітацца, адракаментавацца і захакацца ў Картапліска-Кумава, як здарылася нечакане. Нашампунены Кузі маланкай сігануў з-пад пахі жанчыны і шлёпнуўся на грудзі агента, шуканчы ў таго паратунку.
— Нлчыстая, — паспеў паду-маць Сідар Сідаравіч і прыгожа страціў прытомнасць.

РАЗДЗЕЛ 5.

ХЭПІ КАНЕЦ

Апрытомнеўшы, Сідар Сідаравіч заўважыў, што ляжыць на канале, а побач сядзіць Рэгіна Раманаўна і аksamітна усміхаецца.
«Трэба дзейнічаць!» — прані-зала агента думка токам у 110 вольт.
Сідар Сідаравіч сеў побач з Картапліска-Кумавай і пайшоў напяралом:
— Я прапаную вам заключыць з намі дагавор. Мы будзем рэдка турбаваць вас. Падума-йце аб выгодах. Яны ўзаемныя. Сідар Сідаравіч гаварыў, як бог.
— Згодна я, — раскалялася нарэшце Картапліска-Кумава. Агент дэжурства Сідар Сідаравіч Акулаў адшукаў у кішні стрыжань з шарыкавай ручкі і тут жа аформіў даку-менты па страхаванні машыны і жыцця мужа і жонкі Кумаваў.

СЕКАНУЎ У ВОЧЫ

— Таварышы і таварышкі! Гляньце, як яно тут выкруціла-ся. Мясце, ветэрана працы, Па-ціона, начальнік чэхвосціць за спазненне. Раз за дваццаць га-доў бездакорнай службы здары-лася спазніцца, і ён умо распя-нае. А ці ж наўмысла я? Новая спружына на даврах. І трэба ж: так мяне прыхапіла, што ні ту-ды ні сюды. Рвануцца з усіх сіл, шчыра скажу, не мог; за-ціснуты плашч — новы. Так і стаў, чакаючы, каб хто-небудзь з работ прыбер і мяне вызва-лі. Ды дзе там — у нас не пры-бягучы. Толькі ён, наш началь-нік, Сідар Пятровіч, умо з ра-боты ішоў. Што пазніося — угле-дзеў, а што заціснуты — не. А распінае. Якая несправядлі-ваць! Каго распінае? Ветэрана, які кожны дзень пазней за ўсіх з работ... унучку ж з ясляў у сем забіраю. За гэта вам, таварыш начальнік, прама секану ў вочы. Не я — парушальнік, а вы. Хто з ранку то на нараду, то на калегію, то на элегію? Вы. А папраўдзе? Грыбочкі, ягадкі, рыбка...

Раптам хтосьці тузануў яго за руку.
— Хвіліначку! Я яшчэ не ўсё вылажыў.
— Прачніся, Паціон! Дома да-ложыш: сход закончыўся.
Паціон працёр вочы і здзівіў-ся: перад ім была толькі прыбі-ральшчыца.
М. ДУБОУСКІ.

3 НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

ОТА: Учора вечарам зноў уршце загаварыў са сваёй жонкай.
ФРЫЦ: Як гэта? Яна што, ездзіла нуды-небудзь?
ОТА: Не, наш тэлевізар сапса-ваўся.

У магазін «Прырода» зайшоў пакупнік і просіць прадаць па-пугая, які ўмее размаўляць.
— На жаль, у нас зараз няма гэтых птушак, — адказава пра-давец, — але я магу прапанаваць вам дзятла.
— А ён умее размаўляць?
— Як хто зразумее, — задум-лена адказвае прадавец. — Ва ўсякім выпадку ў азбучцы Мор-эз ён добра арыентуецца.

— Кажуць, што ты надта помслывы чалавек! Калі хто цябе пакрыўдзіць, дык ты нават праз многа гадоў адпомсціш?
— Ды што ты! Калі мяне мой шэф аблае, дык я ў той жа дзень спаганю злосьць на жон-цы.

Дзвіннуў званок. Гаспадар адчыніў дзверы і убачыў мала-дога чалавек.
— Прабачце, вам новы кален-дар на наступны год не патрэб-ны?
— Дзякуй, наш стары пануль яшчэ цэлы.

Паслухайце, пан Мюлер, чаму гэта вы кожны тыдзень фар-буеце агароджу свайго саду?
— А я тады хоць уволю нара-гачуся, глядзячы, як людзі аб яе труцца.

Пераклаў М. ЛЯШЧУН.

Васіль ЖУКОВІЧ

Байка пра блат

У адным лесе невялікім звары жылі не дужа дзіка — уступілі ў прафсаюз усе, а руль даверылі Лісе, хоць, праўда, доўга меркавалі, калі на пост той вылучалі. Тады ўказвалі адны на схільнасць Лісі да мань і на яе ўменне красці, другія — згладжвалі напасці: яе цанілі розум, спрыт, знаходзілі прыстойны быт... Каб апраўдаць давер публічны, Ліса адразу энергічна, старанна справу павяла. Але ўсім прыемны лад пачаў псавацца скоро — Ліса зачасціла да мора, з ёй пачалі заводзіць блат. А блату ў лесе хто не рад? І вось засек лясны народ: з Лісою запар трэці год Ваўчыха ездзіць на курорт. Дзівіўся ўвесь зварыны свет, гадаў: «У чым жа тут сакрэт, чым так Ваўчыха Лісцы дагадзіла?»

А тым, што ў лазню з ёй хадзіла, старанна спіну цёрла ёй, сяброўцы дзелавой сваёй.
Бывае ж і срод людзей з душой ліснай дабрадзей, які за ўласныя выгоды разлічыцца... за кошт народа.

Фомка-

прыстасаванец

Да першае сваёй кар'еры Начальства бэсціў ён без меры. Зрабіў кар'еру — палагоднеу Фомка: Сябе чэхвосціць няк жа няёмна.

Літаратурны казёл

Бадай што, ведаем спрадвену: ў Казла ні таленту, ні густу. Ажыно ў паззі заманаў — унадзіўся, нібы ў капусту.
Казёл, вядома, дужа рады: такі гарод! Такія грады!..
Але дзівуецца народ: хтось аказаў Казлу падмогу, хтось паказаў яму дарогу ў літаратурны агарод...
А у Казла ж, вядома, — рогі. Гатовы кінуцца ў бой «за інтарэсы літаратуры»...
Глядзі, пацягне за сабой усю казлячую пароду.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

— Вам столькі хопіць?

Мал. М. ШЫШЛОВА.

ЗАЕЧЫ МЁД

КАЗКА

Напісаў няк Заяц байку пра Мядзведзя. І вывёў у ёй Мядзведзя, як вялікага ахвотніка да чужога мёду. З наступнай мараллю: маўляў, калі ты Мядзведзь, дык гэта яшчэ не дае табе права лезці лапай у калоду па чужы мёд.
Пайшоў Заяц у лясны часопіс «Медавуха» да рэдактара Барсука. Прачытаў Барсук байку, седзячы на п'янку, і глянуў Заяцу прама ў ду-шу.
— Ты гэта, — пытаецца, — пра наго напісаў? Пра нашага Мядзведзя?
— Ні ў якім разе! — затросся Заяц. — Гэта байка пра таго Мядзведзя, які да чужога мёду лапу цягне. А наш Мядзведзь не такі...
— Не такі, — адразу палагоднеу Барсук. — Мядзведзі, яны, браток, розныя бываюць. Аднак адкуль нашы чытачы даведаюцца, што гэта байка не пра яго? Паслухай маю параду: ты лепей замест Мядзведзя на чыстую ваду Ваўна выведзі!
Пайшоў Заяц у бярэзнік і перапрацаваў твор, націліў джала сатыры на Шарага Спадабаўся новы варыянт Барсуку.
— Малайчына! — ухваляў ён Заяца. — Толькі ведаеш што? Мы з табой то-е-се не ўлічылі. Воўн жа, здаецца, мёду не есць? А ты гэтага дрэпжніка па мёд пасылаеш. Чытач адразу сну-менае, каму Воўн той мёд панісе.
Заяцу ад такой прамашкі ледзь млосна — не стала, як быццам яго ў полі сам Воўн напаткаў.
Паглядзеў Барсук на Касога і шкада яму стала бедалагу.
— Паслухай, Касы, — сназаў ён. — А мо ты лепш сябе ў сваёй байцы выведзеш? Ты, вы-падкова, мёду не ясі?
У адказ душа беднага Заяца паляцела на па-секу.

В. ГІЛЕВІЧ.

Лявон КАПАЌІЦА

ПА СТАРОНКАХ ЗАПІСНЫХ КНІЖАК

Што лягчэй?

Лягчэй зрабіць з гіпапатамаў грацыяй, Лягчэй дастаць білеты на Ратару, Лягчэй прыплыць на Кубу на матрацы, Чым здаць у нашым горадзе шклатару.

Што лепей?

На жаль, тамоў Лявона Капаціцы Пакуль няма ў кнігарні на палцы. А ці было б яно, між намі, лепей, Калі б жаўцелі яны там зімой і летам.

Глумачальны слоўнік

Цецярун — цётчын сын.
Абабна — унучка.
Прожылак — стары.
Апоўзень — п'яны.
Падатак — рука для прывітання.
Выскаляцца — узбірацца на скалу.
Выказнік — выступіўшы ў спрэчках.
Тайнапіс — дзейнасць аніякімчыка.

А. БІГАЙДАРАУ.

А Б'Я ВА

Мяню неапублікаваны раман на апубліка-ванае апавяданне.

М. СЛІВА.

«Літаратура і искусство» — орган Министер-ства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 07533

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-нага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паззі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біб-ліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-кі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, ад-дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і маса-вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85; бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдак-тара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАН-КА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.